

UNIVERSITETET I BERGEN
Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap

AORG350 MASTEROPPGAVE

Høst 2020

«Moralske mål, pragmatiske løsninger»

Ni forståelser av at normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina i perioden 2010-2016 tok seks år

Sturla Ulvenes Kverneng

Sammendrag

Masteroppgaven forsøker å svare på spørsmålet: *Hvorfor tok det Norge seks år å normalisere forholdet til Kina etter fredspristildelingen til Liu Xiaobo i 2010?* For å svare på spørsmålet gjennomføres en kvalitativ casestudie. Det innebærer at det blir gjennomført dokumentanalyser og semi-strukturerte intervjuer for å få fyldig empiri om prosessen med å løse konflikten mellom Norge og Kina. Prosessen analyseres med en videreutviklet variant av Thomas Risses modell 'Three Logics of Social Action' basert på *the logic of appropriateness*, *the logic of consequence* og *the logic of arguing*. Disse logikkene utvides med tre delperspektiver knyttet til hver logikk. Delperspektivene viser likheter mellom logikkene. Analysene ser på ulike trekk ved prosessen som bidro til å *forlenge* eller *forkorte* den. Funnene viser at hendelser der Norge modererte moralske og etiske standpunkt overfor Kina, bidro til å *forkorte* prosessen. Hendelser der Norge sto på sine standpunkt, bidro til å *forlenge* den. Kina la heller ikke særlig press på Norge, noe som også kan ha bidratt til å *forlenge* prosessen. Løsningen på konflikten var en *pragmatisk* normaliseringsavtale som fokuserte på felles interesser og enighet mellom landene heller enn på uenigheter. Årsaken til at prosessen tok seks år ser dermed ut til å være at Norge både ville ivareta norske demokratiske prinsipper og integriteten som fredsnasjon, og samtidig løse konflikten med Kina. Det tok tid å finne en løsning på konflikten uten å bryte med disse hensynene.

Forord

Høsten 2015 begynte jeg mitt første semester i administrasjon og organisasjonsvitenskap ved UiB. Jeg trengte studielån for å spe på lønningene fra rockekonsserter. Faget het «administrasjon og ledelse» i samordna opptak, så jeg visste ikke hva jeg egentlig gikk til. Det tok litt tid å bygge interessen for institusjonslære, organisasjonsutvikling og politisk teori, men da jeg endelig forsto tyngden i kunnskapen og hvor anvendelig den var i livet for øvrig, så jeg meg ikke tilbake.

Fem år senere leverer jeg min masteroppgave i det samme faget. Studiet har blant annet sendt meg til Brussel for å besøke europeiske institusjoner, Bangladesh for å lære om utvikling og hvordan frivillige organisasjoner arbeider i u-land, og gitt meg et halvt års opphold som praktikant ved Norges ambassade i Stockholm. Det har også gitt meg tid og frihet til å utforske andre sider ved livet. Jeg kan derfor ikke være annet enn fornøyd med studieløpet ved UiB.

Det er flere personer som fortjener et takk og en fruktkurv i forbindelse med masteroppgaven. Fordi økonomien er som den er, må vi nøye oss med skriftlig heder i denne omgang. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til veilederen min Lars Christian Blichner (høstsemester 2019 og 2020) for god oppfølging og verdifulle råd i veiledningen. Det har vært til stor hjelp. En stor takk også til min far Åsmund Ulvenes som har vist iver og interesse for oppgaven, og gjort korrekturlesninger. Det har vært en stor ressurs. Jeg må også takke min mor Berit Kverneng for oppmuntring og støtte gjennom prosessen. En stor takk også til informanter som har stilt opp til intervju. I tillegg vil jeg takke Jonas Lund-Tønnesen, Per Morten Indrebø Pind og Sondre Kirchhoff Solnørdal for korrekturlesninger og tips.

Ellers vil jeg gi hederlig omtale til min kjæreste Benedicte Nilsen, mine samboere Erik Patrick Joten, Håvard Bakke og Sverre Vik, medstudenter ved Sofie Lindstrøms samt resten av vennegjengen og godtfolket på Dragefjellet.

Sturla Ulvenes Kverneng

Innhold

1. INNLEDNING	8
1.1 KONTEKST.....	8
1.2 PROBLEMSTILLING	9
1.3 AKTUALISERING AV PROBLEMSTILLING OG EKSISTERENDE FORSKNING	10
1.4 OM BRUK AV TEORI OG METODE	12
1.5 DISPOSISJON	14
2. BAKGRUNN	15
2.1 ANDRE LAND SOM HAR BLITT UTSATT FOR SANKSJONER AV KINA DE SISTE 30 ÅRENE	15
2.1.1 Frankrike (1992-1994).....	15
2.1.2 Japan (2010-).....	15
2.1.3 Filippinene (2012-).....	16
2.1.4 Sør-Korea (2015-2017).....	16
2.1.5 Mongolia (2016-2017)	16
2.1.6 Taiwan (2016-).....	17
2.1.7 Sverige (2019)	17
2.1.8 Danmark (2020).....	17
2.2 SEKS ÅR MED SANKSJONER ER LENGE FOR LAND SOM INNFRIK KINAS KRAV	18
2.3 NORGE OG KINA: FRA DET NORMALE TIL DET UNORMALE.....	19
2.4 NI SENTRALE DELCASE VED NORMALISERINGSPROSESSEN.....	20
3. METODE	22
3.1 METODISK TILNÆRMING: EN KVALITATIV CASESTUDIE.....	22
3.2 OPPGAVENS TEORETISKE FORMÅL	23
3.3 FORHOLDET MELLOM TEORI OG EMPIRI	23
3.4 DOKUMENTINNSAMLING OG INNHOLDSANALYSE	24
3.4.1 Valg av dokumenter.....	24
3.4.2 Innholdsanalyse av dokumenter	25
3.4.3 Kvantitativ data	26
3.5 KVALITATIVE INTERVJUER OG INNHOLDSANALYSE	26
3.5.1 Kvalitative intervjuer.....	26
3.5.2 Innholdsanalyse av intervjuer	28
3.6 UTVALG.....	28
3.6.1 Et bredt utvalg av informanter	28
3.6.2 Informanter med tilknytning til diplomati og politikk.	29
3.6.3 Informanter med tilknytning til laksenæringen	30
3.6.4 Informanter med generell tilknytning til normaliseringsprosessen	30
3.7 FORSKNINGSETISKE VURDERINGER	30
3.8 VALIDITET OG RELIABILITET	31
3.8.1 Validitet	31
3.8.2 Reliabilitet	32
3.9 UTFORDRINGER VED MITT FORSKNINGSDESIGN	33

3.10 EN MULIG ALTERNATIV TILNÆRMING TIL PROBLEMSTILLINGEN	33
4. TEORETISK RAMMEVERK.....	35
4.1 TRE LOGIKKER: LOGIC OF APPROPRIATENESS, LOGIC OF CONSEQUENCE OG LOGIC OF ARGUING	35
4.1.1 <i>Fra to til tre logikker</i>	35
4.1.2 <i>Fra tre logikker til ni delperspektiver</i>	36
4.2 GENERELT OM LOGIC OF APPROPRIATENESS	38
4.2.1 <i>Regler og intuisjon som handlingsveiledere</i>	38
4.3 TRE VARIANTER AV LOGIC OF APPROPRIATENESS: REGELSTYRT HANDLING, VERDITESTENDE DISKURS OG KONSEKVENSORIENTERT REGELFØLGING	39
4.3.1 <i>Regelstyrt handling</i>	40
4.3.1.1 Operasjonalisering av ‘regelstyrt handling’	40
4.3.1.2 Forventede funn.....	41
4.3.2 <i>Verditestende diskurs</i>	41
4.3.2.1 Operasjonalisering av ‘verditestende diskurs’	42
4.3.2.2 Forventede funn.....	42
4.3.3 <i>Konsekvensorientert regelfølgning</i>	43
4.3.3.1 Operasjonalisering av ‘konsekvensorientert regelfølgning’	44
4.3.3.2 Forventede funn.....	44
4.4 GENERELT OM LOGIC OF CONSEQUENCE	44
4.4.1 <i>Begrenset rasjonalitet og irrasjonelle handlingsmønstre</i>	45
4.5 TRE VARIANTER AV LOGIC OF CONSEQUENCE: MAKTKAMP, SPILLEREGLER OG INSTRUMENTELL PROBLEMLØSNING	46
4.5.1 <i>Maktkamp</i>	46
4.5.1.1 Operasjonalisering av ‘maktkamp’	48
4.5.1.2 Forventede funn.....	48
4.5.2 <i>Spilleregler</i>	48
4.5.2.1 Operasjonalisering av ‘spilleregler’	49
4.5.2.2 Forventede funn.....	49
4.5.3 <i>Instrumentell problemløsning</i>	50
4.5.3.1 Operasjonalisering av ‘instrumentell problemløsning’	50
4.5.3.2 Forventede funn.....	51
4.6 GENERELT OM LOGIC OF ARGUING.....	51
4.6.1 <i>Logic of arguing som tre enkeltstående kategorier og som prosesser</i>	52
4.7 TRE VARIANTER AV LOGIC OF ARGUING: MORALSK DISKURS, ETISK-POLITISK DISKURS OG PRAGMATISK DISKURS	54
4.7.1 <i>Moralsk diskurs</i>	54
4.7.1.1 Operasjonalisering av ‘moralsk diskurs’	55
4.7.1.2 Forventede funn.....	55
4.7.2 <i>Etisk-politisk diskurs</i>	56
4.7.2.1 Operasjonalisering av ‘etisk-politisk diskurs’	56
4.7.2.2 Forventede funn.....	57
4.7.3 <i>Pragmatisk diskurs</i>	57

4.7.3.1 Operasjonalisering av ‘pragmatisk diskurs’	58
4.7.3.2 Forventede funn.....	58
4.8 OPPSUMMERING AV TEORETISK KAPITTEL	59
5. ANALYSE.....	60
5.1 LOGIC OF APPROPRIATENESS	60
5.1.1 <i>Delcase 1. Regelstyrt handling – Regjeringen gratulerer Liu Xiaobo.....</i>	<i>60</i>
5.1.1.1 En lang tradisjon for å gratulere fredsprisvinnere	60
5.1.1.2 Problematiske gratulasjonstradisjoner.....	63
5.1.1.3 Konklusjon: Sterke tradisjoner førte til sterke reaksjoner	66
5.1.2 <i>Delcase 2. Verditestende diskurs – Stoltenberg II-regjeringen utarbeider et hemmelig ikke-notat</i>	<i>66</i>
5.1.2.1 Fra svake til sterke evalueringer.....	67
5.1.2.2 Et potensielt brudd med norske prinsipper.....	69
5.1.2.3 Konklusjon: Styrt av en logic of appropriateness	71
5.1.3 <i>Delcase 3. Konsekvensorientert regelfølgning – Dalai Lama besøker Norge.....</i>	<i>72</i>
5.1.3.1 Regjeringen bestemmer at Dalai Lama ikke får møte norske myndigheter	72
5.1.3.2 Tre Tibetforkjempere blir strategikere	74
5.1.3.3 Konklusjon: En tydelig holdningsendring.....	77
5.2 LOGIC OF CONSEQUENCE	77
5.2.1 <i>Delcase 4. Maktkamp – Kina sanksjonerer mot den norske laksenæringen.....</i>	<i>77</i>
5.2.1.1 Kinas strategi mot Norge: den norske laksenæringen	77
5.2.1.2 Sanksjonene hadde liten effekt på laksenæringen	80
5.2.1.3 Konklusjon: En lite effektiv kinesisk strategi	83
5.2.2 <i>Delcase 5. Spilleregler – Kina forholder seg til WTOs regelverk.....</i>	<i>83</i>
5.2.2.1 Kina straffet Norge innenfor rammene av WTOs regelverk	84
5.2.2.2 De kinesiske sanksjonene mot norsk laksenæring var uformelle.....	85
5.2.2.3 Konklusjon: WTOs regelverk begrenset Kinas handlingsrom.....	88
5.2.3 <i>Delcase 6. Instrumentell problemløsning – Børge Brende utnevnes til utenriksminister.....</i>	<i>88</i>
5.2.3.1 Et strategisk valg av utenriksminister	89
5.2.3.2 Utenriksministeren får større handlingsrom.....	91
5.2.3.3 Konklusjon: En instrumentell løsning.....	93
5.3 LOGIC OF ARGUING.....	93
5.3.1 <i>Delcase 7. Moralsk diskurs – mellom Norge og Kina?.....</i>	<i>93</i>
5.3.1.1 Ulik moraloppfatning i Norge og i Kina	93
5.3.1.2 Norske moralske linjer, men ingen moralsk diskurs	96
5.3.1.3 Konklusjon: For stor avstand mellom moralske standpunkt til at en moralsk diskurs ble mulig	99
5.3.2 <i>Delcase 8. Etisk-politisk diskurs – En endring i norske utenrikspolitikerens Kinaretorikk.....</i>	<i>100</i>
5.3.2.1 Fra klare til forsiktige uttalelser	100
5.3.2.2 En ny regjering med en lignende strategi.....	104

5.3.2.3 Konklusjon: Norske myndigheter nevner stadig sjeldnere menneskerettigheter i Kina	106
5.3.3 <i>Delcase 9. Pragmatisk diskurs – En teknisk løsning</i>	106
5.3.3.1 Fra en lukket prosess til en hemmelig prosess	107
5.3.3.2 Målet om dialog overstyrer hensynet til menneskerettigheter	108
5.3.3.3 Konklusjon: En hemmelig, pragmatisk prosess førte til en løsning.....	112
6. KONKLUSJON	113
6.1 PUNKTVIS OPPSUMMERING	113
6.2 DERFOR TOK NORMALISERINGSPROSESSEN SEKS ÅR.....	117
6.3 VURDERING AV DET TEORETISKE RAMMEVERKET	118
6.4 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING BASERT PÅ FUNN I OPPGAVEN: LÆRING I UTENRIKSPOLITISKE PROSESSER	120
LITTERATURLISTE	121
VEDLEGG	131
VEDLEGG 1.....	131
VEDLEGG 2.....	133
VEDLEGG 3.....	134
VEDLEGG 4.....	135
VEDLEGG 5.....	137

FIGUROVERSIKT

Figur 1	‘Tre logikker med ni delperspektiver’	37
Figur 2	Habermas’ ‘prosessmodell av den fornuftige politiske viljesdannelse’.....	53
Figur 3	Risses ‘Three Logics of Social Action’.....	134

FORKORTELSER

AQSIQ	General Administration of Quality Supervision, Inspection and Quarantine
DN	Dagens Næringsliv
DSU	Dispute Settlement Agreement
DUUK	Den utvidede utenriks-og forsvarskomiteen
EU	Europeiske Union
FN	Forente Nasjoner
NATO	North Atlantic Treaty Organization
SMK	Statsministerens kontor
UD	Utenriksdepartementet
WEF	World Economic Forum
WTO	World Trade Organization

1. Innledning

Formålet med oppgaven er å analysere hvorfor det tok seks å normalisere forholdet mellom Norge og Kina i perioden 2010-2016. I det teoretiske arbeidet med å analysere normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina, har jeg videreutviklet Thomas Risses (2000) modell som er basert på en kobling mellom tre handlingslogikker: logic of appropriateness, logic of consequence og logic of arguing. Denne modellen får nye delperspektiver basert på likheter mellom logikkene.

1.1 Kontekst

De diplomatiske båndene mellom Norge og Kina strekker seg nesten 70 år tilbake i tid. Norge var, sammen med de andre nordiske landene, blant de første vestlige land som anerkjente folkerepublikken Kina på 50-tallet (Sverdrup-Thygeson & Mathy, 2020, s. 81). Allerede 6. januar 1950, et par måneder etter at Mao Zedong utropte Folkerepublikken Kina, besluttet den norske regjeringen å følge Storbritannias anerkjennelse av Maos nye styre i Peking. Utenriksdepartementet fikk dermed anledning til å skrive Norges anerkjennelseserklæring basert på britenes, og kunne ellers notere egne punkter som også gjaldt for Norge (Nilsen & Øgrim, 2015, s. 16). Men en offisiell norsk anerkjennelse av Folkerepublikken var ikke nok til å opprette diplomatiske relasjoner. Kina krevde at Norge skulle bryte sine forbindelser med Kuomintang, Kinas nasjonalistparti som hadde styrt Republikken Kina frem til kuppet: «Før man fra norsk side rakk å reagere på det uklare kinesiske utspillet om å bryte forbindelsene med Kuomintang-myndighetene, dukket Kina-spørsmålet opp i FN» (Nilsen & Øgrim, 2015, s. 20). Det nye styret i Kina krevde at Norge skulle støtte deres rett til en plass i FN, men Norge var tilbakeholden. Norges tilbakeholdenhet i å støtte Kina i FN-spørsmålet samt spenningene rundt Koreakrigens utbrudd (1950-1953), gjorde at det tok fire år før Kina aksepterte Norges anerkjennelse og diplomatiske forbindelser ble opprettet 5. oktober, 1954 (Thygeson, 2016, s. 2; Nilsen & Øgrim, 2015, s. 13-15).

I 2010, 56 år etter at forbindelsene ble opprettet, brøt Kina all diplomatisk og politisk kontakt med norske myndigheter. Årsaken til bruddet var at Nobels fredspris ble tildelt Liu Xiaobo, en kinesisk forlegger og menneskerettighetsaktivist som kinesiske myndigheter betraktet som en

«kriminell dissident¹». Bruddet førte blant annet til at pågående forhandlinger om en frihandelsavtale mellom Norge og Kina ble lagt på is, og det ble etterhvert innført sanksjoner mot norske næringer – spesielt mot laksenæringen (Kristiansen, 2017). Norske myndigheter var raske med å vurdere tiltak for å ordne opp i problemet. Det ble foreslått å unnskyldes seg på vegne av Nobelkomiteen – et forslag som ble hevdet å bryte med Nobelkomiteens uavhengighet til det norske statsapparatet. Forslaget gikk likevel så langt at Stoltenbergs andre regjering på et tidspunkt hadde utarbeidet et dokument som kunne tolkes som en beklagelse overfor Kina (Ertzaas et.al, 2014). Etterhvert ble det likevel avgjort at en beklagelse på vegne av Nobelkomiteen var utelukket.

Da Erna Solbergs regjering tiltrådte i 2013, ble Børge Brende utnevnt til utenriksminister. En av begrunnelsene for utnevnelsen var hans personlige kontakter i Kina fra tiden i World Economic Forum (WEF). Dette ble sett på som en fordel i forhandling med Kina. Brende iverksatte en diplomatisk prosess ledet av UD's utenriksråd Wegger Chr. Strømmen «[...] for å se hvor langt det var mulig å komme» (Johnsen, 2016). Etter positive tegn på muligheter for samtaler på embetsnivå fra kinesiske kollegaer under et asiatisk toppmøte i India, og senere i Napoli, bestemte Brende og Strømmen seg for «absolutt hemmelighold». Det ble holdt hemmelige lunsjer og møter med Kinas ambassadør til Norge, Jun Zhau, og våren 2016 ble Zhau erstattet av den høytstående diplomaten ambassadør Wang Min (Johnsen, 2016). Utsendelsen av Min ble betraktet som et positivt tegn på at en løsning var i emning. Et par måneder senere, i desember 2016, kunne Børge Brende endelig uttale at: «Jeg er glad for at vi i dag i Beijing kan markere en full normalisering av våre politiske og diplomatiske relasjoner med Kina» (Regjeringen, 2016).

1.2 Problemstilling

Proessen fra brudd til løsning mellom Norge og Kina varte i totalt seks år. Den involverte to norske regjeringer, og det ble fremmet og forsøkt flere strategier fra norsk side på å løse konflikten. Selv om det ikke var direkte handlinger fra norske myndigheter som førte til Kinas reaksjoner, var det likevel norske myndigheter som ble straffet. En talsperson i kinesisk UD oppsummerte Kinas holdning til Norges plikter etter bruddet ved å sitere et kinesisk ordtak:

¹ En dissident er en person som tar avstand fra deler av offisiell religion eller politikk i landet de tilhører (Engelsviken, 2019). Begrepet er ofte brukt om aktivister i Kina, og Kina har en lang historie for å fengsle personer som gjør opprør mot staten. Liu Xiaobo ble for eksempel fengslet av kinesiske myndigheter i 2009 for å ha «oppfordret til undergraving av statsmakt» (The European Parliament, 2010).

«Den som bandt klokken rundt tigerens nakke, burde være den som løsner den» (Sverdrup-Thygeson, 2018, s. 81). Fordi Norge var den parten som måtte arbeide aktivt for en løsning, har jeg valgt å legge fokuset på den norske siden av prosessen. Et aspekt som virker lite utforsket i andre studier av prosessen, er *tidsaspektet*. For å aktualisere tidsaspektet ved prosessen, gjør jeg i kapittel 2 en kort analyse av om reaksjoner i seks år er *lang, kort* eller *normal* tid for land som har blitt straffet av Kina. I hovedanalysen i kapittel 5 undersøker jeg hvilke trekk ved prosessen som gjorde at det tok seks år. Den overordnede problemstillingen for oppgaven er dermed:

Hvorfor tok det Norge seks år å normalisere forholdet til Kina etter fredspristildelingen til Liu Xiaobo i 2010?

For å besvare problemstillingen vil jeg undersøke trekk ved prosessen som valg av utenriksminister, laksenæringens rolle, løsningsstrategier, endring i diskurser samt andre hendelser som ser ut til å ha vært viktige for tidsaspektet ved forløpet. Nærmere undersøkelser av slike trekk kan øke forståelsen for hvorfor prosessen tok seks år. Det er mitt håp at analysen av prosessen mellom Norge og Kina kan gi økt innsikt i hva som hadde effekt på tidsaspektet ved denne prosessen. Slik innsikt kan gi økt forståelse i diskusjoner om hvilke grep som kan gjennomføres for å forkorte eller forlenge prosesser ved diplomatiske brudd. Den seks år lange prosessen med å normalisere forholdet mellom landene vil heretter bli omtalt som *normaliseringsprosessen*.

1.3 Aktualisering av problemstilling og eksisterende forskning

Et godt forskningsspørsmål tar ofte for seg en liten del av et større problem (Booth et.al., 2016, s. 60)². Ved å forankre problemstillingen i tidligere forskning, men samtidig undersøke hittil utforskede deler av litteraturen, sørger jeg for at mine undersøkelser ikke dreier seg om forhold som har vært utforsket tidligere. Slik kan mine undersøkelser resultere i ny kunnskap og bringe forskningen videre (Grønmo, 2016, s. 75). Jeg har likevel vurdert hvorvidt det er mulig å få et fullstendig innblikk i prosessen som pågikk. Det viser seg at sentrale deler av forhandlingene var hemmelige og at mye informasjon om prosessen er unntatt offentlighet. Derfor har jeg måttet basere meg på egne informanter, offentlige dokumenter og medieoppslag for å skaffe meg et helhetlig inntrykk av prosessen.

² Deler av innholdet i avsnittene i 1.3 er hentet fra egen semesteroppgave i AORG332 forskningsdesign våren 2020.

Forholdet mellom Norge og Kina er samtidig veldokumentert i flere bøker og artikler, og det finnes historiske beskrivelser som tar for seg fremveksten av de diplomatiske relasjonene mellom landene og utviklingen frem til i dag. Et fellestrekk ved mange av artiklene som er skrevet om Kina på den internasjonale scenen, og særlig om forholdet mellom Kina og Norge, er at de fokuserer på de økonomiske implikasjonene av Kinas sanksjoner for land som straffes. Særlig har forskere som Ivar Kolstad og Bjørnar Sverdrup-Thygeson ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) tatt for seg *effektene* av nobelpristildelingen i 2010, og sett på hvilke *konsekvenser* tildelingen hadde for norsk-kinesiske relasjoner.

Kolstad (2019) har for eksempel undersøkt hvilken effekt nobelpristildelingen hadde på norsk eksport. Han finner at kinesiske sanksjoner mot Norge førte til et estimert norsk eksporttap på mellom 780 og 1300 millioner USD i perioden 2011-2013. Han argumenterer videre for at sanksjonene mot Norge vitner om et Kina som bruker økonomiske sanksjoner for å påvirke de utenrikspolitiske posisjonene til demokratiske land. I tillegg har han undersøkt hvilke effekter sanksjonene mot Norge hadde på norske utenrikspolitiske posisjoner i tiden etter nobelpristildelingen.

Sverdrup-Thygeson (2015) finner at Kinas bruk av økonomiske sanksjoner i mange tilfeller har begrenset effekt, og hevder at det kinesiske regimet er sensitivt for kostnadseffektivitet når de innfører sanksjoner. Han peker også på det som kalles for *Dalai Lama-effekten* når han diskuterer årsaker til økonomiske sanksjoner fra Kina. En undersøkelse av Fuchs og Klann (2013) har vist at land som tar imot Dalai Lama i snitt opplever en eksportnedgang på 16,9% med Kina. Sverdrup-Thygeson viser imidlertid at dette ikke ble tilfellet for Norge da Dalai Lama besøkte landet i 2014, og hevder at Norge i et økonomisk perspektiv har vært relativt motstandsdyktig mot kinesisk press (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 8).

Duanjie Chen (2019) viser at Kina ofte tar risiko når de innfører økonomiske sanksjoner mot handelssterke land. Han viser også hvordan Kina har en lang tradisjon med å bruke både økonomisk og politisk boikott mot land som på et eller annet vis går mot dem. Han finner blant annet at for de landene (Japan, Frankrike, Mongolia, Sør-Korea) som gikk med på Kinas krav, opphevdtes sanksjonene i snitt etter 1-2 år. Land som har stått imot kravene (Taiwan, Filippinene) straffes fortsatt av Kina i 2020.

Undersøkelser av *konsekvensene* av bruddet, som i stor grad fokuserer på den *økonomiske effekten* bruddet hadde for Norge, er noe uklare om hvilke virkninger Kinas økonomiske sanksjoner hadde for norsk økonomi. Sverdrup-Thygeson (2016, s. 5) mener for eksempel at siden de økonomiske konsekvensene var mindre enn fryktet, kan det ha manglet et «presserende behov» for å løse konflikten raskt. Dermed kan årsaken til at prosessen tok seks år også dreie seg om noe annet enn økonomiske forhold. For å få en annen forståelse for prosessen, vil jeg derfor se den i et tidsperspektiv og undersøke hvilke andre forhold enn økonomi som kan ha bidratt til at normaliseringsprosessen tok seks år. Jeg vil fokusere på moralske og etiske sider ved prosessen, og undersøke i hvilken grad bestemte verdier og regler hadde effekt på tiden på det tok.

Dette innebærer at fokuset ligger på problemløsningen. I all enkelhet oppstod et problem for Norge som Norge brukte seks år på å løse. Jeg er interessert i å få svar på hvorfor det tok seks år fra Nobels fredspris ble tildelt Liu Xiaobo i 2010, til en normaliseringsavtale mellom landene kom på plass i 2016. Samtidig er konsekvensene av bruddet viktig å forstå i sammenheng med problemløsningen. Her blir laksenæringen sentral, fordi det var den eneste norske næringen Kina straffet «direkte».

1.4 Om bruk av teori og metode

Statsvitenskap er opptatt av politiske forhold. Det betyr at det statsvitenskapelige politikkbegrepet ofte brukes i vid forstand, og at studier innenfor statsvitenskap legger vekt på både prosesser, institusjoner, aktører, organisasjoner, konflikter og maktforhold i samfunnets politiske liv (Grønmo, 2016, s. 56). I min oppgave fokuserer jeg på *internasjonale politiske prosesser* i form av en *normaliseringsprosess* mellom to *aktører* i *konflikt*. Fokuset ligger ikke bare på *hvorfor* konflikten oppstod, men også på *hvordan* konflikten ble løst. Slik blir oppgaven en *casestudie* av normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina i perioden 2010-2016.

Casestudiet er en type studie som kan begrense seg til *en* analyseenhet, og et av formålene med casestudiet er å utvikle en helhetlig forståelse av enheten som studeres (Grønmo, 2016, s. 105). Enheten betraktes også som unik og vitenskapelig interessant i seg selv. I mitt tilfelle er situasjonen mellom Norge og Kina i perioden 2010-2016 ulikt det meste i nyere norsk utenrikspolitisk historie – her forstått som tiden etter den kalde krigen (1991-). Ingen andre supermakter (USA, Russland) har i nyere tid innført *like* direkte politiske og diplomatiske

sanksjoner mot Norge³. Det gjør caset med Kina unikt. Et annet typisk trekk ved casestudier er at enhetene er forholdsvis komplekse, men likevel oversiktlige på mesonivå (Grønmo, 2016, s. 105). Dette trekket ser også ut til å gjelde for normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina. Prosessen var kompleks og omfattet både politikk, næring, kultur og identitet, men den var likevel oversiktlig nok til at det er mulig å både skille hendelser og handlinger fra hverandre, og til å koble hendelser og handlinger sammen.

Når samfunnsforholdene som skal studeres er komplekse og mangeartede, vil det være givende å basere seg på ulike teorier for å forstå flere sider ved disse samfunnsforholdene (Grønmo, 2016, s. 66). Kompleksiteten i caset mitt gjør at problemstillingen egner seg til en teoretisk undersøkelse, og til bruk av flere teoritradisjoner. Jeg tar utgangspunkt i en modell utviklet av Thomas Risse, der han kobler sammen tre handlingslogikker som springer ut at tre teorier: logic of consequence (rational choice-teori), logic of appropriateness (konstruktivisme) og logic of arguing (diskursteori). Disse er politiske handlingslogikker som er utviklet av blant annet Jürgen Habermas (1981), James G. March og Johan P. Olsen (1989). Jeg tar i bruk Risses rammeverk som er basert på koblinger mellom de nevnte logikkene, men utformer nye delperspektiver som viser hvordan hver logikk har likheter med de andre logikkene. Slik får oppgaven også et *teoriutviklende* formål, og en av hensiktene med oppgaven er å undersøke om min utvidede variant av Risses modell er fruktbar i studier av internasjonale politiske prosesser som denne. Videre kan man si at den overordnede teorien i oppgaven er basert på *metodologisk kollektivism*. Her ligger fokuset på helhetlige studier av relasjoner, nettverk, systemer eller strukturer (Grønmo, 2016, s. 58). Men for å forstå helheten i det som i mitt tilfelle er basert på *relasjoner* mellom to nasjoner, er forskningen også preget av en *metodologisk individualisme*. Her ligger fokuset på enkeltmenneskers handlinger. Ved å studere normaliseringsprosessen fra ulike perspektiver på mikro og meso-nivå, kan jeg få flere delforståelser som sammen kan gi en helhetlig forståelse av prosessen i et makroperspektiv.

³ I 2014 innførte Russland sanksjoner mot den norske laksenæringen etter at Norge, med bred politisk enighet, sluttet seg til skjerpede EU-sanksjoner mot Russland. EUs opptrappingen av sanksjonene mot Russland skjedde som følge av konfliktene i Ukraina hvor Russland i 2014 hærsette og senere annekterte Krimhalvøya (Selmer-Anderssen, 2014). Situasjonen gjorde at forholdet mellom landene hardnet til, men det var ingen uttalte brudd mellom dem. Også USA har innført sanksjoner mot norsk laks. I 1991 ble det innført straffetoll på norsk laks på nesten 24%. Den ble opphevet i 2012 etter at Norge fikk gehør i WTO for argumentene sine mot anti-dumpingiltakene (Schjetne, 2012).

1.5 Disposisjon

I kapittel *to* ser jeg på andre land enn Norge som har blitt utsatt for politiske og/eller diplomatiske sanksjoner av Kina de siste 30 årene. Dette gjør jeg for å sette normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina i et bredere perspektiv, og for å kunne vurdere om seks år var kort, lang eller normal tid for Norge å være i konflikt med Kina. Etter å ha vurdert prosessens varighet, viser jeg hvordan relasjonen mellom Norge og Kina i perioden 2010-2016 kan betegnes som «unormal». Deretter gir jeg en oversikt over ni delcase ved prosessen som jeg vil analysere.

I kapittel *tre* gjør jeg rede for metodebruken i oppgaven⁴. Jeg presenterer først hvilken type studie dette er, hvilke metodiske valg jeg har tatt underveis i prosessen og argumenterer for hvorfor disse valgene er viktige for oppgaven. Deretter redegjør jeg for datagrunnlaget i oppgaven. Til slutt viser jeg hvilke forskningsetiske vurderinger jeg har gjort underveis, og diskuterer oppgavens validitet og reliabilitet, før jeg ser på utfordringer ved mitt design og presenterer en annen mulig tilnærming til problemstillingen.

I kapittel *fire* beskriver jeg det teoretiske rammeverket som oppgaven bygger på⁵. Fordi jeg har videreutviklet en teoretisk modell, er dette et ganske omfattende kapittel. Jeg argumenter for de teoretiske grepene jeg har gjort med den eksisterende modellen for å gjøre den mer anvendelig i oppgaven min. Deretter presenterer jeg de delperspektivene som modellen bygger på, og gjør rede for operasjonalisering og forventet funn knyttet til hvert delperspektiv.

I kapittel *fem* gjennomfører jeg analyser i tråd med oppgavens problemstilling. Her tar jeg for meg ni delcase, og analyserer dem i henhold til det teoretiske rammeverket. Jeg har valgt å samle empirisk fremstilling og teoretisk analyse i ett kapittel. Det innebærer at jeg analyserer empirien ved bruk av teori etterhvert som empirien presenteres.

I kapittel *seks* oppsummerer jeg funnene fra hver enkelt analyse, før jeg gjør en sammenstilling av funnene og gir en konklusjon på problemstillingen basert på analysene. Jeg gjør også en vurdering av det teoretiske rammeverkets anvendelighet, og kommer med forslag til videre forskning basert på funn i oppgaven.

⁴ Deler av innholdet i kapittel 3 bygger på egen semesteroppgave i AORG332 forskningsdesign våren 2020.

⁵ Deler av innholdet i kapittel 4 bygger på egen semesteroppgave i AORG332 forskningsdesign våren 2020.

2. Bakgrunn

I dette kapitlet ser jeg på andre land som har blitt utsatt for sanksjoner fra Kina de siste 30 årene. På den bakgrunn vurderer jeg om seks år var kort, lang eller normal tid for Norge å være sanksjonert av Kina. Deretter beskriver jeg i korte trekk Norges og Kinas forhold før pristildelingen, og viser hvordan forholdet har beveget seg fra normalt til unormalt. Til slutt presenterer jeg ni delcase ved normaliseringsprosessen som jeg mener har vært sentrale for tidsaspektet ved prosessen, og som jeg vil analysere for å besvare problemstillingen.

2.1 Andre land som har blitt utsatt for sanksjoner av Kina de siste 30 årene

Norge er ikke det eneste landet som har møtt økonomiske og/eller politiske sanksjoner fra Kina de siste 30 årene. Frankrike (1992-1994), Japan (2010-13), Filippinene (2012-), Sør-Korea (2015-2017), Mongolia (2016-2017) og Taiwan (2016-) har alle opplevd Kinas misnøye, og noen opplever den fortsatt. Nylig har også Sverige (2019-) og Danmark (2020-) vært gjennom prosesser med trusler fra Kina som følge av handlinger Kina anser som *innblanding i interne anliggende, utfordring mot suverenitet* eller *territorielle uenigheter*. En oversikt over årsakene til problemene og løsningene kan bidra til å øke forståelsen for om seks år var lang, kort eller normal tid for Norge å være i brudd med Kina.

2.1.1 Frankrike (1992-1994)

I 1992 opplevde Frankrike at Kina beordret dem til å stenge konsulatet sitt i Guangzhou, forhindret franske selskaper fra å by på et metroprosjekt til en verdi av 1 milliard USD, forbød fransk hvete-eksport til Kina og frøs et fransk prosjekt om å bygge et atomkraftverk i Kina (Chen, 2019, s. 12). Årsaken var at Frankrike undertegnet en avtale om å selge Mirage 2000-5 jetfly til Taiwan. I 1994 bedret forholdet mellom landene seg, etter at Frankrike beklaget overfor Kina. Frankrike brukte deretter ca. et år på utligne forspranget til sine vestlige konkurrenter i kampen om markedsandeler i Kina.

2.1.2 Japan (2010-)

I 2010 opplevde Japan stans av kinesisk eksport av sjeldne jordarter som blant annet brukes i utvikling av høyt verdsette produkter som hybridbiler, vindturbiner og missiler (Chen, 2019, s. 11). Årsaken var uenigheter om de japansk-kontrollerte Senkaku-øyene i Stillehavet. Selv om eksportforbudet ikke var formelt vedtatt, tvang forbudet japanske myndigheter til gjentatte ganger å be Kina om ikke å forby eksporten, fordi det kunne ha store konsekvenser for global

produksjon og handel. Uenighetene gjenoppstod i 2012, etter at japanske myndigheter kjøpte tre av øyene fra en privat japansk eier. Forholdet mellom landene har bedret seg i senere tid, selv om uenighetene om øyene fortsatt pågår i 2020.

2.1.3 Filippinene (2012-)

I 2012 opplevde Filippinene et kinesisk forbud mot filippinske bananer etter at General Administration of Quality Supervision, Inspection, and Quarantine of the Peoples' Republic of China (AQSIQ) hevdet å ha funnet skadelige organismer i bananer og frukt fra landet⁶. Kinesiske myndigheter sendte også reisevarsler til kinesiske feriereisende mot å dra til Filippinene (Chen, 2019, s. 11). Årsaken var uenigheter mellom Filippinene og Kina om Scarborough Shoal – en konflikt som fortsatt pågår i 2020.

2.1.4 Sør-Korea (2015-2017)

I 2015 opplevde Sør-Korea at Kina reduserte sin turisme til landet med 48%. Kina anklaget også Lotte Group – et firma som installerte anti-missilbatterier – for brudd på brannalarm-sikkerhet i butikkene sine i Kina. Det gjorde at 80% av butikkene stengte. Samtidig sanksjonerte Kina mot sørkoreanske handelsvarer. Årsaken var at Sør-Korea installerte et amerikansk anti-missilbatteri (THAAD-system) på land. Kina tolket Sør-Koreas selvforsvar som en sikkerhets-trussel (Chen, 2019, s. 13), og det tok to år før forholdet normaliserte seg. Løsningen lå i landenes historiske forhold og enighet om at et stabilt forhold tjente begge lands interesser.

2.1.5 Mongolia (2016-2017)

I 2016 opplevde Mongolia at Kina innførte nye avgifter på mongolsk eksport til Kina, høyere transaksjonskostnader for varer som gikk over grensen og kanselleringer av samtaler på en stor infrastrukturinvestering og på et lån til en verdi av 4,2 milliarder USD (Chen, 2019, s. 12). Årsaken var at mongolske myndigheter lot Dalai Lama besøke landet etter invitasjon fra mongolske buddhister. Sanksjonene varte i ett år, og forholdet mellom landene normaliserte seg først etter at Mongolia beklaget og ga løfter om at noe lignende ikke skulle skje igjen (Shepherd, 2017).

⁶ AQSIQ er et administrativt organ direkte under Statsrådet i Folkerepublikken Kina med ansvar for nasjonal kvalitet, metrologi, varekontroll, inngang-ut-helse-karantene, inngang-utgang dyr og plante karantene, import og eksport, mattrygghet, sertifisering og akkreditering, standardisering, samt administrativ håndhevelse av lovverket (Ge, 2020).

2.1.6 Taiwan (2016-)

I 2016 opplevde Taiwan at Kina kuttet kommunikasjonen med Taiwans «Mainland Affairs Council⁷», og reduserte turismen til landet. Fallet i turisme førte til stor nedgang i taiwansk turistindustri med et inntektstap på 1,9 milliarder USD. Årsaken var at den demokratisk valgte presidenten Tsau Ing-wen vant valget i Taiwan og sto imot Beijings krav om å iverksette «1992 konsensusen» som er en mer kompleks versjon av «et land – to systemer» diktatet som gjelder for Hong Kong (Herait, 2019). Kina aksepterte ikke den demokratisk valgte Taiwanske presidenten, hvis parti ikke delte Kinas politiske standpunkter⁸ (Chen, 2019, s. 13). Konflikten pågår fortsatt i 2020.

2.1.7 Sverige (2019)

I 2019 mottok Sverige advarsler fra den kinesiske ambassaden i Stockholm etter at Sveriges kulturminister Amanda Lind delte ut Tucholsky-prisen på vegne av Svenska PEN til den kinesisk-fødte svenske forleggeren Gui Minhai. Til tross for advarslene, har det ikke kommet noen direkte sanksjoner enda. Ifølge Kina-forsker Björn Jerdén har Sverige og Kina fortsatt politisk dialog, men Sverige skal ha det dårligste forholdet til Kina av alle EU-land, til tross for at (Moe, 2020). Jerdén hevder likevel at kinesiske investeringer i Sverige og handel med Kina har økt de siste årene.

2.1.8 Danmark (2020)

I 2020 opplevde Danmark at Jyllands-Posten, utenriksminister Jeppe Kofod og det danske utenriksdepartementet «[...] ble et offer for et digitalt bombardement av antidanske budskap, som bilder av ansiktet til statsminister Mette Fredriksen i bunnen av et toalett med påskriften «Dette er ytringsfrihet» (Bamle, 2020). Årsaken var en tegning av det kinesiske flagget i den danske avisen Jyllands-Posten, der de fem stjernene var byttet ut med virussymboler. Likevel er relasjoner mellom Danmark og Kina foreløpig ikke brutt, og utenrikskommentator i Jyllands-Posten mener at: «[...] det ikke har vært noe ordentlig press hverken på avisen eller regjeringen» (Flemming Rose i Bamle, 2020).

⁷ Taiwans Mainland Affairs Council (MAC) har ansvar for å ivareta og koordinere planleggingen, utviklingen og implementeringen av saker i forholdet mellom Folkerepublikken Kina (Kina) og Republikken Kina (Taiwan) (Mainland Affairs Council).

⁸ Kina gjør for øvrig krav på herredømme over Taiwan, og det er få land som anerkjenner Taiwan som selvstendig stat (FN-sambandet, 2020).

2.2 Seks år med sanksjoner er lenge for land som innfrir Kinas krav

Gjennomgangen av land som har blitt møtt med kinesiske sanksjoner de siste 30 årene viser at Kina straffer land av ulike årsaker og at varigheten på sanksjonene varierer. Flere asiatiske land (Filippinene, Japan, Taiwan) står i vedvarende konflikt med Kina. I disse konfliktene spiller nok historisk bakgrunn og geografisk nærhet en større rolle enn hva det gjør for vestlige land. Det blir derfor vanskelig å sammenligne Norge direkte med de asiatiske land som står i vedvarende konflikt med Kina. Det er likevel noen trekk mellom de landene som jeg har sett på, som både ligner på, og skiller seg fra, Norges tilfelle.

For det første ser alle landene ut til å ha blitt straffet som reaksjon på noe som kinesiske myndigheter mener at andre lands myndigheter har gjort. Det er likt Norges tilfelle, hvor regjeringen ble anklaget og straffet for en handling utført av Nobelkomiteen – en «uavhengig» norsk institusjon – som kinesiske myndigheter likevel mente var regjeringens ansvar.

Et trekk som skiller seg fra Norges tilfelle, gjelder for de landene som har kommet i konflikt med Kina på grunn av territorielle uenigheter (Filippinene, Japan). Her står begge landene fortsatt i konflikt med Kina. Forholdet mellom Japan og Kina har bedret seg de siste årene, men uenighetene om Senkaku-øyene er enda ikke løst. Filippinene opplever fortsatt sanksjoner på eksport til Kina, og AQSIQ har streng kontroll på frukt som importeres fra Filippinene.

Et tredje trekk gjelder for de landene som har beklaget seg overfor Kina. Både Mongolia og Frankrike opplevde problemer med Kina på grunn av utfordringer mot «det kinesiske regimets legitimitet»⁹. Begge valgte likevel å føye seg etter Kinas krav, og konfliktene gikk dermed relativt fort over.

Sverige og Danmarks konflikter med Kina de siste årene er de som ligner mest på Norges. Begge land har nylig agitert overfor Kina med oppfordringer om mer ytringsfrihet for det kinesiske folk. Likevel har ingen av dem opplevd de samme problemene som Norge, selv om begge lands myndigheter har vært direkte involvert. Danmarks statsminister Lars Rasmussen tok også personlig imot Dalai Lama på et offentlig besøk i 2009. Kina reagerte sterkt på besøket,

⁹ Ifølge Dundon (2014, s. 6) kan utfordringer mot det kinesiske regimets legitimitet utløse økonomiske sanksjoner. Ved å identifisere Kinas kommunistparti (KKP) som kritisk for transformasjonen, forsvaret og utviklingen av Kina, kan partiet fordømme enhver trussel mot kinesisk suverenitet og territoriell integritet som en trussel mot regimet.

som førte til at flere politiske besøk ble avlyst. Danske myndigheter var likevel innstilt på å ordne forholdet til Kina så fort som mulig. Samme år kom Folketinget med et offentlig notat hvor det sto: «Danmark understreker at de støtter Kinas enhetlige politiske linje og har ikke endret synet på at Tibet er en integrert del av Kina. Danmark anerkjenner Kinas suverenitet over Tibet og er imot uavhengighet for Tibet» (Varsi, 2012). En tolkning av dette er at Danmarks beklagelse la et grunnlag for Kinas sterke reaksjoner mot Norge i 2010. Etter å ha sett Norges naboland unnskyldte seg i 2009, kan Kina ha regnet med at Norge ville gjøre det samme etter fredspristildelingen. Sammenlignet med Sverige og Danmarks nylige konflikter med Kina, virker kraften i reaksjonen fra Kina mot Norge mye sterkere enn hva den har vært for de førstnevnte landene.

Oppsummert kan vi si at seks år ser ut til å være *kort* tid for land som står i konflikt med Kina av territoriale årsaker. I slike tilfeller opphører som regel ikke konflikten før de de territoriale uenighetene er løst¹⁰. Ser vi derimot på land som har «beklaget» seg overfor Kina ved å innfri andre krav enn territoriale, ser seks år ut til å være *lenge*. Både Danmark, Frankrike og Mongolia løste konfliktene etter kort tid ved å innfri noen av Kinas krav. Dersom Norge hadde innfridd Kinas krav tidlig i prosessen, er det dermed grunn til å tro at også denne konflikten ville ha gått fort over. For Norge tok det imidlertid seks år før landene kom frem til en avtale. Sammenlignet med de tre andre landene er dette dermed lenge.

2.3 Norge og Kina: Fra det normale til det unormale

Som nevnt i kapittel 1, har Norges og Kinas bilaterale relasjoner vart omtrent siden Folkerepublikken ble opprettet. Ifølge Sverdrup-Thygeson (2016, s. 2) har relasjonen vært en robust, nær og dynamisk relasjon som begge land har vært opptatt av. De har blant annet holdt en årlig menneskerettighetsdialog fra 1997 (Bakke & Bostad, 2017), og i 2008 startet forhandlinger om en frihandelsavtale mellom landene. Kinas interesse for Norge ser ut til å bunne i Norges velferdssystem, posisjon i Arktis og «[...] norsk teknologisk kompetanse, som komplementerer den arbeidsintensive økonomien på en måte som begge parter kunne dra fordel av» (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 2). For Norge har Kina ikke bare vært en viktig handelspartner. Kina har også gjennom 2000-tallet blitt sett på som «[...] *svært viktig* for norske

¹⁰ Territorielle konflikter om landområder og materielle interesser kan hevdes å få mer alvorlige utfall enn konflikter om f.eks. menneskerettigheter, fordi krig i større grad er en reel trussel, ref. f.eks. Israel/Palestina-konflikten, Kashmir-konflikten, Russland/Ukraina-konflikten etc. Kontroll over landområder er også en av de vanligste årsakene til konflikter mellom land (Folk og forsvar, 2019).

utenriks- og sikkerhetsinteresser» (Tunsjø, 2011, s. 527). Kinas økonomiske betydning for Norge viste seg også etter at Kina ble medlem av WTO i 2001. Ifølge Sverdrup-Thygeson (2016, s. 2) bidro den påfølgende høykonjunkturen i Kina positivt for norsk økonomi, blant annet ved høyere oljepriser på verdensmarkedet.

Både Norges diplomatiske, økonomiske og sikkerhetspolitiske forhold til Kina ble utfordret da Liu Xiaobo fikk fredsprisen i 2010. De diplomatiske forbindelsene ble brutt. Muligheter for dialog og konfliktløsning gjennom normale rutiner forsvant. Bruddet på bilaterale relasjoner førte til kommunikasjonsbrudd på alle fronter. Relasjonen mellom landene ble «unormal» og annerledes enn slik det lenge hadde vært. Det er denne «unormale» tilstanden som er bakteppet for caset i oppgaven. Formålet er å forstå hvorfor prosessen med å føre forholdet tilbake til en «normal» tilstand tok seks år.

2.4 Ni sentrale delcase ved normaliseringsprosessen

For å forstå hvorfor *normaliseringsprosessen* mellom Norge og Kina tok seks år, tar jeg for meg ni sentrale delcase ved prosessen. De er valgt fordi de kan bidra til å gi forståelse for hvorfor prosessen enten ble *forlenget* eller hvorfor prosessen ble *forkortet*. Jeg bruker begrepene *forkorte* og *forlenge* for å forstå hvorfor prosessen tok nettopp seks år, og ikke mer eller mindre enn seks år. Med *forkorte* menes at effekten bidro til å at prosessen tok kortere tid enn den ville ha gjort uten denne effekten. Med *forlenge* menes at effekten bidro til at prosessen tok lengre tid enn den ville ha gjort uten denne effekten. De ni delcasene analyseres ved hjelp av ni delperspektiver utledet fra *logic of appropriateness*, *logic of consequence* og *logic of arguing*.

Da Liu Xiaobo ble annonsert som fredsprisvinner i 2010, *valgte sentrale norske myndighetspersoner å gratulere ham (1)*. Det var fredspristildelingen og de påfølgende gratulasjonene som førte til de sterke reaksjonene fra Kina, som blant annet valgte å *sanksjonere mot norsk laksenæring*¹¹ (2). Det virket ikke tilfeldig *hvordan Kina sanksjonerte mot laksenæringen (3)*. På grunn av Kinas reaksjoner, *utarbeidet Stoltenbergs andre regjering et hemmelig ikke-notat*

¹¹ I oppgaven skiller jeg mellom *fredspristildelingen* – forstått som annonsering av Xiaobo som fredsprisvinner, og *fredsprisutdelingen* – forstått som den offisielle seremonien i Oslo rådhus.

(non-paper) hvor de skulle beklage på vegne av Nobelkomiteen¹²¹³ (4). Notatet ble ikke sendt, og oppgaven med å løse konflikten ble dermed overlatt til Erna Solbergs regjering i 2013. Solberg utnevnte Børge Brende utenriksminister, som fikk i oppgave å løse konflikten (5). Han iverksatte en diplomatisk prosess sammen med Erna Solberg og Wegger Chr. Strømme – som til slutt førte til en løsning (6). I mellomtiden kom Dalai Lama på Norgesbesøk, og ingen regjeringsmedlemmer møtte ham (7). Gjennom normaliseringsprosessen holdt også utenriksministrene sine utenrikspolitiske redegjørelser for Stortinget, hvor de i varierende grad omtalte Kina og Kina i sammenheng menneskerettigheter (8). Fordi menneskerettigheter er et gjennomgående tema i hele prosessen, ser jeg også på Norges og Kinas vektlegging av ulike menneskerettigheter (9).

¹² Stoltenbergs andre regjering blir heretter omtalt som Stoltenberg II-regjeringen.

¹³ Et ikke-notat eller non-paper er form for *démarche* – en formell diplomatisk representasjon av myndighetens offisielle posisjon eller synspunkt i en sak i tilknytning til et annet land (Lima, 2017). I dette tilfellet var det hemmelig – her forstått som unntatt offentligheten.

3. Metode

I dette kapitlet gjør jeg rede for metodene jeg har brukt i oppgaven. Jeg gjør først rede for valg av metode. Deretter beskriver jeg fremgangsmåten for dataproduksjonen, og begrunner valgene som har blitt tatt. Så beskriver jeg hvordan datamaterialet skal analyseres. Deretter beskriver jeg hvilke forskningsetiske vurderinger jeg har gjort og argumenterer for hvordan oppgaven ivaretar etiske hensyn. Til slutt gjør jeg rede for validitet, reliabilitet og utfordringer ved mitt forskningsdesign, før jeg presenterer et alternativt forskningsopplegg for å besvare problemstillingen.

3.1 Metodisk tilnærming: En kvalitativ casestudie

Jeg har valgt en *kvalitativ tilnærming* fordi en slik tilnærming er egnet til å gi svar på problemstillingen min. En kvalitativ tilnærming gir inngående kunnskap om enkelthendelser i prosessen. Summen av effektene av enkelthendelser kan bidra til å gi svar på problemstillingen om *hvorfor prosessen tok seks år*. Oppgaven min er en *casestudie*, hvor jeg benytter både dokumentanalyser og intervjuer for å få et dyptgående innblikk i prosessen. En fordel med casestudiet er at det er intensivt. Det vil si at man studerer flere aspekter av et enkelt case (Gerring, 2009, s. 20). Fordi normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina var kompleks og berørte mange samfunnsaspekter, egner det *kvalitative casestudiet* seg til mitt formål, siden det tillater meg å tolke flere aspekter som virker sentrale i prosessen. Det gir meg for eksempel muligheten til å undersøke både hva den norske regjeringens arbeid hadde å si for prosessen og hvilken rolle næringslivet spilte i prosessen. En slik bredde bidrar til å gi en helhetlig forståelse av prosessen og til å klargjøre deler av kompleksiteten i prosessen. I oppgaven brukes bevisst begrepet «forstå», og ikke «forklare». Det er andre kriterier for «å forklare» enn det er for «å forstå» (Bukve, 2016, s. 40), og oppgaven fyller ikke kriteriene for å kalle noe for «en forklaring». Funnene bidrar imidlertid til å gi forståelse for prosesser i dette caset.

Den kvalitative tilnærmingen åpner også for bruk av et mangfold av kilder, som bidrar til fleksibilitet i håndteringen av data (Lund-Tønnesen, 2019, s. 45). Noe av inspirasjonen til metoden har jeg hentet fra Graham T. Allison's (1971) studie av den cubanske missilkrisen. I 'Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis (1971)', bruker han *tre ulike modeller* i studiet av missilkrisen som oppstod mellom USA og Cuba i 1962, for å forstå statlig beslutningstaking. Allison's studie viser at man kan studere samme fenomen ved bruk av

forskjellige teoretiske referanserammer for å tolke fenomenet, noe som bidrar til en helhetlig forståelse av komplekse prosesser.

3.2 Oppgavens teoretiske formål

Når man analyserer nye fenomener eller tilfeller som det er forsket lite på, kan man måtte nøye seg med å vise til begreper og teorier som har vært brukt til å analysere liknende tilfeller (Bukve, 2016, s. 91). Derfor har Risses modell (Vedlegg 2) blitt brukt som et utgangspunkt for det teoretiske rammeverket som jeg har utformet. Gjennom et tidligere studie har Risse (2000) vist at modellen hans – som trekker inn samspillet mellom logic of appropriateness, logic of consequence og logic of arguing – fungerer godt i analyser av internasjonale politiske prosesser. I mitt tilfelle har samspillet mellom disse logikkene (logic of appropriateness, logic of consequence og logic of arguing) blitt videreutviklet med ni delperspektiver i forlengelse av Risses modell. Et av formålene med oppgaven har vært å se i hvilken grad også mitt utvidete teoretiske rammeverk er egnet til studier av internasjonale politiske prosesser.

3.3 Forholdet mellom teori og empiri

Jeg har valgt en tilnærming der både teori og empiri får betydning for opplegget av analysene. Da jeg leste meg opp på caset, så jeg at normaliseringsprosessen inneholdt flere trekk som så ut til å ha hatt betydning for *tidsaspektet*. Min vurdering var at om caset ble analysert med et *for* overordnet blikk, kunne jeg overse deler av dynamikken, sammenhengene og kompleksiteten i caset. Derfor var det konstruktivt for oppgaven å dele caset inn i flere *delcase*, og analysere disse som *delforståelser* av hvorfor prosessen tok *seks* år. På grunn av antall delperspektiver, valgte jeg ut *ni* delcase basert på om de så ut til å ha betydning for tidsaspektet ved prosessen. Deretter så jeg hvilke delperspektiv knyttet til logikkene som det virket mest hensiktsmessig å analysere det enkelte delcaset med. Spørsmålet ble: Hvilket delperspektiv kan gi best forståelse for bestemte delcase? Delperspektivene i *logic of arguing* virket best egnet til å analysere delcase som innebar diskurser og diskursive endringer, som Brendes diplomatiske prosess (6), de utenrikspolitiske redegjørelsene (8) og Norges og Kinas vektlegging av ulike menneskerettigheter (9). Det er fordi bestemte egenskaper ved logic of arguing og tilhørende delperspektiver gjør dem egnet til analyser av diskurser. Delperspektivene i *logic of consequence* brukes til å analysere delcase som effekten av sanksjonene mot laksenæringen (2), måten Kina sanksjonerte mot laksenæringen (3) og utnevnelsen av Børge Brende til utenriksminister (5). Disse er hensiktsmessige fordi de egner seg til å belyse hendelser og handlinger

som innebærer ulike former for strategisk handling og maktspill. Delperspektivene i *logic of appropriateness* har bestemte kvaliteter som gjorde dem anvendelige i analysene av hendelser og handlinger som innebar en form for verdi, regel- og rollefortolkning, som regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo (1), utarbeidelsen av ikke-notatet (4) og regjeringens handlinger i forbindelse med Dalai Lamas Norgesbesøk (7).

Fordi delperspektivene har betydning for funnene i delcasene, har jeg vært oppmerksom på at alternative koblinger mellom teori og empiri kan gi andre funn. De vil si at de ulike delcasene kan forstås med flere deler av modellen. Selv om jeg har brukt et bestemt perspektiv på et delcase, har jeg hatt et åpent øye for de andre delperspektivene i analysene. Slik blir også hele modellen i tatt i bruk. Jeg mener likevel at de koblingene som gjøres mellom teori og empiri er fruktbare, fordi det enkelte delperspektiv er egnet til å belyse den utvalgte delen av empirien.

3.4 Dokumentinnsamling og innholdsanalyse

3.4.1 Valg av dokumenter

For å øke forståelsen for prosessen og for å fylle teoriens databehov, har jeg gjort både kvalitative dokumentanalyser av sekundærdata og intervjuer med informanter. Utgangspunktet for oppgaven var å gå i dybden av prosessen fra et diplomatisk ståsted. Derfor startet jeg med å kontakte tidligere utenriksråd i UD, Wegger Chr. Strømmen. Han kunne ikke dele informasjon om sin deltagelse i, og kunnskap om, prosessen pga. sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksen. Det betyr at informasjonen ikke er Strømmens eiendom. Jeg har tolket det som at denne sakens mest relevante dokumenter fra UD og andre departementer også er unntatt offentligheten. Manglende tilgang til slike dokumenter og informasjon har vært en databegrensning, men belyser samtidig hemmeligholdet som et viktig trekk ved prosessen. Slike prosesstrekk kan for eksempel begrense hvilke aktører som kan delta i ulike fora, og det kan ta tid å få på plass rammebetingelsene for dette.

Denne databegrensningen gjør også at jeg har benyttet meg av det som finnes av offentlige dokumenter som utenrikspolitiske redegjørelser, stortingsmeldinger, proposisjoner, innstillinger, forskrifter, notater og halvårsrapporter fra Utenriksdepartementet og avismateriale. Årsaken til at jeg har valgt å studere så mange forskjellige dokumenttyper, er at ulike typer offentlige dokumenter kan gi informasjon om hvor i prosessen man er på et bestemt tidspunkt.

I tillegg kan *typen* dokument si noe om sakens viktighet. Jeg har også brukt sekundærdata som forskningsdata og offentlig statistikk.

Informasjon jeg har funnet i offentlige dokumenter har gitt innsikt i vurderinger som ble gjort i løpet av normaliseringsprosessen. Det har også kommet flere uttalelser i etterkant av prosessen som kan bidra til å belyse hvorfor prosessen tok seks år. Slike uttalelser er interessante for analysen min, men jeg har i hovedsak vært interessert i informasjonsdata som oppstod underveis i prosessen. Når jeg har søkt etter relevante dokumenter på internett, har jeg derfor stort sett begrenset søket til årene 2010-2016 – både for å begrense omfanget av dokumenter og for å finne dokumenter med informasjon som oppstod i prosessen. Jeg har brukt søkeord som «Kina», «fredspris», «Liu Xiaobo», «Dalai Lama», «laksenæring», «laks», «utenriksdepartement», «menneskerettigheter» og «sanksjoner» i søkeprosessen – både for seg selv og i sammenheng med hverandre – for å innsnevre søket mot relevante dokumenter. Jeg valgte disse ordene fordi jeg mente at de ville bidra til å identifisere hvilke forhold som var særlig viktige i prosessen.

3.4.2 Innholdsanalyse av dokumenter

Dokumentanalysene mine har gjennomgått fire faser. Jeg har først samlet inn datamateriale og dannet meg et helhetsinntrykk av situasjonen. Deretter har jeg identifisert de relevante meningsbærerne i dokumentet. Der har jeg sett etter hvem som uttalte seg, og hvilke uttalelser som hadde betydning for prosessen. Videre har jeg trukket ut elementer som fremsto som sentrale for problemstillingen, hvorpå disse ble sammenfattet ved å identifisere det som var av vesentlig betydning for problemstillingen. I gjennomgangen av utenrikspolitiske redegjørelser har jeg for eksempel brukt søkeord som «Kina» og «menneskerettigheter» for å finne uttalelser som enten omtalte Kina direkte eller Kina i sammenheng med menneskerettigheter. Dermed kunne jeg se om bruken av ordet «Kina» avtok eller tiltok i de utenrikspolitiske redegjørelsene i perioden 2010-2016.

Deler av datagrunnlaget er basert på offentlige uttalelser fra personer som hadde vært involvert i prosessen. Det innebærer at jeg har analysert uttalelser som har blitt gjengitt i aviser. Disse uttalelsene er gjengitt som direkte sitat eller formulert som meninger. Når jeg har samlet inn slike uttalelser og meninger, har jeg forsøkt få være kritisk til kildene. Jeg har i hovedsak basert på uttalelser i kjente medier som NRK, Aftenposten og VG, og har vært opptatt av om uttalelsene ble gjengitt likt i forskjellige medier. Det innebærer at dersom en persons uttalelse

ble gjengitt i Aftenposten, har jeg sett om for eksempel NRK hadde en lignende sak hvor uttalelsene ble gjengitt. Dersom det var avvik i uttalelser eller fremstillingen av uttalelser fra et medium til et annet, har jeg vært kritisk til å bruke dem. Det er fordi det er vanskelig å vite hvilket medium som mest presist gjenga uttalelsen eller meningen som ble gitt.

3.4.3 Kvantitativ data

I tillegg til kvalitative dokumentdata, har jeg brukt kvantitative sekundærdata fra SSB, NASDAQs Salmon Index og Seafood.no for å belyse hvordan laksenæringen ble økonomisk berørt av bruddet. SSB har gode statistikker på norsk lakseeksport til Kina i perioden 2010-2016. Ved å fokusere søket mot vekt og pris i perioden 2010-2016, fant jeg tall som viste hvordan prisen på norsk laks pr. kg. justerte seg, og hvordan norsk eksport til Kina beveget seg.

NASDAQs Salmon Index har i likhet med SSB gode oversikter og statistikker på pris og eksport av norsk laks. I tillegg tar de for seg det globale laksemarkedet i enda større grad enn SSB. Gjennom oversikt over tall fra andre markeder enn Kina, har jeg kunnet se om den norske laksenæringen skiftet fokus fra det kinesiske markedet når markedstilgangen til Kina ble begrenset.

Seafood.no er hjemmesiden til Norges Sjømatråd. Her finnes det oversikter og statistikker på blant annet prisindeks for laks, informasjon om dagspriser og historisk statistikk på eksport av sjømat fra Norge. I tillegg til statistisk oversikt, har nettsiden også 'Sjømatrådets blogg', hvor sjømatrådets utsendinger skriver artikler om fiskerisituasjonen i ulike land. Disse dataene har jeg kunnet sammenligne med data fra NASDAQ og SSB. De har også gitt «subjektiv», norsk forståelse av sjømatsituasjonen i verden.

3.5 Kvalitative intervjuer og innholdsanalyse

3.5.1 Kvalitative intervjuer

Deler av datagrunnlaget består av semi-strukturerte intervjuer med informanter som har forskjellig tilknytning til, eller kunnskap om, normaliseringsprosessen. Formålet med denne intervjutypen har vært å skape en annen struktur og dynamikk enn det man får i survey-preget intervjuing (Andersen, 2006, s. 279). Ved at verken spørsmål eller svaralternativer i særlig grad var fastlagt på forhånd, åpnet intervjuene for et bredt spekter av spørsmål og svar med fokus på normaliseringsprosessen. Derfor var det også avgjørende å intervjuer personer med kunnskap

om, eller tilknytning til, normaliseringsprosessen. Intervjuguidene (Vedlegg 1) ble utformet med en relativt fastlagt ramme. Det innebar at noen spørsmål ble stilt likt til alle informantene. Utover det, tilpasset jeg spørsmålene til informanten. Jeg fokuserte for eksempel i større grad på laksenæringen i intervjuer med informanter fra laksenæringen, og fokuserte på de diplomatiske og politiske aspekter i intervjuene med informanter fra det offentlige.

Som nevnt var tilknytning til prosessen eller kunnskap om prosessen, en viktig forutsetning i valget av informanter. Samtidig kan informantene øke forståelsen for caset dersom de har en viss distanse til hendelser og egen rolle (Andersen, 2006, s. 282). En viss distanse skaper mer objektivitet i forhold til saken, og kan øke troverdigheten til informanten, fordi informanten har mindre egeninteresse av å fremstille sin rolle i et særlig godt lys. Distanse kan samtidig medføre feiloppfatninger og misforståelser. Derfor har jeg forsøkt å se uttalelser opp mot andre kilder for å være sikker på at innholdet stemmer.

Et viktig formål med de første intervjuene var å klargjøre sentrale trekk ved prosessen som kunne undersøkes videre. Noen av informantene fungerte også som «døråpnere» til andre informanter. I tilfellene hvor jeg ble anbefalt å kontakte andre personer, forsøkte jeg å være bevisst på relasjonen mellom informantene, slik at jeg unngikk å følge et ensidig perspektiv. For å unngå et ensidig perspektiv, sørget jeg også for å skaffe informanter fra ulike hold. Jeg var likevel oppmerksom på at informantene, uavhengig av om de var fra det offentlige eller fra det private, kunne ha subjektive forståelser, opplevelser eller meninger om prosessen som påvirket svarene deres. De kunne også lide av erindringsfeil som ga et feil bilde av prosessen. Dermed ble det viktig å skaffe et bredt datagrunnlag og etterprøve svarene til informantene i den grad det var mulig¹⁴.

Intervjuene ble gjennomført over en 10 måneders periode. Det betød at jeg fikk ny kunnskap underveis i intervjuprosessen, noe som bidro til å øke min egen forståelse for normaliseringsprosessen. Det hadde betydning for hvilken kunnskap jeg var ute etter, og gjorde at jeg hadde bedre forutsetninger for å stille relevante spørsmål i de siste intervjuene enn i de første.

¹⁴ Andersen (2006, s. 283) fremholder at så lenge intervjueren er bevisst på og forstår sammenhengen mellom subjektivitet og den sosiale virkeligheten, kan subjektive data gå sammen med en skeptisk grunnholdning til hva som blir fortalt og dermed til sammen gi intervjudataene intern validitet.

3.5.2 Innholdsanalyse av intervjuer

Intervjuguiden var lagt opp til at intervjuene skulle vare i ca. 60 minutter. I noen tilfeller ble intervjuene lengre på grunn av informantenes engasjement i saken. Som nevnt var også intervjuguiden tilpasset informantene. Etter hvert intervju transkriberte jeg intervjuet så nøyaktig som mulig. I etterkant ble likevel noen av uttalelsene redigert, uten å fjerne meningsinnholdet. Det ble gjort for å gjøre dem mer lettlesbare, siden noen av uttalelsene bar preg av muntlig språk. Informantene fikk også tilbud om, og gjennomførte, sitatsjekk for å forsikre dem om at meningsinnholdet ikke ble endret, og for å sikre at jeg forstod uttalelsene deres riktig.

I gjennomgangen av intervjuene så jeg etter innhold som kunne bedre min forståelse av prosessen. I noen tilfeller bidro intervjuene til å underbygge påstander jeg hadde funnet i andre kilder, mens i andre tilfeller ga informantene opplysninger som jeg ikke har funnet andre steder. Dermed forsterket intervjuene både troverdigheten til eksisterende kilder, og ga nye data om prosessen. Jeg forsøkte også å se etter likheter og ulikheter i svarene på spørsmål som ble stilt likt, for å se om yrke, nærhet eller interesse i saken påvirket svarene.

3.6 Utvalg

3.6.1 Et bredt utvalg av informanter

For å få et bredt inntrykk av prosessen fra ulike hold, intervjuet jeg informanter med kunnskap om ulike sider ved om normaliseringsprosessen¹⁵. I den sammenhengen vurderte jeg tre aktører som sentrale på norsk side i prosessen: *Nobelkomiteen* som «skapte» krisen, *laksenæringen* som «led» av krisen og *utenriksdepartementet* som «løste» krisen¹⁶. For å dekke databehovet for laksenæringen og utenriksdepartementet, ønsket jeg informanter fra både offentlig og privat sektor med kunnskap om diplomatiske prosesser på høyt nivå. Jeg var samtidig bevisst på at informantene kommer fra forskjellige yrker, og at de kunne ønske å fremheve sin innvirkning på, eller mening om prosessen, som «særlig vesentlig». Jeg vurderte også at data om Kinas syn på saken kunne være verdifulle for oppgaven, men at det falt utenfor oppgavens omfang. Derfor

¹⁶ Deler av Nobelkomiteens standpunkter finnes i boken *Kina vs. Norge* (Nilsen & Øgrim, 2015). Mye av innholdet er viet nobelpristildelingen, og tar for seg både Nobelkomiteens rolle og regjeringens vurderinger underveis. Jeg kunne også ha fått en økt forståelse for prosessen ved å intervjuer sentrale medlemmer i Nobelkomiteen selv. På grunn av tidsbegrensninger og potensielle utfordringer med slike intervjuer har jeg vurdert det til at boken dekker det meste av behovet. En utfordring som har blitt vurdert er hvorvidt Nobelkomiteens medlemmer eventuelt ønsker å komplisere sitt forhold til Stortinget eller Kina ved å uttale seg direkte om saken.

bestod utvalget mitt av åtte norske informanter fra det offentlige og det private, med ulik tilknytning til prosessen. Jeg mener at disse informantene har gitt god dekning av prosessen og har gitt data som kreves av teoriene jeg brukt. I det følgende gjennomgår jeg kort hver informant og deres relevans for studien. Alle informantene har samtykket til at navnet deres kan brukes i oppgaven.

3.6.2 Informanter med tilknytning til diplomati og politikk.

Christian Syse (Intervju 1, Stockholm, 12.12.2019), Norges ambassadør til Sverige, har tidligere tjenestegjort i Kina som diplomat, og hadde dermed gode forutsetninger for å si noe om kinesisk politisk kultur og de politiske prosessene. Han har også vært assisterende utenriksråd og ekspedisjonssjef og i UD, og vært komitesekretær for forvars-og utenrikskomiteen. Disse vervene gir ham unik kompetanse om norsk utenrikspolitikk som var sentral for min oppgave.

Knut Vollebæk (Intervju 2, Oslo, 08.11.2019) var både utenriksminister i Bondevik I-regjeringen (1997-2000) og Norges ambassadør til USA (2001-2007). Disse erfaringene med utenrikspolitikk gjorde Vollebæk til en spennende bakgrunnsinformant. Han hadde ikke direkte befatning med normaliseringsprosessen, men har god kjennskap til prosessene i norsk utenrikspolitikk, og bidro dermed med generell informasjon om slike prosesser.

Sigmund Bjørgo (Intervju 3, Stockholm, 04.02.2020) var norsk fiskeriutsending i Kina fra 2011-2018, og har inngående kunnskap om næringsdiplomati, laksenæringens posisjon i Kina, ulike regler for import-og eksport til Kina og samarbeidet mellom norsk næring og norske myndigheter. I tillegg har han god kjennskap til både kinesisk laksenæring og tilhørende ansvarlig kinesisk myndighet og ble en viktig informant om fiskerisituasjonen mellom Kina og Norge.

Jette Christensen (Intervju 4, Telefon, 22.10.2019) er, som medlem av forvars-og utenrikskomiteen, en representant for Stortingets synspunkt i utenrikspolitiske saker. Hun har også sittet i diverse Storkomiteer gjennom normaliseringsprosessen. Det gir henne innblikk i Stortingets hensyn i utenrikspolitiske spørsmål og hvordan Stortinget vurderer regjeringens gjennomføring av ulike tiltak.

3.6.3 Informanter med tilknytning til laksenæringen

Ole-Eirik Lerøy (Intervju 5, Bergen, 12.02.2020) har vært styreleder i Mowi (tidligere Marine Harvest), Norges og et av verdens største lakseselskap, siden 2010. Mowi har mye handel med Kina, og har blant annet egne produksjonsanlegg i landet. Som styreleder i Mowi, har Lerøy god kunnskap om hvordan selskapet ble påvirket av sanksjonene mot den norske laksenæringen. Han har også erfaring med å forhandle med kinesere. Dette var viktig kunnskap for å forstå hvordan prosessen så ut fra laksenæringens ståsted.

Arne Aarhus (Intervju 6, Telefon, 17.06.2020) har tidligere vært direktør i Ocean Quality, et Grieg-eid selskap som har drevet storskala lakseeksport og trading. Han var direktør for selskapet fra 2010-2017, og har dermed stor innsikt i hvordan selskapet og øvrig laksenæring håndterte handelsboikotten med Kina. I likhet med Lerøy, kunne Aarhus bidra med synspunkter på hvordan laksenæringen arbeidet inn mot det kinesiske markedet, hvordan de opplevde sanksjonene og hvordan de arbeidet inn mot den norske regjeringen.

3.6.4 Informanter med generell tilknytning til normaliseringsprosessen

Kristoffer Rønneberg og Therese Sollien (Intervju 7, Oslo, 11.12.2019) har begge vært Kina-korrespondenter gjennom flere år. Begge har inngående kunnskap om kinesisk politikk og kultur, og har deltatt på flere offisielle delegasjoner til Kina som presse. Deres kunnskap økte forståelsen min for både kinesisk politikk og kultur, og hvordan norske myndigheter forholdt seg i møte med Kina. Samtidig har de ikke tilknytninger til politikk eller næring, noe som kan bidra til å gi et mer åpent bilde av prosessen.

3.7 Forskningsetiske vurderinger

Ifølge Merton og Storers (1978) sitert i Ringdal (2013, s. 452), er det fem vitenskapelige normer som utgjør det som kan kalles «vitenskapens ånd»: Felleseie, universalisme, upartiskhet, organisert skepsis og originalitet. Disse normene har vært styrende for måten jeg har forholdt meg til forskningen *generelt*. I arbeidet med oppgaven har jeg mer *spesifikt* forsøkt å ivareta disse normene ved å ha et bevisst forhold til dem, og ved å samarbeide tett med veileder gjennom prosessen. I gjennomføringen av kvalitative studier med bruk av informanter, kreves det en særlig høy etisk bevissthet hos forskeren – spesielt i tilfeller hvor informantene gir sensitiv informasjon om seg selv. Den største etiske utfordringen i oppgaven har knyttet seg til behandling av informantdata. Det innebærer blant annet at forskningsprosessen skal sikre dem

som deltar frihet og selvbestemmelse, sikre dem beskyttelse mot skade og sikre deres privatliv og familie (Ringdal, 2013, s. 454). Jeg har fått godkjenning av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Det har bidratt til å forsikre informantene om at alle data håndteres forsvarlig.

I intervjuene har det etter mitt syn ikke fremkommet opplysninger av særlig sensitiv art. Det har likevel vært tilfeller hvor informanter har kommet med uttalelser som de har bedt om å ikke bli sitert på, eller som har vært sagt «off the record». For å ivareta informantene har jeg utelatt slike uttalelser fra transkriberingen, og dermed også fra kildematerialet. Samtidig har denne typen uttalelser gitt meg et helhetsinntrykk av prosessen. Det har også ført til at jeg har søkt etter påstanden eller lignende uttalelser andre steder, for eksempel i åpne kilder.

Et annet grep jeg har gjort for å ivareta informantene, har vært å bruke *barmhjertighetsprinsippet* (Gilje & Grimen, 1995, s. 198-203). Barmhjertighetsprinsippet innebærer at man antar at personen er fornuftig og at det personen sier er sant, eventuelt at personen selv tror at det er sant. Uttalelser har som nevnt blitt validert gjennom andre kilder, men jeg har forsøkt å tolke informantene i beste mening. Det har bidratt til å ivareta en objektiv tilnærming til forskningsopplegget, og har hindret at eventuelle subjektive holdninger og partiskhet har forvrengt informasjonen til meningsbærerne. Det har også vært et viktig prinsipp i tilfeller hvor jeg for eksempel har tolket Kinas standpunkt på egen hånd. På grunn av kulturelle forskjeller, kan Kinas verdenssyn umiddelbart oppleves «feil» for en person med andre kulturelle forutsetninger. Dermed har det vært viktig å gi subjektene som tolkes en så «barmhjertig» tolkning som mulig.

3.8 Validitet og reliabilitet

3.8.1 Validitet

For å sikre kunnskapsutvikling og høy forskningskvalitet i casestudier, foreslår Yin (2018, s. 42) fire kriterier som bidrar til dette: begrepsvaliditet, intern validitet, ekstern validitet og reliabilitet.

Begrepsvaliditet sikrer at man måler det teoretiske begrepet som man har tenkt å måle (Yin, 2018, s. 42). I oppgaven har jeg sikret begrepsvaliditet ved å samle inn data som er relevant for problemstillingen, operasjonalisere empirien ved å lage indikatorer og ved å formulere hypoteser med teoretisk relevans. Basert på hypotesene har jeg samlet inn og operasjonalisert

relevant data som hypotesene har blitt testet mot, for å gi svar på den overordnede problemstillingen (Adcock & Collier, 2001, s. 538). I innsamlingen av data har som nevnt tilknytning til eller kunnskap om normaliseringsprosessen vært en forutsetning ved valg av informanter for å sikre begrepsvaliditeten. Jeg har også forsøkt å gjøre presise operasjonaliseringer av teoriene, slik at de ble gode måleinstrumenter.

Intern validitet sikrer sammenhengen mellom innsamlet data og hypotesene, og formålet med å sikre intern validitet er å unngå å trekke feile kausalkonklusjoner. Derfor må man vurdere i hvilken grad andre variabler kan ha en effekt på kausalsammenhengen (Yin, 2018, s. 45). Jeg har sikret oppgavens interne validitet ved å gjennomføre både intervjuer og kvalitative dokumentanalyser for å kunne sammenligne dem med hverandre, og dermed sikre troverdigheten til begge datakildene. Jeg har også samlet inn kvantitative data fra flere kilder for å kunne sammenligne de ulike datakildene. I tillegg har jeg hatt en kritisk holdning til informantenes intersubjektivitet. Faktabaserte uttalelser har for eksempel blitt sjekket mot andre kilder for å sikre at uttalelsen stemmer overens med «fakta». Dette har spesielt vært tilfelle i analysene av laksenæringen og effektene av sanksjonene mot laksenæringen.

Ekstern validitet sikrer oppgavens generaliserbarhet. Casestudiet er ofte basert på mange, intensive observasjoner av ett enkelt tilfelle. Det kan dermed være vanskelig å trekke slutninger fra det enkelte tilfelle til større antall tilfeller. Generalisering i casestudier er likevel ikke umulig, og casestudier kan ha gode forutsetninger for analytisk generalisering (Yin, 2018, s. 45). I stedet for å trekke slutninger til et større antall tilfeller, bidrar casestudiet til å utvide og generalisere teorier. Dessuten kan teorier få økt validitet om det viser seg at flere ulike case støtter samme teoretiske forutsetning. Oppgavens siktemål har blant annet vært å bidra til å vise forskjellen mellom fenomen og kontekst. Det har også vært et mål å avdekke relevante kontekstuelle forhold som gjør at tidsbruken i diplomatiske prosesser kan forlenges eller forkortes. Ved å vurdere teoriens forståelse av normaliseringsprosessen, mener jeg at oppgaven bidrar til å gi økt validitet til det teoretiske rammeverket, noe som dermed bidrar til analytisk generalisering. Det vil si at teoriene vil kunne anvendes og gi forståelse for lignende tilfeller.

3.8.2 Reliabilitet

Reliabilitet handler om måleinstrumentets nøyaktighet, og skal sikre at samme analyse av samme hendelse kan gjentas av andre på et annet tidspunkt, og fortsatt gi samme svar. Formålet

er å minimere feil og partiskhet i studiet (Yin, 2018, s. 46). Jeg har sikret reliabiliteten i oppgaven ved å sørge for god dokumentasjon av arbeidsprosessen, pålitelig transkribering av intervjuer og presise teoretiske definisjoner og operasjonaliseringer av teoriene. I tillegg har anvendelsen av de teoretiske måleinstrumentene på empirien vært viktig for å ivareta oppgavens reliabilitet. Det er samtidig et poeng at oppgaven innebærer flere intervjuer. Det vil si at man på et annet tidspunkt kanskje ikke har tilgang til de samme informantene. Dermed er det ikke alt ved arbeidsprosessen som uten videre lar seg gjenta av andre. Jeg mener likevel at ved å bruke de samme måleinstrumentene og det samme datamaterialet som jeg har lagt til grunn, vil andre få lignende resultater som meg, dersom de gjennomfører opplegget likt. Kvalitative casestudier har samtidig en subjektivitet i seg, ved at det er forskeren selv som gjør tolkninger basert på teorier. Det gjør at det kan forekomme forskjellige tolkninger fra forsker til forsker. Men ved å innta en objektiv holdning til prosjektet, vil det være det teoretiske måleverktøyet som skaper konklusjonene, mer enn forskerens egen tolkning.

3.9 utfordringer ved mitt forskningsdesign

Jeg ser to hovedutfordringer ved mitt forskningsdesign. Den ene utfordringen er den empiriske generaliseringen (jfr. 3.8.1) fra mitt case til andre tilfeller av konflikt med Kina. Ved bare å undersøke ett case, er det vanskelig å generalisere til andre case som ikke er identiske med mitt. Konflikten mellom Norge og Kina ser ut til å være en unik historisk hendelse. Dermed finner man heller ikke et *helt* identisk case å sammenligne det med. Den andre utfordringen ved mitt studium gjelder datatilfanget. Fordi prosessen har vært lukket og hemmelig, er det flere sentrale aspekter ved caset som jeg ikke har hatt tilgang på. Ideelt sett skulle jeg hatt tilgang på for eksempel arbeidsdokumenter fra forhandlingene, intervjuer med nøkkelpersoner som Børge Brende, Wegger Strømmen, Erna Solberg og informanter fra kinesisk side. Det har det ikke vært mulig å få til. Dermed har jeg måttet bruke åpne kilder, og forsøke å gi et så presist bilde av situasjonen som mulig med denne typen kilder. Resultatet er at noen funn baserer seg på kvalifiserte antakelser basert på åpne kilder heller enn på data fra de lukkede deler av prosessen.

3.10 En mulig alternativ tilnærming til problemstillingen

En alternativ tilnærming til problemstillingen kunne vært et kvantitativt design (Cook & Campbell, 1979). Da kunne konfliktens varighet ha blitt målt mot flere land, inklusiv Norge, som har vært i konflikt med Kina. Den avhengige variabel i et slikt design ville ha vært *hvor lenge konflikten varte*. De uavhengige variablene ville for eksempel ha vært landenes BNP,

befolkningsstørrelse, militære styrke, medlemskap i internasjonale organisasjoner som EU/NATO etc., geopolitiske forhold, Kinas sanksjonsmetoder (f.eks. hvordan Kina straffet landet) og reaksjonsgrunnlaget (f.eks. om konflikten gjaldt moralske eller økonomiske uenigheter)¹⁷. Med tilstrekkelig mange konfliktsituasjoner, inklusive Norges tilfelle, kunne man ha sett på sammenhengen mellom uavhengige variabler som type situasjon, krav, konflikt, ubalanse i makt osv., og sett om det fantes sammenhenger mellom disse variablene og konfliktenes lengde. Ut fra dette kunne man generalisere og si at for land eller konfliktsituasjoner med bestemte egenskaper, vil en slik konflikt i gjennomsnitt ha en bestemt varighet. Slik kunne man sett hvilke variabler som best kunne belyse hvorfor Norges konflikt med Kina varte i seks år. Men selv om denne typen studier gir gode muligheter for generalisering, blir generaliseringen begrenset til svært spesifikke variabler. Dermed får man ikke den dybdeforståelsen som det kvalitative casestudiet gir, selv om generaliseringsmulighetene øker ved et kvantitativt design.

¹⁷ Variabler på forskjellige målenivåer kan ikke uten videre sammenlignes med hverandre. Disse variablene er fremstilt for å gi en forenklet illustrasjon av hvordan et kvantitativt design til denne oppgaven kan se ut.

4. Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet gjør jeg rede for det teoretiske rammeverket jeg bruker til å analysere normaliseringsprosessen. Først forklarer jeg utgangspunktet for rammeverket. Deretter forklarer jeg, og argumenterer for, hvorfor jeg har valgt denne løsningen. Videre gir jeg en generell beskrivelse *the logic of appropriateness*, *the logic of consequence* og *the logic of arguing*, og utformer tre delperspektiver knyttet til hver logikk – som til sammen gir ni delperspektiver. Hvert delperspektiv oppsummeres med en operasjonalisering og forventede funn i form av hypoteser som testes mot empirien i kapittel 5.

4.1 Tre logikker: logic of appropriateness, logic of consequence og logic of arguing

Undersøkelsen tar utgangspunkt i et teoretisk rammeverk utviklet av Thomas Risse (2000). Risses modell ‘Three Logics of Social Action’ (Vedlegg 2) baserer seg på tre handlingslogikker: *the logic of appropriateness*, *the logic of consequence* og *the logic of arguing*¹⁸. Formålet med modellen er å beskrive nyanser i hver logikk og koble dem sammen i en helhet for å gi en presis og dyp analyse av et hendelsesforløp. De tre logikkene vektlegger forskjellige egenskaper ved – og forståelser av – verden. Derfor kan en sammenstilling av logikkene i form av delperspektiver bidra til å si noe om kompleksiteten i handlinger, og vise hvordan logikkene sammen kan gi forståelse for et sett av handlinger som ikke kan fanges av kun én logikk.

4.1.1 Fra to til tre logikker

I ‘Let’s Argue! Communicative Action in World Politics’ påpeker Risse (2000, s. 1) at det pågår en debatt om hvorvidt det enten er komponenter i rational-choice teori eller konstruktivisme som gir den mest dekkende beskrivelsen av de prosesser som utgjør internasjonale politiske forhold. Debatten trekker frem to motstridende handlingslogikker, koblet til henholdsvis rational choice på den ene siden og konstruktivisme på den andre siden: *the logic of consequence* (LoC) og *the logic of appropriateness* (LoA). Risse illustrerer hvordan prosesser i internasjonal politikk ofte er i bevegelse mellom disse to logikkene. Samtidig påpeker han at det finnes en tredje logikk som spiller inn i bevegelsen: *the logic of arguing* (LoAr). Argumentasjons-, deliberasjons- og overtalellesprosesser utgjør en type sosial samhandling som skiller seg fra strategisk forhandling og regelstyrt handling (Risse, 2000, s. 1). Ifølge Risse gir verken logic of consequence eller logic of appropriateness en dekkende

¹⁸ Jeg bruker de engelske uttrykkene i oppgaven, fordi norske oversettelser kan fremstå som upresise og skape forvirring for leseren.

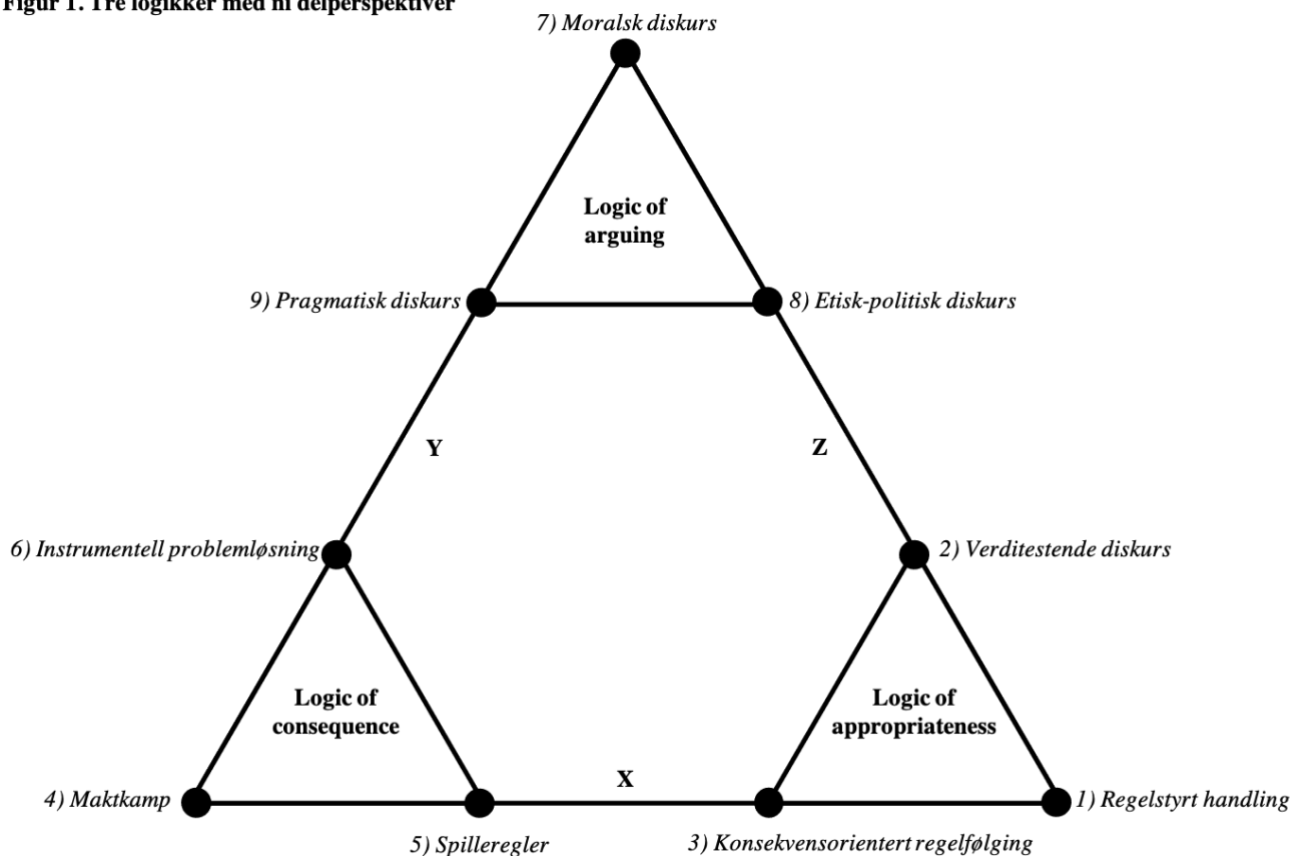
beskrivelse av hvordan internasjonale politiske prosesser utspiller seg. Argumentet er at man vil forstå helheten i et sett med handlinger *bedre* ved å inkludere logic of arguing i modellen, og se dem i sammenheng med alle tre logikkene. Et økt fokus på logic of arguing bidrar også til å vise *hvordan* aktører utvikler felles kunnskap om situasjonen de befinner seg i, og viser for eksempel hvordan aktørene skaper *enighet* om de underliggende *spillereglene* for samhandling (Risse, 2000, s. 2).

Selv om de tre logikkene er mye brukt i studier av internasjonale relasjoner, er de også omdiskuterte. Ifølge Krasner (1999, s. 181) har for eksempel logic of consequence og logic of appropriateness ofte blitt ansett som dominerende motsetninger. De blir også ansett som idealtyper. Derfor er det omstridt hvorvidt den enkelte logikk kan gi forståelse for handlinger i en faktisk situasjon – som ofte er kompleks og mangefasettert. Schulz (2014, s. 3) betrakter derimot logikkene som «fundamentale komponenter i all meningsfull handling». Han mener at handling uten forankring i noen av logikkene kan fremstå «tilfeldig og meningsløs», mens handling formet av fundamentene i logikkene kan gi «retning og mening», spesielt i analyser av konkrete hendelser (Schulz, 2014, s. 3). For eksempel kan bruk av logic of appropriateness og logic of consequence på samme handling, få frem ulike trekk ved handlingen, som tankeløse (LoA) versus gjennomtenkte (LoC) kostnadskutt eller automatisk (LoA) versus tilsiktet (LoC) deltakelse i en militær konflikt (Schulz, 2014, s. 3). Andre teoretikere – som Müller (2004, s. 396) – mener derimot at logic of consequence og logic of arguing ikke er annet enn egne versjoner av logic of appropriateness, fordi det er regelstyrt handling (LoA) som danner det institusjonelle bakteppet for enhver konsekvensorientert eller kommunikativ handling.

4.1.2 Fra tre logikker til ni delperspektiver

Til tross for Müllers forståelse av logic of appropriateness som den dominerende av de tre logikkene, mener jeg at det finnes klare fordeler med å følge Schulz' og Risses bruk av alle de tre logikkene samtidig i studier av prosesser i internasjonale relasjoner. Schulz (2014, s. 10) mener for eksempel at logikkene blir bedre analyseverktøy dersom man forstår styrkene til den enkelte logikk og overgangene mellom logikkene. For å få frem både styrkene og overgangene, har jeg utviklet tre delperspektiver knyttet til hver logikk som vist i Figur 1:

Figur 1. Tre logikker med ni delperspektiver

Hvert hjørne i modellen beskriver den «rene» varianten av den enkelte logikk. De øvrige seks delperspektivene er plassert på aksene X, Y og Z i Figur 1. De har i seg elementer som også finnes i den logikken på samme akse som de ikke selv tilhører. Selv om det er likheter mellom disse seks delperspektivene, eksisterer de uavhengig av hverandre som analytiske kategorier. Det er altså ingen kausalitet mellom dem, men de innehar elementer som også finnes i de andre logikkene og delperspektivene. For logic of appropriateness er delperspektivene 1) regelstyrt handling, 2) verditestende diskurs og 3) konsekvensorientert regelfølgning. For logic of consequence er delperspektivene 4) maktkamp, 5) spilleregler (rules of the game) og 6) instrumentell problemløsning. For logic of arguing er delperspektivene 7) moralsk diskurs, 8) etisk-politisk diskurs og 9) pragmatisk diskurs¹⁹.

På X-aksen i Figur 1. er *spilleregler* plassert fra venstre mot høyre, mens *konsekvensorientert regelfølgning* er plassert fra høyre mot venstre. På Y-aksen i Figur 1. er *instrumentell problemløsning* plassert nedenfra mot logic of arguing, mens *pragmatisk diskurs* er plassert

¹⁹ Jeg er ikke interessert i det interne spillet mellom punktene «inni» modellen – for eksempel langs aksene mellom *spilleregler* og *instrumentell problemløsning* (Figur 1.). Det analytiske arbeidet foregår på «utsiden» av modellen, enten i «bevegelsen» mellom logikkene eller i ett av modellens tre hjørner.

ovenfra mot logic of consequence. På Z-aksen i Figur 1. er *verditestende diskurs* plassert nedenfra mot logic of arguing, mens *etisk-politisk diskurs* er plassert ovenfra mot logic of appropriateness. Delperspektivene *regelstyrt handling*, *maktkamp* og *moralsk diskurs* er plassert i hvert sitt hjørne i Figur 1. for å illustrere logikkene som «rene» delperspektiver uten likheter med de andre logikkene. Det er disse ni delperspektivene som brukes til å analysere normaliseringsprosessen. Videre følger en gjennomgang av hver logikk og tilhørende delperspektiver.

4.2 Generelt om logic of appropriateness

March og Olsen (1989) beskriver logic of appropriateness som et perspektiv på hvordan menneskelige handlinger kan tolkes. Logikken skiller seg fra logic of consequence ved at aktører forsøker å gjøre det som er ansett som passende, rettmessig eller forventet i en situasjon, heller enn å maksimere egeninteressen. En handling følger også en logic of appropriateness når den formes av regler som er relevante for den gitte situasjonen. Definisjonen av regler er vid, og inkluderer både skjulte og eksplisitte former for handlingsprogrammering. Eksempler kan være alt fra subjektive omstendigheter knyttet til beslutningstakeren – som intuisjon, roller og ferdigheter til mer objektive omstendigheter knyttet beslutningssituasjonen – som konvensjoner, politikk, byråkratiske regler og lover (March & Olsen, 1989, s. 22). Regler henviser også til sosialt konstruerte roller og identiteter, og er definert uavhengig av individet som følger dem (Christensen & Røvik, 1999, s. 161). Det vil si at personlige karakteristikk blir mindre betydningsfulle, og at forskjellige aktører kan gjøre samme tolkning av reglene på forskjellige tidspunkt. Regler sørger også for at aktører følger standardiserte handlingsmønstre heller enn individualiserte mål, noe som ofte fører til mindre bruk av skjønn.

4.2.1 Regler og intuisjon som handlingsveiledere

Regler kan likevel brytes. Det skjer gjerne i tilfeller hvor antall roller, identiteter og regler er mange og uoversiktlige. En av hovedfaktorene som påvirker handling, er dermed prosessen hvor noen regler heller enn andre får oppmerksomhet, og hvordan identitetene og rollene tolkes (March & Olsen, 2009, s. 6). Aktører forsøker å oppfylle forpliktelsene knyttet til en rolle, identitet eller medlemskap i et politisk samfunn, og til praksisen og forventningene til institusjonene. Kollektive normer og forståelse utgjør dermed de sosiale identitetene til aktørene og definerer de grunnleggende spillereglene aktørene må forholde seg til i samspillet med hverandre (March & Olsen, 2009, s. 1; Risse, 2000, s. 5). Aktører kan likevel slite med å

tolke hvilke erfaringer og forhold som er relevante for den aktuelle situasjonen. Antallet og variasjonen av alternative regler sikrer at bare enkelte av reglene benyttes på et bestemt sted til en bestemt tid. Samtidig lærer aktører av erfaring. Fordi man er ekstra oppmerksom på nylig brukte eller reviderte regler, er det sannsynlig at nettopp disse reglene – og ikke andre – brukes i bestemte situasjoner. I tillegg vil regler assosiert med suksess eller overlevelse, sannsynligvis bli gjentatt oftere enn regler assosiert med svikt og tap (March & Olsen, 1989, s. 25).

Der for eksempel logic of consequence ofte er basert på stor grad av informasjonsbehandling, er den underliggende kognitive prosessen i logic of appropriateness i mange tilfeller basert på intuisjon – noe som kan føre til raskere handlingsrespons hos aktøren²⁰. I møte med forskjellige typer stimuli responderer aktører på komplekst, nesten intuitivt vis, uten noen form for dyptgående analyse, problemløsning eller skjønn (Christensen & Røvik, 1999, s. 160). Selv om responsen ikke alltid er riktig, har det vist seg at erfarne beslutningstakere ofte tar rett beslutning selv om den tilsynelatende krever lite tid og innsats (March & Simon, 1993, s. 11). Studier av stormestre i sjakk viser for eksempel at intuisjon er synonymt med gjenkjennelsesfenomenet koblet til logic of appropriateness: Når en erfaren sjakkspiller får lang tid til å ta et valg, går mye av tiden til å analysere stillingen. Men i hurtigsjakk, der tenketiden er kortere, blir stormesteren avhengig av intuisjonen. Stormesteren spiller ikke lenger like bra som med lang tenketid, men spiller fortsatt godt nok til å fremvise evnen til å gjenkjenne kjente stillinger og å hente frem underbevisst kunnskap om hvordan å bruke dem (March & Simon, 1993, s. 12).

4.3 Tre varianter av logic of appropriateness: Regelstyrt handling, verditestende diskurs og konsekvensorientert regelfølgning

For å presisere analyseverktøyet som utgjør logic of appropriateness, har jeg utviklet tre punkter i modellen i form av delperspektiver: *Regelstyrt handling*, *verditestende diskurs* og *konsekvensorientert regelfølgning*. Regelstyrt handling beskriver logic of appropriateness i «ren» form. Delperspektivene verditestende diskurs og konsekvensorientert regelfølgning beskriver hvordan *logic of appropriateness* ser ut når de ligner på henholdsvis *logic of arguing* og *logic of consequence*.

²⁰ Intuisjon betegnes som evnen til å umiddelbart hente frem og ta i bruk underliggende kunnskap i møte med nye situasjoner eller hendelser. Ifølge Tranøy (2019) betegner intuisjon i dagligdags språkbruk en spesielt effektiv og direkte form for erkjennelse.

4.3.1 Regelstyrt handling

Regelstyrt handling viser logic of appropriateness i «ren» form. Delperspektivet er plassert nederst til høyre i kryssningen mellom X og Z-aksen i Figur 1. Regelstyrt handling er koblet til begrepet *kontekstuell rasjonalitet* – det vil si at individet automatisk tilpasser seg gjeldende normer og regler. I den virkelige verden vil ikke tilpasningen til normer og regler alltid skje automatisk. Regler kan også fastsettes og håndheves ved direkte tvang og politisk eller organisasjonell autoritet (March & Olsen, 1989, s. 21). De kan også være en del av standard for passende oppførsel, som læres og internaliseres gjennom sosialisering. Under henvisning til George Herbert Mead, hevder Eriksen og Weigård (2014, s. 82) at individer – gjennom sosialisering – også kan bli ledet til *normkonform atferd*, fordi de opplever at de kan bli utsatt for gruppens sanksjoner dersom de avviker fra normen. Det vil si at dersom individet ikke tilpasser seg gjeldende normer og regler, kan relasjonen til andre individer bli problematisk, fordi man bryter med bestemte forventninger.

Dette betyr likevel ikke at tilpasningen nødvendigvis er en bevisst prosess. Informasjonsbehandlingen i logic of appropriateness, og spesielt i *regelstyrt handling*, er mindre enn i logic of consequence. I logic of appropriateness befinner man seg i den rutiniserte enden av kontinuumet, der en stimulus genererer en bestemt handling nesten øyeblikkelig (March & Simon, 1993, s. 160). Handlinger i politiske institusjoner er dermed ofte basert på rutiner (March & Olsen, 1989, s. 21-34). Det betyr at mennesker gjør det de *skal* gjøre ved å koble regel til situasjon – uten behov for grundig refleksjon, overbevisning eller tvang. Handlinger er også bundet eller diktert av kulturelle overbevisninger og sosiale normer, og er derfor heller orientert mot å identifisere hva som er en normativt passende oppførsel enn å vurdere gevinsten av alternative valg (March & Olsen, 1989, s. 22). March og Olsen (1989, s. 25) påpeker samtidig at det å avgjøre hva som er den passende handlingen, er en ikke-triviell øvelse. Det vil si at regler følges, men at valg mellom regler og mellom alternative tolkninger av disse ofte styres av en konsekvenslogikk. Dermed blir logic of appropriateness koblet mot logic of consequence, en kobling som vi ser nærmere på i delperspektivet *konsekvensorientert regelfølgning*.

4.3.1.1 Operasjonalisering av 'regelstyrt handling'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *regelstyrt handling* for å forstå delcase 1. om i hvilken grad den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo etter at han fikk fredsprisen, bar preg av *tradisjon og regelstyring*. Jeg vil undersøke hvem som gratulerte,

hvordan de gratulerte og hvorfor de gratulerte, og se på Kinas reaksjoner på disse gratulasjonene. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av tradisjon og regelstyring i handlingene.

4.3.1.2 Forventede funn

Delperspektivet vektlegger sosiale og kulturelle normer samt den underliggende oppfatningen av egne roller, verdier og identitet som veiledende for valget mellom handlingsalternativer. Fordi fredspristildelingen har lang tradisjon i Norge, forventer jeg at gratulasjonene ble gjort slik de «alltid» ble gjort. Denne tradisjonen innebærer også at handlingen ikke var kalkulert ut fra mulige konsekvenser. Det økte sjansen for negative reaksjoner, fordi handlingen ble gjort uten hensyn til reaksjoner. Slike reaksjoner kunne igjen bidra til å *forlenge* normaliseringsprosessen. Basert på dette utformes hypotese H1: *Den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo etter fredspristildelingen i 2010, var styrt av regler og tradisjon. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

4.3.2 Verditestende diskurs

Verditestende diskurs er plassert på Z-aksen, i logic of appropriateness mot logic of arguing i Figur 1. Diskursen innebærer blant annet spørsmål om verdier. Eksempelvis er det ofte først når man bryter med verdier, at man oppdager hvilke verdier man har. Dette delperspektivet bidrar dermed til å avklare hvilke verdier og regler som *bør* gjelde, og man spør *hvorfor* man verdsetter noen verdier høyere enn andre:

Når vi, i vår daglige kommunikative koordinering av handlinger, kommer til et punkt hvor grunnlaget for den felles interaksjonen framstår som problematisk fordi vi kanskje er uenige om ting i handlingskonteksten, må vi ofte løfte stridsemnet ut av den umiddelbare handlingssammenhengen og forsøke å løse flokene gjennom en systematisk argumentasjon innrettet mot å skape grunnlag for en ny enighet (Eriksen & Weigård, 2014, s. 110).

Jo større uenighet det er om verdier, jo mindre rom blir det for uttalelser av typen *det gode folk gjør X*. I stedet blir spørsmålet *hva betyr gode folk i denne situasjonen?* For å avgjøre hvilke verdier som nå gjelder, må aktørene diskutere. I samsvar med Habermas' etiske diskurs, inngår aktørene i en diskusjon hvor de delibererer om hva som er *det gode* og forsøker å avgjøre *hvilke* verdier som kan rettferdiggjøres.

Her kan også Charles Taylors (1985) skille mellom *sterke* og *svake evalueringer* gi veiledning ved avgjørelse av hva som er *det gode*. Taylor (1985, s. 3) definerer *sterke evalueringer* som

«[...] a background of distinctions between things which are recognized as of categoric or unconditioned or higher importance or worth, and things which lack this or are of lesser value». Ifølge ham er det evnen til å foreta sterke evalueringer som skiller mennesket fra andre dyr (Taylor, 1985, s. 16). I tillegg både forutsetter og bidrar *sterke evalueringer* til å utvikle et komplekst språk som tillater mennesket å uttrykke hva de verdsetter som høyere og lavere, edelt og uedelt, modig og feigt, integrert og fragmentert, klarsynt og blind og så videre (Taylor, 1985, s. 18). *Svake evalueringer* omfatter derimot som regel pragmatiske grep hvor et alternativ velges fremfor et annet, fordi man *foretrekker* det ene foran det andre. Valg mellom alternativer tas følgelig uten en plikt til å rettferdiggjøre preferansen eller valget overfor seg selv eller andre (Eriksen & Weigård, 2014, s. 108). *Svake evalueringer* mangler også refleksiviteten, artikulasjonen og dybden som gjør at *sterke evalueringer* kan definere hvilke personer vi er eller vil være (Taylor, 1985, s. 26). Mens *sterke evalueringer* problematiserer *motivasjonen* bak en handling, problematiserer *svake evalueringer* derimot *utfallet* av handlingen. For at noe skal vurderes som *bra* i en svak evaluering, trenger det kun å være *ønsket*. I sterke evalueringer er ikke det enkle *ønske* godt nok, fordi *ønsker* kan være dårlige, uedle, trivielle, overfladiske eller uverdige. Man må dermed velge ut i fra en vurdering av ens egne dypere verdier – ikke gi etter for impulser (Taylor, 1985, s. 16-18).

4.3.2.1 Operasjonalisering av 'verditestende diskurs'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delsperspektivet *verditestende diskurs* for å forstå delcase 2. om i hvilken grad Stoltenberg II-regjeringens utarbeidelse av et hemmelig ikke-notat *utfordret bestemte regler og verdier*. Jeg vil undersøke prosessen rundt utarbeidelsen av notatet, og vurdere det foreslåtte innholdet opp mot argumentet for den endelige avgjørelsen om *ikke* å sende notatet. En slik operasjonalisering kan si noe om hvor sterkt regler og verdier ble utfordret, og hvordan dette ble håndtert.

4.3.2.2 Forventede funn

Delperspektivet skiller som nevnt mellom *sterke evalueringer* og *svake evalueringer*. Sterke evalueringer fører til handlinger basert verdier om for eksempel hvem man ønsker å være. Fordi man tar valg ut fra slike verdier, øker man sjansen for å skape motreaksjoner. Jeg forventer at sterke evalueringer gjorde at ikke-notatet med beklagelser ikke ble sendt. Slike beklagelser kunne ha forkortet prosessen. Siden regjeringen *ikke* beklaget overfor Kina, kan beslutningen om ikke å sende notatet ha bidratt til å *forlenge* normaliseringsprosessen. Basert på dette

utføres hypotese H2: *På bakgrunn av sterke evalueringer lot norske myndigheter være å sende ikke-notatet til Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

4.3.3 Konsekvensorientert regelfølgning

Konsekvensorientert regelfølgning er plassert på X-aksen, i logic of appropriateness mot logic of consequence i Figur 1. I likhet med logic of consequence, baserer handlingsrasjonaliteten i konsekvensorientert regelfølgning seg på effektiv tilpasning av midler for å nå definerte mål (Eriksen & Weigård, 2014, s. 47). Aktøren har samtidig et bevisst forhold til verdier og regler. Men selv om regler skaper orden, kan de også være motstridige, selvmotsigende og tvetydige (March & Olsen, 1989, s. 38). Det kan føre til avvik så vel som konformitet, og variasjon så vel som standardisering. Variasjoner i reglene kan dermed skape store handlingsrom for aktøren og gi flere potensielle utfall. Aktøren vil samtidig handle for å optimalisere egeninteressen *uten* å bryte med den gjeldende normative strukturen. Det innebærer at aktøren tolker situasjonen og tilpasser en egnet regel, eventuelt velger mellom motstridende regler (Risse, 2000, s. 6). Aktøren vil også forholde seg strategisk til variasjonen av regler. Hvis situasjonen preges av uklare og motstridende handlingsalternativer, velger aktøren dermed det alternativet som best ivaretar de gitte preferansene.

Ved *konsekvensorientert regelfølgning* har aktøren et mer strategisk forhold til handlingsalternativene enn ved *regelstyrt handling*. Når aktøren handler regelstyrt ut fra en bestemt normativ struktur, baserer beslutningen seg på intuisjon, rutiner eller underliggende kunnskap. Ved konsekvensorientert regelfølgning vil aktøren derimot analysere et større informasjonsgrunnlag, for derved å klassifisere situasjonen og hente frem tidligere kunnskap om tilsvarende eller lignende situasjoner (Schulz, 2014, s. 6). En slik økning av informasjonsbehandlingen har en tendens til å oppstå i nye situasjoner som ikke lett kan tilpasses eksisterende regler (Schulz, 2014, s. 8). Det gjelder for eksempel når det er usikkert hvor relevant en regel er for en gitt situasjon, når to eller flere regler er uforenelige eller når regler ser ut til å gi uventede utfall. Dette skjer ofte når uventede hendelser oppstår – som for eksempel ved krisesituasjoner. Da fremkalles refleksjoner rundt ulike handlingsalternativer og deres konsekvenser. Disse refleksjonene – eller analytiske stegene – er typisk for konsekvensorientert handling. Aktøren prøver å utforske flere handlingsalternativer, vurdere alternative utfall, ta preferansedrevne valg og lære å unngå feil (Schulz, 2014, s. 7). Slik blir den bevisst regelfølgende handlingstypen mer strategisk i formen enn den regelstyrte handlingen.

4.3.3.1 Operasjonalisering av 'konsekvensorientert regelfølgning'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *konsekvensorientert regelfølgning* for å forstå delcase 3. om i hvilken grad regjeringens handlinger i forbindelse med Dalai Lamas Norgesbesøk i 2014 var preget av *en strategisk bruk av regler*. Jeg vil undersøke hvordan regjeringen håndterte situasjonen, se om sentrale norske myndighetspersoner endret holdninger til Tibet og Dalai Lama-spørsmål og avklare i hvilken grad de fulgte eller brøt med bestemte tradisjoner knyttet til slike besøk. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av strategisk bruk av regler i forbindelse med besøket.

4.3.3.2 Forventede funn

Delperspektivet sier at aktører vil forsøke å bruke regler strategisk uten å bryte med de normative forventningene som sier hva aktørene *bør* gjøre. Ved Dalai Lamas Norgesbesøk i 2014 økte risikoen for ytterligere å skade forholdet til Kina. Regjeringen hadde en tradisjon for å møte Dalai Lama, og Kina hadde en tradisjon for å reagere mot de som møtte Dalai Lama. Jeg forventer dermed å finne at regjeringen handlet strategisk ut fra konsekvensene av handlingsalternativene da de lot være å møte ham. Slike handlinger kunne igjen bidra til å *forkorte* normaliseringsprosessen. Basert på dette utformes hypotese H3: *Situasjonen med Kina fikk den norske regjeringen til å opptre mer strategisk i forbindelse med Dalai Lamas besøk i 2014, enn de ville ha gjort i normaltillfeller. Dette bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

4.4 Generelt om logic of consequence

Logic of consequence forstår politisk handling og utfall som produktet av rasjonelle, kalkulerende handlinger for å maksimere et sett gitte (*unexplained*) preferanser (Krasner, 1999, s. 181). Logikken har vokst fram av rational choice-litteraturen som fokuserer på strategisk samhandling, hvor aktører deltar på grunnlag av sine identiteter og interesser og forsøker å nå sine mål gjennom strategisk handling. Den er også en analysebasert handlingslogikk som omfatter en bevisst vurdering av alternativer og utfall og preferansedrevne valg (March & Simon, 1993, s. 7 sitert i Schulz, 2014, s. 2). I logic of consequence er interessene og preferansene til aktørene gitt i forkant av interaksjonen. En av nøkkelkomponentene er derfor tilstedeværelsen av kalkulerende valg mellom ulike alternativer (Risse, 2000, s. 3). Aktører som drives av logic of consequence har stabile preferanser, og deltar ofte i en prosess hvor de forsøker å evaluere fremtidige konsekvenser av sine handlinger (Schulz, 2014, s. 2). Slik er handlingsgrunnlaget instrumentelt og styres av utfallet; aktører handler for å oppnå noe av

handlingen; hvis X så Y. Men logic of consequence er ikke utelukkende basert på preferansemaksimering.

Det finnes også ulike former for konsensussøking og koordinasjonsmekanismer knyttet til logikken. I tilfeller hvor preferansemaksimering kun er mulig gjennom samarbeid, vil ulike egeninteresserte aktører koordinere sine handlinger for å oppnå sine mål. For eksempel viser analyser fra internasjonale relasjoner med utgangspunkt i neoliberalistisk institusjonalisme, at samarbeid i anarkiske systemer er mulig, og at egeninteresserte aktører kan oppnå stabile og varige samarbeid og overkomme kollektive handlingsproblemer (Risse, 2000, s. 3). Ved å inngå i forhandlinger basert på et felles ønske om samarbeid for å unngå fiendtlighet, kan aktører i anarkiske systemer sammen danne en felles verdensoppfatning. Under henvisning til Harald Müller (1994), påpeker Risse (2000, s. 15) at man i førforhandlinger (pre-negotiations) ofte konstruerer en slik felles livsverden på symbolsk vis, gjennom ulike narrativ som refererer til like opplevelser. Et illustrerende eksempel er lidelser i krigstid: «The exchange of memories of World War II, for example, has been a regular feature of almost all East-West negotiations during the Cold War» (Risse, 2000, s. 15). Vi ser altså at egeninteresserte aktører kan ha interesse av å skape et felles handlingsrom og forståelse i situasjoner som fremstår som anarkiske. Dette er også et eksempel på hvordan logic of consequence kan se ut når den inneholder elementer av det verdibaserte rammeverket man også finner i logic of appropriateness.

4.4.1 Begrenset rasjonalitet og irrasjonelle handlingsmønstre

I situasjoner hvor ulike aktører har flere og selvmotsigende roller – for eksempel ved at alle roller er koblet til ulike regler eller at det ikke finnes relevante regler – slik at det materielle resultatet av ulike handlinger er åpenbart, vil logic of consequence være den styrende handlingslogikken (Krasner, 1999, s. 186). Logikken innebærer også en god del informasjonsbehandling. Men fordi informasjonsbehandlingen er tids- og ressurskrevende, kan det være mer attraktivt å forholde seg til den informasjonen man allerede har. Her blir rasjonalitetsbegrepet en sentral komponent i logikken. I teorien kan aktøren ha perfekt rasjonalitet, men i virkeligheten er aktøren underlagt begrensninger som påvirker handlingsutfallet. Fordi aktøren har begrenset kognitiv kapasitet, vil en del av informasjonsprosesseringsprosessen eksempelvis påvirkes av dette og gi begrenset rasjonelle handlinger. Slik blir den kognitive kapasiteten selve *årsaken* til den begrensede rasjonaliteten. Simon (1997) mener

derfor at det er umulig for et individ å nå et høyt nivå av rasjonalitet i handlings- og beslutningssituasjoner:

The number of alternatives he must explore is so great, the information he would need to evaluate them so vast that even an approximation to objective rationality is hard to conceive. Individual choice takes place in an environment of “givens” - premises that are accepted by the subject as bases for his choice; and behavior is adaptive only within the limits set by these givens (Simon, 1997, s. 92).

På grunn av aktørens manglende evne til å prosessere all mulig informasjon og alle mulige utfall, kan begrenset rasjonalitet skape irrasjonelle handlingsmønstre. Det vil si at aktøren – til tross for et ønske om å oppnå et «perfekt resultat» – foretar handlinger som kan svekke måloppnåelsen. I beskrivelsen av slike handlingsmønstre, kan man skille mellom *satifiserende*, *sekvensielle* og *myopiske* handlinger (Simon, 1955; Cyert & March, 1992; Levinthal & March, 1993 sitert i Schulz, 2014, s. 2). *Satifiserende handlinger* betyr at aktøren velger et alternativ som er godt nok, uten å vite om det er det beste. Beslutninger anses fortsatt som et resultat av valg mellom alternativer, men i stedet for å maksimere og velge det beste, velger aktøren et *tilfredsstillende* alternativ (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 313). *Sekvensiell oppmerksomhet* derimot innebærer at aktøren vurderer alternativer etter hvert som aktøren har kapasitet til å behandle dem (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 312). Aktøren kan imidlertid få problemer med å avgjøre hvilke mål som krever mest oppmerksomhet, og å avgjøre *når* oppmerksomheten skal skiftes mot et annet mål. *Myopisk læring* betyr at aktøren ikke evner å forstå eller å ta hensyn til fremtidige konsekvenser av en handling. Som ved sekvensielt fokus, ser aktøren kun på det som skjer der og da, eventuelt det som skjer med et spesifikt objekt eller i et spesifikt område.

4.5 Tre varianter av logic of consequence: Maktkamp, spilleregler og instrumentell problemløsning

For å presisere analyseverktøyet som utgjør logic of consequence, har jeg også her utformet tre delperspektiver: *Maktkamp*, *instrumentell problemløsning* og *spilleregler*. Maktkamp beskriver logic of consequence i «ren» form. Delperspektivene instrumentell problemløsning og spilleregler beskriver hvordan *logic of consequence* ser ut når de ligner på henholdsvis *logic of arguing* og *logic of appropriateness*.

4.5.1 Maktkamp

Maktkamp viser logic of consequence i «ren» form. Delperspektivet finnes nederst til venstre i kryssningen mellom X og Y-aksen i Figur 1. Habermas' (sitert i Eriksen & Weigård, 2014, s.

19) beskrivelse av moderne politiske prosesser, anser makt og strategiske interesser – ikke dialogisk, kommunikativ handling – som drivkraften i koordineringen av politiske prosesser. Habermas (sitert i Eriksen & Weigård, 2014, s. 19) ser likevel ut til å holde fast ved at rammene maktutøvelsen og strategiene utøves innenfor, må holdes sammen av en underliggende konsensus og anerkjennelse av systemet. En tolkning av det synspunktet er at hvis det ikke finnes en etablert praksis for *hvordan* situasjoner preget av uenighet skal håndteres, vil valget mellom alternativene kunne arte seg som en maktkamp mellom ulike aktører. Om *vi forstår maktkamp* som en strategisk øvelse hvor aktøren forsøker å maksimere sine ressurser, gjerne på bekostning av andre gruppers interesser, får vi en situasjon hvor handling drives av utfallet. Som Risse (2000, s. 3) – under henvisning til Elster (1989) – skriver: «Actions are valued and chosen not for themselves, but as more or less efficient means to a further end». Der Habermas ser ut til å ønske en sivilisering av maktkampen gjennom rettferdige forhandlinger basert på felles regler, vil aktører i en «reell» maktkamp bruke alle tilgjengelig midler for å vinne kampen.

Maktkamp kan også ta form av slags «hestehandel» (bargaining), hvor formålet i større grad er å tvinge motparten til å akseptere ens egne krav (Habermas, 1996, s. 166)²¹. Eriksen og Weigård (2014, s. 221) knytter *bargaining* til *rational choice*-teoriens rekonstruksjon av sosial samhandling som en strategisk interaksjon, hvor det er løfter og trusler – ikke argumenter – som styrer samhandlingen. Det er dermed tilstedeværelsen av tvang, mer bestemt «[...] ressursene partene besitter, og hvordan disse disponeres, som bestemmer utfallet [av maktkampen]» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 221). Informasjon vil også være et strategisk element: Informasjon kan være sann eller usann; det handler om å tjene et formål (March & Olsen, 1989, s. 10). Normalt sett vil aktørene derfor ikke være ærlige om sine preferanser eller konsekvensene av forskjellige alternativer. Aktører som inngår i strategiske forhandlinger søker likevel kompromiss i tilfeller hvor det ikke er utsikter til genuin enighet. I slike situasjoner vil ikke aktøren endre sine standpunkter eller opprinnelige oppfatninger, men heller ta til takke med det som er mulig å få, gitt motpartenes interesser og standpunkter (Eriksen & Weigård, 2014, s. 221). Det er også dette som skiller en strategisk prosess fra en kommunikativ prosess: «Hvis vi derimot har å gjøre med en enighet som kommer i stand gjennom en kommunikativ

²¹ Betegnelsen «hestehandel» er ofte brukt om «politiske kompromisser eller «bytteavtaler» som blir inngått i siste liten, før et lovforslag blir vedtatt, og uten at partene er klar over konsekvensene av et kompromissvedtak» (Jusleksikon, 2017). Resultatfokuset er ofte kortsiktig, og utfallet av forhandlingene tar som regel form av kompromiss.

prosess, hvor det er argumentene som styrer enighetsetableringen, vil vi se endring i standpunkt i det minste hos én av partene» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 221).

4.5.1.1 Operasjonalisering av 'maktkamp'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *maktkamp* for å forstå delcase 4. om i hvilken grad Kinas sanksjoner mot Norge bar preg av å være *en strategisk handling og hvilken effekt de hadde*. Jeg vil undersøke om Kinas sanksjoner mot laksenæringen var en tydelig strategi, og se hvordan sanksjonene påvirket næringen og norske myndigheter. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av strategisk handling og effekten av sanksjonene.

4.5.1.2 Forventede funn

Delperspektivet hevder at aktører bruker alle tilgjengelige midler for å vinne, men tar til takke med kompromiss i situasjoner hvor genuin enighet er et usannsynlig utfall. Etter fredspris-tildelingen reagerte Kina ved å sanksjonere mot den norske laksenæringen. Jeg forventer å finne at sanksjonene mot laksenæringen var strategiske, med mål om å bruke næringen som pressmiddel mot den norske regjeringen. Det kan ha lagt et press på den norske regjeringen om å finne en hurtig løsning på problemene. Dette presset kan ha bidratt til å *forkorte* normaliseringsprosessen. Basert på dette utformes H4: *Kinesiske sanksjoner mot den norske laksenæringen var en strategisk handling med stor effekt på Norge, som førte til Norge ga etter. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

4.5.2 Spilleregler

Spilleregler er plassert på X-aksen i Figur 1., i logic of consequence mot logic of appropriateness. I normaltillfeller innebærer logic of consequence mye informasjonsbehandling og strategisk avveining. Dette blir ofte forenklet av søk- og analyserutiner eller av bevisst bruk av forutsetninger og regler som styrer handlingsalternativene (Schulz, 2014, s. 6). Det betyr at i situasjoner hvor handlingsgrunnlaget er uklart, vil aktøren hente frem underbevisst kunnskap eller forholde seg til eksisterende regler og rutiner. På samme måte som individets forhold til samfunnet er definert av et nettverk av normer og verdier, er statens relasjoner til andre aktører i det internasjonale systemet styrt og definert av et nettverk av tillatelser og begrensninger – det man beskriver som *spilleregler* (Cohen, 1980, s. 129). Spillereglene kan gjelde for alle aktørene i det internasjonale systemet, hvor kollektive normer og forståelser konstituerer aktørens sosiale identitet og bidrar til å definere noen grunnleggende retningslinjer for samhandling

(Risse, 2000, s. 5). Innenfor en konsekvenslogikk kan reglene likevel brytes. Det skjer særlig der regelbrudd gir positive konsekvenser. Samtidig kan brudd på reglene føre til reaksjoner, og frykten for negative konsekvenser bidrar til at aktører følger reglene, hvilket antas å være i alles interesse.

Cohen (1980, s. 130) mener at spillereglene som har størst innvirkning på aktørene i det internasjonale systemet, er de som finnes i bilaterale relasjoner mellom stater. Disse reglene tilrettelegger for rutinemessig samarbeid, forhindrer konflikt og begrenser ødeleggelse, dersom vold viser seg å være uunngåelig (Cohen, 1980, s. 131). De bilaterale spillereglene som opprettholder relasjonen fremstår ofte i form av skriftlige og rettslige bindende avtaler (traktater), ikke-bindende skriftlige enigheter (memorandums), «gentlemen's agreements» og taus enighet (*tacit understanding*) (Cohen, 1980, s. 132-142). Slike avtaler og enigheter utgjør spillereglene som kan gi forståelse for *hvorfor* aktører handler som de gjør; altså hvorfor aktør A velger handling X fremfor Y eller Z.

4.5.2.1 Operasjonalisering av 'spilleregler'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *spilleregler* for å forstå delcase 5. om i hvilken grad *Kina forholdt seg til bestemte regler* da de sanksjonerte mot den norske laksenæringen. Jeg vil undersøke hvilken sanksjonsmetode Kina brukte ved sanksjonene mot laksenæringen, og se hvordan denne metoden forholdt seg til internasjonale regelverk. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av regelfølgning da Kina sanksjonerte mot lakse- næringen.

4.5.2.2 Forventede funn

Delperspektivet sier at felles underliggende kunnskap, regler og rutiner bidrar til å styre aktørens handlinger. Frykt for sanksjoner ved brudd på reglene gjør at aktøren følger dem så lenge det er fordelaktig for den selv. Jeg forventer å finne at Kina forholdt seg strategisk til WTOs regelverk ved å følge reglene da Kina sanksjonerte mot laksenæringen. WTO kan ha begrenset valget av sanksjonsmidler, og bidratt til å *forlenge* normaliseringsprosessen. Basert på dette utformes hypotese H5: *Kinas handlingsrom var begrenset av WTOs regelverk da de sanksjonerte mot den norske norsk laksenæringen. For Kina var konsekvensene av å bryte WTOs regelverk dårligere enn konsekvensene av å følge dem. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

4.5.3 Instrumentell problemløsning

Instrumentell problemløsning er plassert på Y-aksen, i *logic of consequence* mot *logic of arguing* i Figur 1. I 'Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics' beskriver March og Olsen (1989, s. 6) en oppfatning av det politiske liv som *ikke-institusjonelt*, og fremhever de *instrumentelle* trekk ved politikken. Tradisjonelt har teorier om politiske institusjoner sett på politisk beslutningstaking som en prosess hvor man utvikler mål, retning, identitet og tilhørighet i samfunnet (March & Olsen, 1989, s. 6). Senere har imidlertid flere av teoriene dreid i retning av å vektlegge utfallet (*outcomes*) av handlingsalternativer. I et problemløsningsperspektiv kan man se det slik at det oppstår problemer som må løses, og at man inntar en teknisk eller instrumentell holdning til løsningsalternativene. Det vil si at man vurderer problemet opp mot flere løsninger og velger den løsningen som er mest effektiv eller som gir de mest ønskede resultatene. For å oppnå dette settes oppgaven ofte ut til eksperter. Løsningen blir dermed ikke nødvendigvis et resultat av politiske ambisjoner eller kommunikativ handling, men et resultat av ekspertkunnskap.

Det er ofte mye pragmatikk knyttet til slike instrumentelle beslutningsprosesser. Begrepet *pragmatikk* kan kobles til Max Webers (1864-1920) teori om *formålsrasjonalitet* (*zweckrationalität*). Webers utgangspunktet virker å være at aktører handler på grunnlag av vurderinger og overveielser. Ifølge Eriksen og Weigård (2014, s. 35) forstår Weber med begrepet *formålsrasjonell handling* «[...] aktører som på grunnlag av fullbevissthet om sine subjektive verdier velger handlingsmål og egnede midler for å nå disse målene, samtidig som det tas hensyn til følgene av ulike valg». I den senere utviklingen av Webers begrep har man heller konsentrert seg om rasjonelle valg av midler relativt til mål, uavhengig av rasjonalitetsmodellen (Eriksen & Weigård, 2014, s. 37). Samtidig som den formålsrasjonelle handlingen er *resultatorientert*, har *instrumentell problemløsning* også likheter med *logic of arguing*, noe som gjør den mer *forståelsesorientert*. Det innebærer at forfølgelse av egne mål underordnes målet om å nå forståelse med andre aktører om hva som bør gjøres (Eriksen & Weigård, 2014, s. 39). Selv om flere aktører er involvert i prosessen, unngår man store motsetninger ved hjelp av gjensidig forståelse og enighet. Det gjør oppnåelsen av felles mål til et mulig resultat.

4.5.3.1 Operasjonalisering av 'instrumentell problemløsning'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *instrumentell problemløsning* for å forstå delcase 6. om i hvilken grad *utnevningen av Børge Brende til utenriksminister i 2013 bar preg av pragmatisme*. Jeg vil undersøke hvorfor Brende ble valgt, se på hvilke alternativer som ble

vurdert og se om Brende fikk utvidet handlingsrom til å arbeide med Kina-konflikten. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av pragmatisme i utnevnelsen av Brende.

4.5.3.2 Forventede funn

Delperspektivet sier at aktøren er resultatorientert og ønsker å nå felles mål. Aktøren søker også *objektive* sannheter i større grad enn ved *maktkamper*, hvor advarsler, trusler og løfter styrer handlingene. Jeg forventer å finne at Erna Solberg opptrådte instrumentelt ut fra målet om å normalisere forholdet til Kina, og utnevnte Brende til utenriksminister på grunn av bestemte kvalifikasjoner som hun trodde gjorde ham til riktig løsning på problemet. Dersom Brende var riktig løsning, forventer jeg å finne at utnevnelsen bidro til å *forkorte* prosessen. Basert på dette utformes hypotese H6: *Erna Solberg hadde en instrumentell holdning til løsningsalternativene da hun utnevnte Børge Brende til utenriksminister. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

4.6 Generelt om logic of arguing

Logic of arguing er inspirert av Habermas' diskurst teori om kommunikativ handling, hvor det er språklighet enighet – ikke sanksjoner – som sikrer samarbeid og koordinering mellom aktører (Aakvaag, 2006, s. 347)²². I tillegg til å nyttemaksimere og følge regler, engasjerer aktører seg i en sannhetssøkende prosess med mål om å nå en felles forståelse basert på en velbegrunnet konsensus (reasoned consensus). Ifølge Risse (2000, s. 2) utfordrer dette gyldighetskravene involvert i all form for kommunikasjon: Gyldighetskravene skaper en begrunnelsesplikt i kommunikasjonen, og aktørens begrunnelse må både *gjennomgå* og *overleve* en universaliseringstest, som undersøker *hva* som er *like bra* og *rettferdig for alle*. Fordi egeninteressen ikke er en tilstrekkelig begrunnelse, må standpunktene begrunnes i universelle prinsipper. Dette

²² I 'Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy' (1996) utfordrer Habermas moderne naturrettsteori som han mener forstår grunnleggende friheter i *for* moralske termer. Ifølge William Rehg (i Habermas, 1996, s. xxvi) mener Habermas at grunnleggende friheter i naturrettsteori ikke er annet enn et rettslig uttrykk for den gjensidige respekten individer *bør* vise hverandre som *moralske autonome agenter*. Han mener også at det «Rousseauanske» perspektivet som vektlegger tradisjoner, enighet om det felles gode og samfunnsdydighet står i fare for å redusere det deliberative demokratiet til etiske diskurser hvor et konkret samfunn reflekterer over sine materielle verdier og tradisjoner med hensikt om å avgjøre hvilke handlinger som er «riktige» i gitte sosiale situasjoner. Ifølge Habermas kan verken moralsk respekt eller etisk refleksjon alene redegjøre for lovens legitimitet i komplekse, pluralistiske samfunn. Lovens legitimitet må forankres i et diskursprinsipp som ligger på et annet nivå enn forskjellen mellom en moralsk og en etisk diskurs. Derfor introduserer han et diskursprinsipp som er grunnleggende for både moral og lov :«Just those action norms that are valid to which all possibly affected persons could agree as participants in rational discourses» (cc6, s. 107). Målet er å unngå moralistisk tolkningen av lover og konsekvent favorisering av privat autonomi i form av menneskerettigheter. Etter Habermas' diskursprinsipp må *legitime lover* overleve en diskurstest som kan inneholde en rekke ulike diskurstyper, inkludert en *pragmatisk diskurs* hvor alternative strategier for å oppnå gitte mål blir vurdert.

er nødvendig for å oppnå den legitimiteten som kreves for å gi standpunktene gyldighet i en sannhetssøkende diskurs.

Habermas ser likevel ut til å mene at likeverdighet og maktsymmetri mellom partene er en forutsetning for denne typen forståelsesorientert kommunikasjon (Eriksen & Weigård, 2014, s. 101). Det vil si at aktøren må være villig til å se bort fra eksisterende maktasymmetri og sosiale hierarkiske strukturer i relasjon til motparten. Selve målet med argumentasjonsutvekslingen er å overbevise diskusjonsdeltakerne. Det innebærer blant annet at reel overbevisning ikke kan finne sted uten at hver deltaker egenhendig bestemmer seg for å godta argumentet som gyldig (Eriksen & Weigård, 2014, s. 101). Samtidig vil det, idet man inngår i en argumentasjonsutveksling med en motpart, oppstå en implisitt aksept for motparten som prinsipielt likestilt med en selv med hensyn til intellekt (Eriksen & Weigård, 2014, s. 102). Dermed blir selve argumentasjonsutvekslingen en gjensidig anerkjennelse av deltakerne.

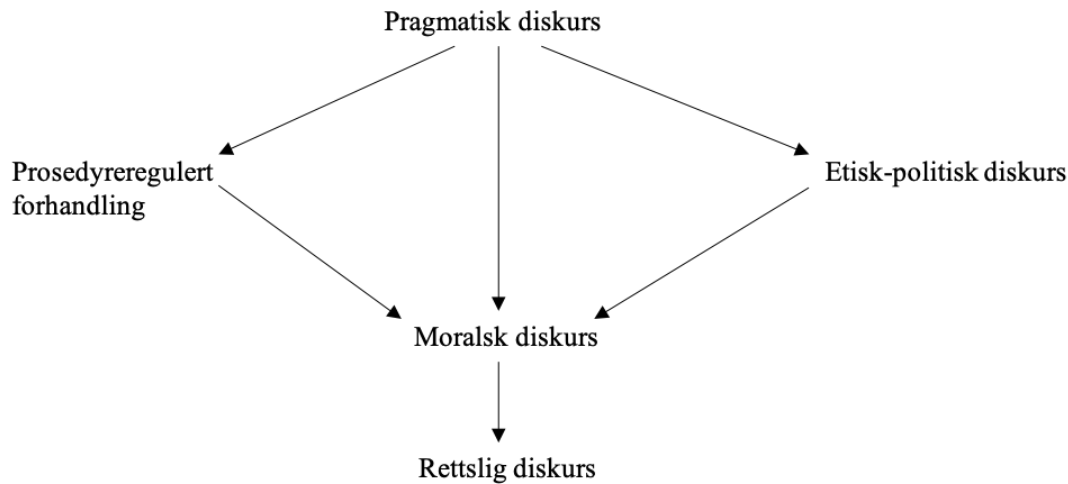
4.6.1 Logic of arguing som tre enkeltstående kategorier og som prosesser

I sin teori om kommunikativ handling, skiller Habermas (1996) mellom tre diskurstyper: *moralisk diskurs*, *etisk-politisk diskurs* og *pragmatisk diskurs*. Ifølge Eriksen og Weigård (2014, s. 225) bidrar diskurstypene til å skape normative standarder for å undersøke hvorvidt politiske prosesser er i overensstemmelse med den demokratiske rettsstats selvforståelse. En tolkning av dette er at prosessene ivaretar rettssikkerheten og demokratiet. Eriksen og Weigård (2014) mener at diskurstypene gir et godt grep om politiske prosesser ved at man får dypere innsikt i «[...] komplekse former for argumentasjon som er nødvendig for legitim politikktøvelse» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 225). I tillegg kan de bidra til et håndterbart analytisk rammeverk, fordi diskurser kan analyseres etter konkrete betingelser. Begrepene henger likevel sammen med hverandre, i det Habermas (1996, s. 168) kaller 'En prosessmodell av den fornuftige politiske viljesdannelse' (Figur 2.).

Om denne modellen skriver Habermas (1996, s. 167) at, «[...] rational political will-formation appears in the process model as a network of discourses and negotiations that can be linked up to one another via multiple pathways». Diskursprosessen ser ut til å bevege seg i et relativt åpent mønster, som starter i en pragmatisk diskurs. Her oppstår det pragmatiske vurderinger om hvilket alternativ som fortrekkes. Aktørene rangerer mål, og ulike alternativer og underliggende hensyn avveies mot hverandre – som for eksempel økonomi mot helse. Den

pragmatiske løsningen på – eller vurderingen av – problemet, forteller dermed hvilket mål som er viktigst.

Figur 2. Habermas' prosessmodell av den fornuftige politiske viljesdannelse

I mange tilfeller vil man innse at alternativer har bestemte verdier koblet til seg. Da blir man nødt til å gjøre en vurdering av hvilke verdier som skal utgjøre et *kollektivt vi*. Dette skjer gjennom en etisk-politisk diskurs, hvor man for eksempel vurderer om man verdsetter god helse blant befolkningen høyere enn økonomisk vekst. Slik jeg forstår Habermas' modell, kan man også handle strategisk gjennom en prosedyreregulert forhandling, hvor det heller dreier seg om ressurser enn argumenter. Det innebærer at diskursen gjelder *betingelsene* for kompromisser mellom ikke-universaliserbare interesser (Eriksen & Weigård, 2014, s. 223). Her legitimeres det strategiske aspektet ved at forhandlingene er basert på et *rettferdig utgangspunkt*. Men den pragmatiske diskursen kan også bevege seg direkte til en moralsk diskurs. Da blir universaliseringsprinsippet aktivert, ved at man *utvider* det etnosentriske perspektivet til et bestemt *kollektivt vi*, fra å gjelde et etisk *vi* til å gjelde et moralsk *alle* (Habermas, 1996, s. 162). Habermas' modell ser imidlertid ikke ut til å si noe om hvordan diskursive prosesser *er*, men noe om hvordan diskursive prosesser *bør være*²³.

²³ I analysen av normaliseringsprosessen vil jeg ikke følge Habermas' ulike diskursive prosessbevegelser. I stedet bruker jeg tre av Habermas' diskurstyper – *moralsk*, *etisk-politisk* og *pragmatisk* – som enkeltstående kategorier, og ser hvordan de ser ut når de inneholder elementer fra *logic of consequence* og *logic of appropriateness*. Den moralske diskurstypen til Habermas forstås her som *logic of arguing* i «ren» form.

4.7 Tre varianter av logic of arguing: Moralsk diskurs, etisk-politisk diskurs og pragmatisk diskurs

For å presisere analyseverktøyet som utgjør logic of arguing, har jeg utviklet tre punkter i modellen (Figur 1.) i form av delperspektiver: *Moralsk diskurs*, *etisk-politisk diskurs* og *pragmatisk diskurs*. Moralsk diskurs viser hvordan *logic of arguing* virker i «ren» form. Delperspektivene etisk-politisk diskurs og pragmatisk diskurs viser hvordan *logic of arguing* ser ut når de ligner på *logic of consequence* eller *logic of appropriateness*.

4.7.1 Moralsk diskurs

Moralsk diskurs viser *logic of arguing* i «ren» form. Delperspektivet finnes øverst i Figur 1. Den moralske diskursen aktualiseres når etiske standpunkter står mot hverandre. I slike tilfeller kan diskursen løftes til et moralsk nivå, og hvor aktørene søker enighet gjennom universell rettferdighet. Mens verdier uttaler hvilke goder spesifikke personer eller kollektiver foretrekker under gitte omstendigheter, og derfor kun krever relativ gyldighet, krever rettferdighet derimot absolutt gyldighet (Habermas, 1996, s. 153). I en moralsk diskurs er aktørenes interesser, preferanser og oppfatning av situasjonen ikke lenger gitt, men underlagt ulike diskursive utfordringer og krav, for å bli ansett som legitime (Risse, 2000, s. 7). Disse kravene medfører blant annet at aktørene er åpne for å rettferdiggjøre validitetskravene i sin *egen* argumentasjon og krever vilje til å endre egne holdninger i lys av et bedre argument. I et moralsk perspektiv blir det dermed ikke et spørsmål om *hvordan* det er klokt å handle i en bestemt situasjon, men «[...] hvorvidt vi alle rasjonelt kan ville at *alle* skal handle på samme måte i alle tilsvarende situasjoner; det vil si at handlingsmaksimen blir gjort til allmenn lov» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 109).

Ved rettferdiggjøring av moralske normer tar diskursprinsippet form av et universaliseringsprinsipp (Habermas, 1996, s. 109). Basert på Immanuel Kants kategoriske imperativ, blir universaliseringskravet *gyldighetsstandarden* i argumentasjonen²⁴: «Her gjelder det ikke bare å finne ut hva borgerne som *kollektivt* vi skal kunne ville, men hva som kan gjøres universelt gjeldende²⁵» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 224). Her ser vi også Habermas' skille mellom *etikk*

²⁴ Det kategoriske imperativ er Immanuel Kants moralske lov som han mener ubetinget gjelder for alle fornuftsvesener.

²⁵ Et *kollektivt* vi omfatter lokale identiteter som for eksempel *nordmann* eller *kineser*, men det også omfatte flere særgrupper som for eksempel *bergenser* eller *beijinger*. Det er likevel dette begrepet som tydeligst viser forskjellen mellom Habermas' etikk og moral. Der etikken setter verdiene for en størrelsesmessig liten gruppe, skal moralens verdier være rettferdig og gjeldende for absolutt alle.

og *moral*. Dersom en bestemt handling kan ha konsekvenser for andre interesser eller muligheter, er det den moralske diskursen – ikke den etiske – som kan gi et autorativt svar på hvilken handling som er den rette. I motsetning til i etiske diskurser, hvor *det kollektive vi* er beslutningstakerens egen gruppe, krever den moralske diskursen et perspektiv fritt for egosentrisme eller etnosentrisme (Habermas, 1996, s. 97). Det betyr at aktører som deltar i en moralsk argumentasjon må kunne anta at visse pragmatiske forutsetninger er oppfylt på forhånd. Ifølge Habermas (1996, s.182) fordrer dette at: «[...] the practice of reaching understanding is public, is universally accessible, is free of external and internal violence, and permits only the rationally motivating force of the better argument». Det er likevel ikke realistisk å forvente generelle konsensuser som resultat av argumentasjonsprosesser i moderne stater: «Det skyldes at det krever en angst- og tvangsfri kommunikasjon i en ikke institusjonalisert offentlighet, hvilket synes vanskelig å oppnå i en verden som er så vidt preget av strategisk handling og forstyrrende kommunikasjonsforløp som vår» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 224). Habermas (1996, s. 97) holder likevel fast på at krav om rettferdiggjøring – i det han kaller postmetafysisk tenkning – kun kan oppfylles av moralske diskurser.

4.7.1.1 Operasjonalisering av 'moralisk diskurs'

I analysen av normaliseringsprosessen vil jeg bruke delperspektivet *moralisk diskurs* for å forstå delcase 7. om i hvilken grad det var *forskjeller i Norges og Kinas moraloppfatning*. Jeg vil undersøke om de var enige i vektleggingen av forskjellige menneskerettigheter, og se i hvilken grad Norge brukte Kinas ønske om medlemskap i Arktisk Råd til å forsøke å skape dialog. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av forskjell i moraloppfatning mellom landene.

4.7.1.2 Forventede funn

Delperspektivet trekker frem universaliseringsprinsippet som gyldighetsstandard når man skal avgjøre om noe er rettferdig. Det betyr at det ikke er nok å finne ut hva som er rettferdig for én bestemt gruppe – det må være rettferdig for alle mennesker. Jeg forventer å finne at forskjellig vektlegging av menneskerettigheter skapte uenigheter om premissene for forhandlingene mellom Norge og Kina. Det kan ha vanskeliggjort mulighetene for en moralsk diskurs, som igjen kan ha bidratt til å *forlenge* normaliseringsprosessen. Basert på dette utformes hypotese H7: *Norges og Kinas moraloppfatninger var så forskjellige at det var vanskelig for den norske regjeringen å få til en moralsk diskurs i forhandlingene med Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

4.7.2 Etisk-politisk diskurs

Etisk-politisk diskurs er plassert på Z-aksen i Figur 1., i *logic of arguing* mot *logic of appropriateness*. I likhet med *logic of appropriateness*, er den *etisk-politiske diskursen* orientert mot avklaring av kollektiv identitet og selvforståelse. Habermas (1996, s. 165) skriver at etiske diskurser «[...] push beyond contested interests and values and engage the participants in a process of self-understanding by which they become reflectively aware of the deeper consonances (übereinstimmungen) in a common form of life». Etisk-politiske diskurser stiller følgelig spørsmål ved hvem vi *er* og hvem vi *ønsker å være* (Habermas, 1996, s. 180). Ifølge Eriksen og Weigård (2014, s. 219) oppstår disse spørsmålstypene som regel i forbindelse med politikkområder som omfatter spørsmål om hvilke verdier som skal gjelde i samfunnet. Hvilke verdier som er viktigst må avklares gjennom en hermeneutisk belysning – det vil si en fundamental fortolkning – av de verdiene som konstituerer oss som en kulturell gruppe (Eriksen & Weigård, 2014, s. 219). Denne avklaringen skjer gjennom etisk-politiske diskurser. Her er medlemmene fri til å tilkjennegi hvem de er og hvem de vil være, og hva som er et autentisk uttrykk for denne livsformen (Eriksen & Weigård, 2014, s. 224).

For eksempel kan spørsmål om empirisk kunnskap, mål-middelavveininger og interessekoalisjoner være viktige med hensyn til handel med Kina. Men hva som skaper god økonomisk vekst og hva som er en god strategi for å oppnå dette, er spørsmål som krever en annen type kunnskap enn det den hermeneutiske diskursen kan gi svar på (Eriksen & Weigård, 2014, s. 220). Når vi vet hva som skaper god økonomisk vekst, og kjenner strategiene for å oppnå det, er det kun den etisk-politiske diskursen som kan svare på spørsmålet om hva som skal gjøres. Det vil si at når dokumentasjonen foreligger og noe må gjøres, så er det først det verdibaserte svaret vi får gjennom den etisk-politiske diskursen som gir handlingsveiledning (Eriksen og Weigård, 2014, s. 220). I konflikten med Kina, kan man for eksempel forestille seg at Norge sto ovenfor sterke verdivurderinger basert på betraktninger om diplomati og utenrikspolitikk. Videre kan man se for seg at norske verdier og prinsipper om fred og menneskerettigheter, kan ha kollidert med økonomiske mål. I en slik situasjon må man avgjøre hva man som *kollektivt vi* setter høyest.

4.7.2.1 Operasjonalisering av 'etisk-politisk diskurs'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *etisk-politisk diskurs* for å forstå delcase 8. om i hvilken grad *utenriksministrene modererte seg i uttalelser om Kina* i utenrikspolitiske

redegjørelser i perioden 2010-2017. Jeg vil undersøke innholdet i redegjørelsene, herunder omtalene av Kina og menneskerettigheter i redegjørelsene, og se om det skjedde endringer i omtalene av disse. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av endringer i utenriksministrenes uttalelser.

4.7.2.2 Forventede funn

Delperspektivet sier at *etisk-politiske diskurser* gjør individet i stand til å ta sine livsvalg, og sørger for at et kulturelt felleskap kan enes om felles interesser og kollektive mål (Eriksen & Weigård, 2014, s. 225). Diskurstypen er særlig relevant i situasjoner hvor ulike etiske standpunkt kolliderer. Jeg forventer å finne at norske utenriksministre modererte måten de omtalte Kina og menneskerettigheter på. Ved å moderere uttalelsene, kan utenriksministrene ha skapt rom for konstruktiv dialog som bidro til å *forkorte* prosessen. Basert på dette utformes hypotese H8: *Det skjedde en endring i utenrikspolitikernes retorikk overfor Kina etter fredspristildelingen, der de norske utenrikspolitikere ble mer varsomme med å kritisere Kina offentlig. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

4.7.3 Pragmatisk diskurs

Pragmatisk diskurs er plassert på Y-aksen i Figur 1., i *logic of arguing* mot *logic of consequence*. Denne diskurstypen virker best når det står om *trivielle verdier* og når bare empiriske saksforhold kommer i betraktning. Ifølge Eriksen og Weigård (2014, s. 219) trenger slike situasjoner «[...] erfaringsbasert kunnskap, aktør-relative begrunnelser og vitenskapelig ekspertise for å avgjøre hva som skal gjøres». Rasjonelle valg av teknikker eller strategier for å avgjøre pragmatiske spørsmål tas ved at aktøren gjennomfører sammenligninger støttet av observasjoner og prognoser, og velger et alternativ basert på effektivitet eller andre gitte beslutningsregler (Habermas, 1996, s. 159-160). Så lenge målene er klare og midlene skiller seg fra hverandre, velger aktøren det middelet som oppfyller målene mest effektivt. Empirisk kunnskap om saksforholdet bidrar også til å gi validitet til avgjørelser. I den pragmatiske diskursen bruker man argumenter som kobler empirisk kunnskap til gitte preferanser og mål, og vurderer konsekvenser av valg i henhold til tidligere aksepterte beslutningsregler (Habermas, 1996, s. 159-160). De pragmatiske overveielsene man tar handler dermed om hvilke konkrete mål som best virkeliggjør de gitte preferansene, eller hvilke midler som mest effektivt gjennomfører målene man har valgt (Eriksen & Weigård, 2014, s. 106).

Pragmatiske diskurser er også en aggregert vilje: Det betyr at viljen ikke trenger å være annet enn balansen mellom ulike interesser, og resultatet av formelle prosedyrer og prosedyre-regulerte forhandlinger i et politisk-administrativt system (Eriksen & Weigård, 2014, s. 224). I den sammenhengen trekker Eriksen og Weigård (2014, s. 106) frem Jeremy Bentham (1748-1832) og utilitarismen. Ifølge Bentham (referert i Eriksen & Weigård, 2014, s. 106), finnes det ikke annen målestokk for moralske normer enn det som blir verdsatt av det enkelte mennesket. Utilitarismen forutsetter også at alle kjenner sine preferanser, hvilket gjør det nytteløst å overveie eller vurdere disse preferansene (Eriksen & Weigård, 2014, s. 106). Ifølge Eriksen og Weigård (2014, s. 106) blir den pragmatiske diskursen dermed en hensiktsmessighets-betraktning, hvor beslutninger tas på grunnlag av individets subjektive preferanser. Slik jeg forstår Habermas' syn, vil de subjektive interessene formes av verdier på bakgrunn av en etisk vurdering, hvor ulike verdier rangeres fra mest til minst viktig. Det vil ofte være uenighet om disse verdiene: «Så snart slike konflikter oppstår, så snart det blir uenighet om mål, verdier og interesser, må en skifte til andre diskurstyper – den etisk-politiske eller den moralske – alt etter hvilken type uenighet man har med å gjøre» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 219). Dette er også eksempel på én type diskursiv prosessbevegelse: Man beveger seg fra en pragmatisk diskurs om hensiktsmessighet til en etisk diskurs om hvilke verdier man som kulturell gruppe ønsker å følge.

4.7.3.1 Operasjonalisering av 'pragmatisk diskurs'

I analysen av prosessen vil jeg bruke delperspektivet *pragmatisk diskurs* for å forstå delcase 9. om i hvilken grad *pragmatisme preget Brendes problemløsningsprosess* da han overtok forhandlingene med Kina. Jeg vil undersøke bestemte trekk ved prosessen, herunder graden av lukkethet og fokus på felles interesser, for å avgjøre i hvilken grad prosessen bar preg av pragmatisme. Jeg vil også se om normaliseringsavtalen som ble signert i 2016 bar mer preg av enigheter heller enn uenigheter. En slik operasjonalisering kan si noe om graden av pragmatisme i Brendes prosess.

4.7.3.2 Forventede funn

Delperspektivet sier at argumenter i *pragmatiske diskurser* baseres på gitte preferanser og mål koblet til empirisk kunnskap om saksforholdet. I en pragmatisk diskurs kan man for eksempel formulere spørsmålet som en hensiktsmessighetsbetraktning: Hva er mest hensiktsmessig? Jeg forventer å finne at enigheter ble prioritert foran uenigheter i diskursen, fordi enighet er mest

hensiktsmessig. Av dette forventer jeg også å finne at normaliseringsavtalen mellom landene fokuserer på felles interesser. En slik pragmatisk holdning kan ha økt muligheten for enighet og dermed bidratt til å *forkorte* normaliseringsprosessen. Basert på dette har jeg utformet hypotese H9: *Børge Brendes forhandlinger med Kina bak lukkede dører i perioden 2013-2016 bar preg av pragmatisme. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

4.8 Oppsummering av teoretisk kapittel

I dette kapitlet har jeg redegjort for utgangspunktet for det teoretiske rammeverket som brukes i oppgaven. Jeg har vist og argumentert for hvordan og hvorfor Risses modell utvides fra tre logikker til ni delperspektiver. Videre har jeg redegjort for hver av logikkene, og deretter redegjort for hvert delperspektiv koblet til hver logikk. Under hvert delperspektiv har jeg gjort en operasjonalisering og beskrevet forventende funn. I neste kapittel anvendes det teoretiske rammeverket på empirien gjennom analyser som tester hypotesene til hvert av de ni delcasene.

5. Analyse

I dette kapitlet bruker jeg det teoretiske rammeverket til å analysere ni delcase i normaliseringsprosessen. Analysene gjennomføres ut fra hypotesene som ble utformet i kapittel 4. I slutten av hver analyse svarer jeg på i hvilken grad funnene ser ut til å stemme overens med hypotesene. En helhetlig konklusjon på problemstillingen basert på alle analysene gis i kapittel 6. Oppsettet i det teoretiske rammeverket gjør det vanskelig å analysere delcasene i kronologisk rekkefølge. Derfor vil analysene bevege seg noe frem og tilbake i tid. Jeg har likevel forsøkt å gi en så kronologisk fremstilling som mulig. Vi ser også at noen analyser gjelder hendelser som foregikk over tid, mens andre analyser ser på hendelser som skjedde på et bestemt tidspunkt.

5.1 Logic of appropriateness

5.1.1 Delcase 1. Regelstyrt handling – Regjeringen gratulerer Liu Xiaobo

I delcase 1 bruker jeg delperspektivet *regelstyrt handling* i *logic of appropriateness* for å forstå i hvilken grad den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo etter at han fikk fredsprisen, bar preg av *tradisjon og regelstyring*. Regjeringens bruk av regler og tradisjoner kan si noe om hvorvidt gratulasjonene bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen ser jeg først på uttalelser fra sentrale regjeringsmedlemmer og fremtredende stortingsrepresentanter i forbindelse med tildelingen, og ser om gratulasjonene var drevet av regler, verdier og tradisjoner. Deretter ser jeg hvordan Kina reagerte på tildelingen og gratulasjonene.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H1: Den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo etter fredspristildelingen i 2010, var styrt av regler og tradisjon. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.

5.1.1.1 En lang tradisjon for å gratulere fredsprisvinnere

Siden den første fredsprisen ble utdelt i 1901, har sentrale medlemmer av den norske regjeringen stort sett alltid gratulert vinneren eller deltatt på utdelingsseremonien²⁶. Opprinnelig ble Nobelkomiteen sett på som en utenrikspolitisk plattform for Norge. Etter unionsoppløsningen med Sverige i 1905, mente Norges første utenriksminister – Jørgen Løvland – at komiteen og fredsprisen kunne brukes til å fremme norske interesser i utlandet

²⁶ Med unntak av i 1936 da den tyske opposisjonelle Carl von Ossietzky mottok prisen. Tildelingen var så pass omstridt at verken Kong Haakon eller utenriksministeren deltok på utdelingen (Korsvold, 2016).

(Lundestad, 2001). Løvland ble komiteens formann, og Stortinget og komiteen var direkte forbundet med hverandre (Lundestad, 2001). Etter turbulensen rundt fredsprisen til Carl von Ossietzky i 1937, ble det imidlertid besluttet at sittende regjeringsmedlemmer ikke kunne være medlemmer av Nobelkomiteen (Det Norske Nobelinstitut:a). Selv om komiteen har vært løsrevet fra Stortinget siden 1937, har det likevel vært diskusjoner om *hvorvidt og i hvilken grad* Nobelkomiteen er blitt politisert. Man har også reist spørsmål om komiteen er blitt reformmoden (Nygaard, 2011). Disse diskusjonene går jeg ikke videre inn i her, men de er et viktig bakteppe for å forstå hvilken kraft og historie Nobelkomiteen og fredsprisen har.

Til tross for diskusjoner om Nobelkomiteens uavhengighet, er det fortsatt Stortinget, som etter Alfreds Nobels testamente, oppnevner Nobelkomiteen (Krane, 2014). Det er også fortsatt tradisjon for at den norske regjeringen, og spesielt statsministeren og utenriksministeren, gratulerer fredsprisvinnere. Ifølge tidligere utenriksminister Knut Vollebæk, er for eksempel prosessen rundt gratulasjonene stort sett lik, uavhengig av hvem som får prisen:

Jeg satt selv i første politiske kontor og var den som løp bort til Nobelkomiteen en time før utdelingen. Der fikk jeg en konvolutt som jeg ga til utenriksministeren. Han åpnet den og skrev tale og sa «strålende». Uansett hvem som hadde fått den, så var det alltid «en fantastisk pris» og et «well deserved og «congratulations». Det sydde vi fort sammen før prisen skulle deles ut. Så det er jo sånn det alltid har vært, og hvis man kan si det at det er sånn vi gjør, så tror jeg det er lettere enn hvis du skal begynne å vurdere i hvert tilfelle om «liker jeg denne vinneren eller liker jeg han ikke». Da kan du veldig lett komme ut å kjøre etter min mening (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Denne tradisjonen ble også fulgt da prisen gikk til Liu Xiaobo 8. oktober 2010. Like etter at Xiaobo var annonsert som årets vinner, sendte statsminister Jens Stoltenberg ut en pressemelding hvor han gratulerte vinneren. I pressemeldingen skrev han blant annet at:

Jeg vil gratulere Liu Xiaobo som har vunnet Nobels Fredspris 2010 for sitt engasjement for demokrati og menneskerettigheter. Nobelkomiteen retter med denne prisen søkelyset på situasjonen for menneskerettighetene i Kina og fremhever sammenhengen mellom utvikling, demokrati og universelle menneskerettigheter. Liu Xiaobo får prisen for sitt forsvar av ytringsfrihet og demokrati på en måte som fortjener oppmerksomhet og respekt (Stoltenberg, 2010).

Også utenriksminister Jonas Gahr Støre gratulerte Xiaobo. Men i motsetning til Stoltenberg, var Støre opptatt av å understreke komiteens uavhengighet av statsapparatet (Helljesen, 2010:a):

Jeg ønsker ikke å spille dette opp, men det er ingen hemmelighet at Kina har sagt at en slik pris vil ha negative følger. Men vi har hele tiden svart at det er et klart skille mellom en uavhengig komité og den norske regjeringen. De må forstå at slik vårt samfunn fungerer, er Nobelkomiteen helt uavhengig. At det er en uavhengig komité, er uvant i Kina. Vi skal ikke be om unnskyldning for det arbeidet komiteen gjør, og må slå ring om dens integritet. Min holdning er at det ikke er grunnlag for å rette tiltak mot Norge som

land, det vil ytterligere skade Kinas omdømme. De må finne en plass i forhold til det å tåle kritikk som kommer utenfra (Støre i Helljesen, 2010:a).

Stoltenbergs og Støres gratulasjoner samsvarer med *logic of appropriateness* og *regelstyrt handling*. Ifølge teorien vil aktører ved regelstyrt handling tilpasse seg gjeldende normer og regler. Denne tilpasningen skjer ikke nødvendigvis automatisk, men bestemte stimuli vil generere bestemte handlinger. Gratulasjonene til fredsprisvinneren fremstår dermed som handlinger preget av sosiale normer og tradisjon. Til tross for Kinas advarsler i forkant av tildelingen, gjorde Stoltenberg og Støre som «man alltid har gjort»²⁷. Støres gratulasjon bar imidlertid også preg av den strategi- og konsekvenstenkning man typisk finner i *logic of consequence*: Han gratulerte Xiaobo, men understreket samtidig komiteens uavhengighet og tydeliggjorde Norges posisjon. Han brukte også et argument knyttet til *logic of arguing* og etikk ved å påpeke at «de må forstå at slik vårt samfunn fungerer».

I tillegg til gratulasjonene fra sentrale regjeringsmedlemmer, kom det også gratulasjoner fra fremtredende stortingsrepresentanter. Venstres leder Trine Skei Grande mente for eksempel at Nobelkomiteens avgjørelse var et «[...] modig og riktig valg» og at «Liu Xiaobo er en svært verdig vinner» (Grande i Lepperød, 2010). Høyres nestleder Jan Tore Sanner – som nominerte Xiaobo til fredsprisen – var også fornøyd med avgjørelsen. Han hyllet «[...] valget av «min mann» som han kalte Xiaobo, og mente Nobelkomiteen hadde vist sin uavhengighet samt at prisen var en annerkjennelse for alle som «kjemper» for demokrati og menneskerettigheter» (Nyhus, 2013, s. 74). Selv om stortingsrepresentanter, som følge av Stortingets nærhet til Nobelkomiteen, tradisjonelt sett gratulerer fredsprisvinnere, er de i mindre grad forpliktet til å gratulere vinneren, enn hva for eksempel statsministeren og utenriksministeren er. De kan gratulere fredsprisvinnere som de mener har fortjent prisen, men står fritt til å la være dersom de er uenige med tildelingen. Det bidrar til at Grandes og Sanners gratulasjoner preges mindre av regelstyring, og mer av den normative etisk-politiske dimensjonen som finnes i *logic of arguing*.

Samtidig bidrar en senere uttalelse fra daværende stortingspresident Olemic Thommessen (H) til å underbygge fredsprisens tradisjonspreg i Stortinget (Krane, 2015): «Når prismottakeren kommer til Oslo i desember, er et besøk på Stortinget en *tradisjon*» (Thommessen i Krane,

²⁷ I forkant av pristildelingen hadde Kinas viseutenriksminister Fu Ying advart Geir Lundestad og Thorbjørn Jagland mot å gi prisen til en dissident. Alle møter som daværende utenriksminister Jonas Gahr Støres hadde med Kinas utenriksminister Yang Jiechi ble også avsluttet med tydelige meldinger om at «en slik tildeling ville få alvorlige konsekvenser for relasjonen mellom Norge og Kina» (Nilsen & Øgrim, 2015, s. 216).

2015). Henvisningen til tradisjon er typiske trekk ved *logic of appropriateness* og *regelstyring*. Det er rimelig å anta at Xiaobo også ville ha besøkt Stortinget hvis han hadde kommet til Oslo for å motta prisen. Det var ikke mulig, fordi han var fengslet i Kina. Dette kan ha vært en fordel for den norske regjeringen. Hadde Stortinget fulgt tradisjonen med å ta i mot vinneren, kan man, basert på Kinas reaksjon på tildelingen, se for seg at forholdet ville ha tatt enda større skade enn det gjorde.

Regelstyrt handling sier også at hvis aktøren *ikke* tilpasser seg gjeldende normer og regler, kan relasjonen til andre aktører bli problematisk, fordi man bryter med bestemte forventninger. Det betyr at dersom Stortinget *kunne* invitere Xiaobo, men lot være, ville det ha ført til reaksjoner hos det norske folk. Det samme gjelder dersom regjeringen *ikke* gratulerte Xiaobo. Slik ser vi at en regelstyrt handling også kan inneholde strategiske elementer. Ved å følge bestemte tradisjoner, innfridde regjeringen det norske folks forventninger om at regjeringen *gratulerer* fredsprisvinneren. Det kan tolkes som en strategisk handling i tråd med *logic of consequence*. Men dersom man ser på den tradisjonsrike historien hvor regjeringsmedlemmer gratulerer fredsprisvinnere, og ser hvor umiddelbare gratulasjonene var i 2010, ser gratulasjonene likevel mest ut til å være styrt av en *logic of appropriateness* og *regelstyrt handling*.

5.1.1.2 Problematisk gratulasjonstradisjoner

En ting er tradisjonen for å gratulere fredsprisvinneren. Noe annet er omfanget av gratulasjoner, gratulasjonenes offisielle forankring og vurderingen av prisvinnerens status i hjemlandet. Styreleder i Mowi, Ole-Eirik Lerøy – som under normaliseringsprosessen var i dialog med Kinas ambassadør til Norge – mener at det var summen av gratulasjoner fra en samlet norsk offentlighet som fikk Kina til å reagere:

I dialog med ambassadøren prøvde jeg å si at: «Det er vanntette skott mellom Nobelkomiteen og – det er jo ikke politisk. Det er ikke regjeringen, det er ikke det offisielle Norge». Ambassadørens respons var at: «Vi vet alt om prosessen. Vi vet at det er en form for vanntette skott og at Nobelkomiteen er utbedt av Stortinget, men at det er ikke noen beslutninger – det er ingenting som sanksjoneres av Stortinget. Men vi la merke til at det tok bare minutter fra Nobelkomiteen hadde vært ute og kommet med sin tildeling før et samlet norsk storting, politiske partier og regjering bifalt avgjørelsen. Alle i det politiske Norge» (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Den kinesiske ambassadørens uttalelser til Lerøy støttes av Cui Hongjian, professor og leder ved institutt for Europa-studier ved CIIS²⁸. Han mente at det særlig var statsministerens gratulasjon som provoserte Kina (Sæbø & Egeberg, 2010):

²⁸ CIIS er det kinesiske utenriksdepartementets offisielle tenketank

Jeg leste at statsministeren deres sendte sine gratulasjoner. Det vil definitivt skade relasjonene. Det er ikke et godt signal å sende på vegne av den norske regjeringen ... De vil uttrykke sinne overfor Norge, spesielt på grunn av statsministerens gratulasjon. De vil trolig senke nivået på samarbeid på områder som handel og utveksling. Forhandlingene om en frihandelsavtale mellom våre to land vil enten bli innstilt eller utsatt inntil videre ... Først må Norge redegjøre for statsministerens gratulasjon og om den var på vegne av den norske regjeringen. Hvis så er, må Norge velge hva som er viktigst: Forholdet mellom Norge og Kina eller dette (Hongjian i Sæbø & Egeberg, 2010).

Hongjians vurdering stemte. De bilaterale relasjonene mellom Norge og Kina fikk umiddelbart utfordringer etter tildelingen: Norske statsråder fikk alle møter med kinesiske motparter avlyst, diplomatisk kontakt mellom landene ble kuttet, forhandlingene om en frihandelsavtale ble innstilt og norsk laksenæring ble utsatt for en sanksjonskampanje. Støres uttalelse om at «[...] en slik pris vil ha negative følger» da han gratulerte Xiaobo, viser imidlertid at den norske regjeringen var forberedt på disse reaksjonene. Dermed bar gratulasjonene også preg av konsekvenstenkningen i *logic of consequence*.

At Xiaobo likevel ble gratulert, kan tyde på at den norske regjeringen undervurderte de potensielle reaksjonene, i hvert fall dersom regjeringen sammenlignet situasjonen med fredspristildelingen i 1989, da Dalai Lama mottok prisen. Også da var Kina klar på at en tildeling ville få konsekvenser for forholdet mellom landene. Knut Vollebæk som var statssekretær for utenriksminister Kjell Magne Bondevik, opplevde den gang et direkte press fra Kinas ambassadør om å stoppe tildelingen av prisen til personer som hadde vært på Tiananmen Square²⁹:

Jeg sa til henne at det kunne jeg ikke gjøre, fordi jeg har ikke noe med Nobelkomiteen å gjøre. Hun sa da at dette har med de bilaterale forbindelse mellom Kina og Norge å gjøre. Også sa jeg: «Jo, det skjønner jeg for så vidt, men jeg kan likevel ikke gjøre noe med det». Også svarte hun: «Det forstår ikke Beijing. De forstår ikke i Beijing at man kan ha en uavhengig komite som går på tvers av den norske regjeringen, for sånn er det ikke i Kina». Min respons var at: «Det vet jeg, og det skjønner jeg også, at de ikke skjønner det i Beijing. Men du er nå tilfeldigvis ambassadør i Oslo, så du skal nå skrive og fortelle om disse rare nordmennene. Også må du fortelle dem da, at i dette landet så er det sånn, det er en uavhengig komite og regjeringen kan ikke gripe inn, og prøve å forklare dette for Beijing» (Intervju 2, Knut Vollebæk).

I 1989 brukte Vollebæk samme argumentasjon overfor Kina om Nobelkomiteens uavhengighet som Støre gjorde i 2010. Den gangen ble konsekvensene likevel ikke større enn at den kinesiske ambassadøren unnlot å delta på fredsprisseremonien (Helljesen, 2010:b).

²⁹ 4. juni 1989, etter flere uker med demonstrasjoner mot partistyret, ble et stort antall sivile drept på og i områdene rundt Tiananmen Square. Demonstrasjonene rettet seg mot korrupsjon og inflasjon, og konflikten tok seg særlig opp da de unges symbol på politisk fornyelse, Hu Yaobang, ble avsatt og døde i april 1989 (Filseth, 2018).

Både Vollebæks argumenter i 1989 og Støres argument i 2010, samsvarer med det vi skulle forvente dersom handlingene var *regelstyrte*. De holdt fast ved regelen om at Nobelkomiteen var uavhengig av regjeringen, og dermed ble det styrende prinsippet i dialog med Kina at den norske regjeringen ikke kunne gripe inn. Man fulgte altså de samme reglene i 1989 og i 2010. Handlingene var dermed forankret i *logic of appropriateness*.

Selv om Norge argumenterte likt i 1989 og 2010, var *hendelsene* forskjellige. Disse ulikhetene kan bidra til å forstå Kinas reaksjoner i 2010. I løpet av normaliseringsprosessen deltok Vollebæk i en gruppe med tidligere utenriksministre. Her møtte han den tidligere lederen for utenrikskomiteen i folkets forsamling i Kina, Fu Ying. Hun fortalte at det var et bestemt element som skilte de to hendelsene:

Altså, de likte ikke at Dalai Lama fikk fredsprisen, men det tok jo kortere tid den gangen før vi ble venner igjen enn det gjorde nå. Hun mente at en grunn til det var at Dalai Lama var akseptert som en slags politisk størrelse, mens fredsprisvinneren i 2010 var en kriminell. Og det betydde på en måte at vi ikke aksepterte det kinesiske rettssystemet, og det var mye verre. Det ble liksom nærmere enn Dalai Lama (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Denne holdningen kom også fram i en uttalelse fra kinesiske myndigheter, avgitt like etter tildelingen:

China is a country ruled by law. What Liu did violates the Chinese law and has nothing to do with so-called "promotion of human rights". Liu was brought to justice according to the Chinese law. To award the prize to a convicted criminal is an open contempt for China's legal system and therefore constitutes interference into China's internal affairs (Tang, 2010).

De norske gratulasjonene var dermed ikke bare innblanding i interne anliggender. De var innblanding i en sak med en dømt person som drev med statsfiendtlig virksomhet. Dette tolket Kina som langt mer alvorlig enn støtten til Dalai Lama i 1989.

Ifølge teorien om *regelstyrt handling* vil aktører heller forsøke å identifisere hva som er den normativt passende oppførselen, enn å vurdere gevinsten av alternative valg. Hadde norske myndigheter målt gevinsten av å gratulere Xiaobo mot gevinsten av å *ikke* gratulere ham, kunne gevinsten av å *ikke* gratulere fremstå som større. En slik vurdering ville typisk ha funnet sted i en handling preget av *logic of consequence*. Den norske regjeringens handlinger tyder imidlertid på at man fulgte gjeldende regler og tradisjoner, uten å vurdere dem strategisk. Dermed tok man et valg basert på hva som var *normativt passende*. Regjeringens gratulasjoner etter pristildelingen var altså i stor grad preget av en *logic of appropriateness* og *regelstyrt handling*. Man kunne likevel bruke tradisjonene strategisk i sin argumentasjon overfor Kina,

både som en forklaring på gratulasjonene og som inngangsport til et argument i retning av «dette er noe vi alltid gjør, uavhengig av mottakerens nasjonalitet, og uavhengig av hvordan mottakeren blir vurdert av myndighetene i hjemlandet sitt». Kinas reaksjoner viser imidlertid at det norske argumentet om regler, tradisjon og verdier ikke ble ansett som gyldig, og at Kina fulgte en *logic of consequence* når de valgte å reagere på pristildelingen og gratulasjonene.

5.1.1.3 Konklusjon: Sterke tradisjoner førte til sterke reaksjoner

I sin helhet viser analysen at de norske gratulasjonene bar preg av regelstyring gjennom historie og tradisjon. Det gjaldt spesielt for statsministeren. Utenriksministerens gratulasjoner var derimot mer preget av *logic of consequence*, mens stortingsrepresentantene sto friere til å avstå fra gratulere, enn statsministeren gjorde. Til tross for Kinas advarsler, valgte man likevel å gratulere. Dette gir hendelsen en etisk og en moralsk dimensjon, som er typisk for *logic of arguing*: Gratulasjonene handlet ikke bare om tradisjoner, men både den *snevrere* verdien som er Norges *identitet* som fredsnasjon og den *videre* verdien som er *universell rettferdighet*. Kinas reaksjoner viste imidlertid at tradisjon, etikk og menneskerettigheter ikke var gode nok argumenter. I stedet vektla Kina den offisielle statusen til både de som gratulerte og den som ble gratulert, og reagerte deretter. Fordi disse hendelsene bidro til å skape konflikten, bidro de dermed også til å forlenge prosessen. I sum samsvarer funnene med H1: *Den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo etter fredspristildelingen i 2010, var styrt av regler og tradisjon. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

5.1.2 Delcase 2. Verditestende diskurs – Stoltenberg II-regjeringen utarbeider et hemmelig ikke-notat

I delcase 2 bruker jeg delperspektivet *verditestende diskurs* i *logic of appropriateness* for å forstå i hvilken grad Stoltenberg II-regjeringens utarbeidelse av et hemmelig ikke-notat *utfordret bestemte regler og verdier*. Beslutningen om å ikke sende notatet kan si noe om hvorvidt utfordringen mot bestemte regler og verdier bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen undersøker jeg to sider ved ikke-notatet. Den ene siden er selve utarbeidelsen. Den andre siden er hvorfor notatet ikke ble sendt.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H2: På bakgrunn av sterke evalueringer lot norske myndigheter være å sende ikke-notatet til Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.

5.1.2.1 Fra svake til sterke evalueringer

Stoltenberg II-regjeringen styrte Norge da Liu Xiaobo fikk fredsprisen i 2010. Utenriksminister Jonas Gahr Støre (Ap) startet tidlig sin innsats for fred og forsoning mellom landene. I 2011 publiserte han en kronikk i Dagens Næringsliv (DN), som var ment som en utstrakt hånd til Kina (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 5). Kina var tydelig i sin respons, som ble levert per epost til DN kun tre dager senere (Skard, 2014):

Den norske regjeringen støtter fjorårets utdeling av Nobels fredspris til en kinesisk kriminell som soner fengselsstraff i Kina. Det viser ifølge Kina en forakt for domstolenes uavhengighet og er en innblanding i Kinas interne anliggender. Vi forventer at det fra norsk side vil bli gjort konkrete forsøk på å reparere og utvikle de bilaterale forbindelsene (Den kinesiske ambassaden i Oslo i Skard 2014).

Etter dette ble en ny strategi valgt. Inspirert av Danmark, som nylig hadde gjennomgått en diplomatisk konflikt med Kina, begynte regjeringen utarbeidelsen av et *hemmelig ikke-notat* (Nilsen & Øgrim, 2015, s. 253). Ikke-notatet ble avslørt gjennom en reportasje av Dagens Næringsliv (DN) i 2014 (Skard, 2014). Ifølge DN's kilder var det kinesiske myndigheter som foreslo denne fremgangsmåten. Forslaget var todelt: Først skulle det gis en fellesuttalelse hvor man anerkjente hvordan Kina så på den omstridte fredspristildelingen, så skulle det bilaterale forholdet mellom landene defineres i et hemmelig notat (Skard, 2014). Gjennom følgende fire punkter skulle Norge beklage overfor Kina: 1) Det var galt å gi fredsprisen til Xiaobo, 2) Norge ville jobbe for å unngå at en kinesisk dissident fikk fredsprisen igjen, 3) Xiaobo skulle ikke få komme til Norge for å motta fredsprisen og 4) en anerkjennelse av Kinas behov for å bekjempe terrorisme (Ertzaas et. al, 2014).

Ser vi på ikke-notatet med *logic of appropriateness* og delperspektivet *verditestende diskurs*, ser den innledende fasen ut til å være preget av *svake evalueringer* fra norske myndigheters side. Svake evalueringer innebærer som regel pragmatiske vurderinger hvor valg mellom ulike alternativer tas uten forpliktelser om å rettferdiggjøre preferansen eller valget overfor seg selv eller andre (Eriksen & Weigård, 2014, s. 108). På dette tidspunktet i normaliseringsprosessen, hadde norske myndigheter allerede erfart at Kina krevde mer enn forsonende kronikker, henvisninger til norske verdier og uttalelser om Nobelkomiteens uavhengighet. I tillegg var konsekvensene av bruddet fortsatt uklare. Dermed ble alternative løsninger vurdert, uten at man tok umiddelbare hensyn til underliggende problematiske sider ved alternativene.

Ifølge DNs kilder møttes en arbeidsgruppe – bestående av Stoltenberg, Støre, Eide, regjeringsråd Nina Frisak, andre ikke navngitte personer og et knippe embetsmenn – tre ganger til hemmelige møter ved statsministerens kontor (SMK). Opprinnelig krevde Kina at Norge uten forbehold beklaget at fredsprisen ble tildelt en «kinesisk kriminell». Dette ville ikke Norge godta (Skard, 2014). Sett i sammenheng med delperspektivet *verditestende diskurs*, involverte prosessen dermed også *sterke evalueringer*. Norske myndigheter kunne ikke uten videre godta alle Kinas krav. Utenriksminister Eides utfordring kan forstås som en *pragmatisk oppgave* om å skape *enighet om mål*. Denne typen utfordringer finnes typisk i en *pragmatisk diskurs* i *logic of arguing*. Eide måtte moderere innholdet i notatet, ved å skape et språk og en løsning som begge parter var fornøyd med; altså et kompromiss.

Det siste møtet i SMK ble avholdt i august 2013, bare uker før stortingsvalget. Ifølge DNs kilder, skal Eide ha presentert et siste utkast og ha uttrykt at «dette er så langt vi kommer» (Skard, 2014). I intervju med DN virket han sikker på at utkastet ville bli godtatt av resten av arbeidsgruppen (Skard, 2014): «Begge landene vil legge konflikten bak seg [...] Jeg skal komme tilbake og fortelle mer når alt er klart. Jeg vil ikke si noe mer konkret om når det skjer. Det vil ta noe tid å få til en enighet, men jeg tror situasjonen vil bli løst i overskuelig fremtid» (Barth Eide i Skard, 2014). Konflikten ble imidlertid ikke løst, slik som Eide spådde. Stoltenberg bestemte seg for å stanse arbeidet med ikke-notatet. Årsaken var at innholdet i notatet og hemmeligholdelsen rundt arbeidet, ble vurdert som «[...] uforenelige med norske politiske verdier» (Sverdup-Thygeson, 2016, s. 5) – et argument som passer til *logic of appropriateness*.

Christian Syse var assisterende utenriksråd i UD gjennom normaliseringsprosessen. Han vurderte Stoltenbergs beslutning som forståelig, fordi ikke-notatet lignet for mye på en beklagelse:

Jeg som embetsmann i UD skal ikke ha noen spesiell oppfatning om det. Jeg tror at det ble vanskelig for den norske regjeringen å gå inn på de premissene som lå i det notatet fra daværende utenriksminister. Jeg kan forstå hvorfor statsministeren ikke kunne støtte det. Begrunnelsen var nok at man gikk skrittet for langt mot type en beklagelse (Intervju 1, Christian Syse).

Beslutningen om ikke å sende notatet viser at beslutningsprosessen dreide fra svake evalueringer med sikte på en pragmatisk løsning, til sterke evalueringer med forankring i bestemte prinsipper i det norske samfunnet. Ved utarbeidelsen tok det tid før norske myndigheter forstod

hvilke verdier og prinsipper notatet brøt med: *konsensus og langsiktighet i utenrikspolitikken og maktfordelingsprinsippet*.

5.1.2.2 Et potensielt brudd med norske prinsipper

Det var kun et fåtall regjeringsmedlemmer som kjente til utarbeidelsen av ikke-notatet. Selv ikke lederen av Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé, Ine Marie Eriksen Søreide (H), hadde fått inngående informasjon om hva som foregikk (Skard, 2014). Det er mulig at regjeringens flertall i Stortinget gjorde at den ikke trengte den samme støtten derfra, som den ville ha trengt dersom den var i mindretall. Da kunne regjeringen for eksempel hatt behov for tettere samarbeid med Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé eller den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen (DUUK), for å sikre langsiktighet og konsensus i utenrikspolitikken. Ifølge Knut Vollebæk er langsiktighet og konsensus to viktige styringsmekanismer for å unngå interesseforskyvninger ved maktskifter. Han mener også at samarbeidet med Stortinget kan være viktigere for en mindretallsregjering enn for en flertallsregjering:

I mitt tilfelle var det viktig, fordi vi var en mindretallsregjering. Når jeg reiste rundt i verden, og folk lurte på hva slags regjering er dette, kunne jeg si at: «Jo, det er riktig at vi er en mindretallsregjering, men for det første så snakket jeg med Håkon Blankenborg, som var leder i utenrikskomiteen for Arbeiderpartiet, flere ganger i uken, og vi hadde masse møter i den utvidede konstitusjons- og utenrikskomiteen for å sikre oss at vi hadde flertall for det vi gjorde³⁰. Sånn at det jeg ble enig om dere om, kommer også neste mann til å mene». Så det er ikke sånn at norsk utenrikspolitikk blir noe helt annet i overmorgen, selv om det blir en ny utenriksminister. Det tror jeg er kjempeviktig, både for meg og regjeringen. Men det er også viktig for Norge generelt at man har denne kontinuiteten (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Storingsrepresentant og medlem av utenriks- og forsvarskomiteen, Jette Christensen (Ap), istemmer Vollebæks beskrivelse av norsk utenrikspolitikk: «All politikk bestemmes i Storting med vedtak. Utenrikspolitikk kan ofte oppfattes som annerledes, fordi det lenge har vært konsensus og enighet om norske interesser. Det ligger fast. Det er bred enighet om store linjer og hvilke posisjoner vi skal innta» (Intervju 4, Jette Christensen).

Disse linjene i utenrikspolitikken kan dermed ha komplisert utarbeidelsen av ikke-notatet. Høyre hadde for eksempel offentlig advart mot unnskyldninger til Kina, og det var Høyres nestleder Jan Tore Sanner som hadde nominert Liu Xiaobo til fredsprisen (Skard, 2014). En hemmelig beklagelse til Kina ville dermed bryte med konsensuslinjene som lå til grunn mellom partiene. Et slikt brudd kunne ha skapt videre utfordringer for Norges utenrikspolitiske lang-

³⁰ Komiteen endret navn til Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé i 2009.

siktighet og forutsigbarhet. Ifølge Vollebæk skaper konsensuslinjene i utenrikspolitikken også en viktig forutsigbarhet i møte med andre stater:

Jeg tror ikke at de setter pris på svakhet eller ettergivenhet. Jeg opplevde også det i forholdet til Russland da jeg selv var politiker. Vi kunne være uenige, men det hadde også noe med forutsigbarhet å gjøre. Jeg tror at forutsigbarhet er veldig viktig i utenrikspolitikken. Det er et av problemene nå med Trump. Du har plutselig en verdensleder som er uforutsigbar, og det skaper usikkerhet på alle fronter. Så det å ha forutsigbarhet i forbindelsene tror jeg er viktig. Det er veldig viktig for spillet at hvis jeg gjør noe, så kan jeg regne meg til hva du kan gjøre og visa versa. Men hvis jeg da ikke vet hvordan du vil reagere, så blir jeg mer usikker. Det kan da få alvorlige konsekvenser i våre forbindelser (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Regjeringens handlinger kunne dermed fått konsekvenser for fremtidig norsk utenrikspolitikk. Slik kan beslutningen om å ikke sende notatet forstås ut fra *logic of consequence*: Man var klar over de potensielle konsekvensene ved en slik handling. Ser man på resultatet av utarbeidelsen av ikke-notatet, tyder samtidig Stoltenbergs nei på at dette var kjerneprinsipper som han ønsket å ivareta. Utfordringen i Kina-konflikten handlet ikke lenger bare om å få til en løsning, men om *hvilken* løsning det var mulig å få til. Med utgangspunkt i de utenrikspolitiske prinsippene, var et ikke-notat dermed en uakseptabel løsning.

Det kan virke som om en lignende vurdering lå til grunn for argumentasjonen rundt skillet mellom Nobelkomiteen og regjeringen. Først ønsket Kina at ikke-notatet skulle inneholde en beklagelse på vegne av Nobelkomiteen. Da argumenterte norske myndigheter med Nobelkomiteens uavhengighet av statsapparatet. Denne forståelsen ble også delt av daværende direktør ved Nobelinstituttet Geir Lundestad (Michaelsen, 2014:a): «Vi går ikke inn i noen diskusjon med den norske regjeringen om hvilken politikk den skal føre, men til gjengjeld bør ikke den norske regjeringen forsøke å blande seg inn i Nobelkomiteens arbeid» (Lundestad i Michaelsen, 2014:a). Maktfordelingsprinsippet i det norske demokratiet innebærer at regjeringen ikke kan blande seg inn i for eksempel arbeidet til Stortinget. Fordi Nobelkomiteen var Stortingsutnevnt, ville en innblanding i komiteens arbeid også være en underkjennelse av Stortingets vurderinger. Syse mener at Kina etterhvert forstod denne uavhengigheten, men at det viktigste for dem var å sørge for å unngå at noe lignende kunne skje igjen:

Etter hvert så tror jeg at kinesiske myndigheter og den kinesiske ambassaden i Oslo forstod det. De forstod også at pristildelingen ikke var diktert av den norske regjeringen. Det var ikke der problemstillingen lå. Det var på et overordnet plan at norsk side skulle påse at det ikke skulle skje igjen. At norsk side skulle erkjenne at selv om regjeringen ikke hadde valgt Liu Xiaobo, var det uheldig (Intervju 1, Christian Syse).

DNs avsløringer bekreftet Kinas krav om at norske myndigheter måtte sørge for å unngå lignende situasjoner i fremtiden. Et av punktene som det ble jobbet med i ikke-notatet, var å gi «[...] en forståelse av at Norge ville jobbe for å unngå at en kinesisk dissident igjen fikk

fredsprisen» (Skard, 2014). Dette utfordret Nobelkomiteens uavhengighet, på samme måte som kravet om en beklagelse på vegne av komiteen gjorde. Dermed ser det ut til at Kina egentlig ikke forstod eller i hvert fall ikke aksepterte denne uavhengigheten. Dette var en kompliserende faktor i arbeidet med ikke-notatet. Dersom Stoltenberg beklaget på vegne av Nobelkomiteen, hadde han implisitt beklaget på vegne av Stortinget. Det ville ha brutt med maktfordelingsprinsippet i det norske demokratiet. Ifølge Aftenpostens utenrikskorrespondent til Kina, Kristoffer Rønneberg, oppstod denne utfordringen allerede i forkant av fredspristildelingen:

Det var jo ikke mangel på advarsler i forkant fra kinesisk hold. De advarte Lundestad, de advarte Jagland, de advarte Støre. Så det var vel tydelig at de kom til å reagere hvis han fikk prisen. Det var jo også en sak jeg skrev senere den høsten at etter at Støre hadde blitt advart av Kina, så gikk han til Jagland. De møttes i New York og Støre fortalte han om hva den kinesiske utenriksministeren hadde sagt til ham. Det var jo en problematisk sak, at den norske regjeringen på en måte indirekte advarte nobelkomiteens leder mot å gi prisen til Liu Xiaobo (Intervju 7, Kristoffer Rønneberg).

Støres «advarsler» til Jagland bærer preg av både *svake evalueringer* og *konsekvenstenkningen* man finner i *logic of consequence*. Prosessen med utarbeidelsen av ikke-notatet, og valget om å ikke sende det, viser imidlertid at de strategiske løsningene ble utfordret av *sterke evalueringer*, som omfattet utenrikspolitiske felleslinjer og et uavhengighetsprinsipp. De som arbeidet med ikke-notatet på norsk side, var dermed styrt av regler og prinsipper de ikke ville bryte. Ifølge den *verditestende diskursen* har sterke evalueringer en dybde som gjør det mulig å definere hvem man *er* eller hvem man *vil være*. For Stoltenberg virket det imidlertid ikke bare som et spørsmål om «hvem *bør* vi være?», men et spørsmål om «hvem *kan* vi være?». Etter lange vurderinger av hva som definerte *Norge*, ble det klart at det var for stor avstand mellom norske verdier og prinsipper og kinesiske krav, til at en avtale var mulig på det tidspunkt. Et hemmelig ikke-notat ville både bryte med prinsippet om *langsiktighet og konsensus i norsk utenrikspolitikk* og med *maktfordelingsprinsippet*. *Sterke evalueringer* førte dermed til at norske myndigheter ikke forholdt seg strategisk til disse prinsippene, men ble styrt av en *logic of appropriateness* hvor koblingen mellom rolle og identitet avgjorde.

5.1.2.3 Konklusjon: Styrt av en *logic of appropriateness*

I analysen har vi sett at regjeringen undersøkte mulighetene for å sende et hemmelig ikke-notat til Kina for å gjenopprette de bilaterale relasjonene. Prosessen med å formulere et notat tok lang tid, og innholdet ble til slutt ansett for å bryte med prinsipper om maktfordeling samt langsiktighet og konsensus i utenrikspolitikken. I de første hemmelige forhandlingene med Kina ser norske myndigheter først ut til å ha fulgt en *logic of consequence-strategi* som etterhvert ble overtatt av *logic of appropriateness*-tenkning. Fordi ikke-notatet ble vurdert å bryte med norske

prinsipper, og dermed ikke sendt, mottok ikke heller Kina beklagelsene de krevde for å gjenoppta relasjonen med Norge. Det gjorde at konflikten fortsatte. Funnene i analysen samsvarer derfor med H2: *På bakgrunn av sterke evalueringer lot norske myndigheter være å sende ikke-notatet til Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

5.1.3 Delcase 3. Konsekvensorientert regelfølgning – Dalai Lama besøker Norge

I delcase 3 bruker jeg delperspektivet *konsekvensorientert handling i logic of appropriateness* for å forstå i hvilken grad *den norske regjeringen endret holdninger* i forbindelse med Dalai Lamas Norgesbesøk i 2014. Endringer i holdninger til Dalai Lama kan si noe om hvorvidt dette bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen ser jeg først på beslutningen om ikke å møte Dalai Lama. Deretter tar jeg for meg Erna Solbergs, Børge Brendes og Olemic Thommessens holdningsendring til Tibet og Dalai Lama, etter at Høyre kom i regjering i 2013.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H3: Situasjonen med Kina fikk den norske regjeringen til å opptre mer strategisk i forbindelse med Dalai Lamas besøk i 2014, enn de ville ha gjort i normaltillfeller. Dette bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.

5.1.3.1 Regjeringen bestemmer at Dalai Lama ikke får møte norske myndigheter

I 2014 inviterte Nobelkomiteen Dalai Lama til Norge for å feire at det var 25 år siden han mottok Nobels fredspris³¹ (Hotvedt & Gjelland, 2013). Fordi Kina ikke anerkjente verken Tibet eller Dalai Lama, og stater som tok imot ham ble møtt med økonomiske og politiske trusler (Eilertsen, 2014), var det knyttet stor spenning til hvordan regjeringen ville opptre. Under tidligere Norgesbesøk, hadde Dalai Lama som regel møtt statsminister, utenriksminister og stortingspresident (Remen, mfl., 2014). Den ansente situasjonen med Kina skapte derfor diskusjoner i norske medier og på Stortinget om hvem som burde møte ham. To uker før Dalai Lama ankom Norge, bekreftet utenriksminister Børge Brende (Michalsen, 2014:a) at: «Ingen representanter for norske myndigheter vil møte Dalai Lama når han er på besøk i Norge» (Brende i Michaelsen, 2014:a). Ifølge Brende ville dette være positivt for situasjonen med Kina

³¹ Dalai Lama mottok Nobels fredspris i 1989 for blant annet sin buddhistiske fredsfilosofi og vilje til forsoning og kompromiss i arbeidet for menneskerettigheter i Tibet (Det Norske Nobelinstituttb).

(Johnsen, 2014): «Det var en vanskelig beslutning ikke å møte Dalai Lama. Men med min kjennskap til Kina, så mener jeg at hvis vi skal reparere forholdet, så var det nødvendig og riktig å ta den beslutningen» (Brende i Johnsen, 2014). En kinesisk uttalelse etter besøket – gjengitt i Fædrelandsvennen (Mjaaland, 2014) – viste at beslutningen var riktig ut fra målet om å effektivisere prosessen:

Hvis du sier at Norge tidligere betraktet Dalai Lama som en god venn, så kan jeg si at denne politikken var feilaktig. Vi har merket oss den norske regjeringens nye posisjon i det siste [...] Norge bør samvittighetsfullt følge opp Kinas sentrale bekymringer og ta virkelige skritt for å rette opp tidligere feil. På den måten kan man skape positive forhold for å bedre og utvikle det tosidige forholdet [...] Hvis du sier at de gjorde feil i fortiden og nå kan forandre dette, så er det verdt oppmuntring og anerkjennelse (Qin Gang i Mjaaland, 2014).

Beslutningen om ikke å møte Dalai Lama var tydelig orientert mot konsekvensene av de ulike handlingsalternativene. *Konsekvensorientert regelfølgning* innebærer at når handlingsalternativene er *uklare og motstridende*, velges det alternativ som gir best måloppnåelse basert på gitte preferanser. Dermed kan beslutningen plasseres mot *logic of consequence*. Brende gjorde det klart at slik situasjonen så ut, var forholdet til Kina viktigst for regjeringen (Michaelsen, 2014:b): «Det er ikke med noe lett hjerte vi kom til denne beslutningen. Min oppgave er å gjøre det som tjener Norges interesser over tid» (Brende i Michaelsen, 2014:b). Målet om å tjene Norges interesser, kunne altså best nås ved at norske myndigheter ikke møtte Dalai Lama. At det var «en vanskelig beslutning» som ikke ble tatt «med noe lett hjerte», tyder imidlertid på at bestemte regler og verdier vanskeliggjorde beslutningen, og forankret den i *logic of appropriateness*.

Situasjonen mellom Norge og Kina kan også betegnes som en *krisesituasjon*, hvor gjeldende regler og rutiner ikke kunne brukes. Ifølge delperspektivet *konsekvensorientert regelfølgning* i *logic of appropriateness*, vil slike situasjoner fremkalle refleksjoner om ulike handlingsalternativer og konsekvensene av dem. Sammenligner man besøket i 2014 med tidligere Norgesbesøk, hvor Dalai Lama ble møtt av statsminister, stortingspresident og regjeringsmedlemmer, fremstår beslutningen som et bevisst brudd på rutiner. Avgjørelsen illustrerer dermed hvordan norske myndigheter beveget seg fra regelstyring (*logic of appropriateness*) mot strategisk handling (*logic of consequence*).

Hendelser på individnivå kan forsterke bildet av hvordan regjeringen endret holdning til Dalai Lama. Høyre i opposisjon var uttalt kritisk til den sittende regjeringens håndtering av Kina og Tibet. Holdningen endret seg da de selv måtte ta stilling til spørsmålet i 2014. Endringen var

spesielt tydelig hos tre av de viktigste personene i det norske statsapparatet: statsminister Erna Solberg, utenriksminister Børge Brende og stortingspresident Olemic Thommessen.

5.1.3.2 Tre Tibetforkjempere blir strategikere

Børge Brende hadde lenge kjempet Tibets sak. Som leder for Stortingets Tibet-komite, tok han imot en delegasjon fra Tibets eksilregjering i 1997. Året etter talte han med ropert på Løvebakken og krevde at regjeringen skulle ta opp Tibet-spørsmålet i FN. I 2000 møtte han Dalai Lama på Stortinget sammen med daværende stortingspresident Kirsti Kolle Grøndahl (Hotvedt & Senel, 2014). Erna Solberg ba i 2008 om et sterkere internasjonalt engasjement fra regjeringens i spørsmål om menneskerettighetsbrudd i Tibet. Videre ba hun Kina om å bedre sin menneskerettighetspolitikk i Tibet (Hotvedt & Senel, 2014). I en spørretime i Stortinget (2008, nr. 64) ba hun den sittende regjeringen blant annet om å fremme demokrati- og menneskerettighetsutfordringer i forbindelse med OL i Beijing (Solberg i spørretime i Stortinget, 2008, nr. 64).

I likhet med Brende og Solberg, var Olemic Thommessen en fremtredende Tibetforkjemper. Som stortingsrepresentant tok han opp brudd på menneskerettighetene i Tibet og møtte utenriksministeren i Tibets eksilregjering. Han la frem Tibet-saken på en internasjonal parlamentarisk kongress hvor han møtte Dalai Lama. Han tok også imot Tibets statsminister i Stortinget med forsikringer om norsk støtte til Tibet (Hotvedt & Senel, 2014). I Stortingets spørretime (2008, nr. 64) i forkant av OL i Beijing i 2008, oppfordret han kulturminister Trond Giske til enten å systematisk møte Dalai Lama eller å utebli fra åpningsseremonien for å markere seg overfor Kina (Thommessen i spørretime i Stortinget, 2008, nr. 64).

Solberg, Brende og Thommessens sterke engasjement for Tibet kom i perioder da Høyre satt i opposisjon. En rimelig tolkning av dette engasjementet er at det er lettere å komme med krav om kompliserte politiske handlinger, når andre må gjennomføre dem. Det er også vanlig å rangere verdier forskjellig etter hvilken situasjon man står i (Dahl Jacobsen, 2008, s. 32).

I 2014 var situasjonen endret både for Høyre og Norge. Nå var Høyre i regjering og de bilaterale relasjonene til Kina brutt, og ingen av de tre politikerne ville møte Dalai Lama. I likhet med regjeringens beslutning som statsorgan, kan disse individuelle holdningsendringene belyses med *logic of appropriateness* og *konsekvensorientert regelfølgning*. Forstår man bruddet med Kina som en *uventet hendelse* eller *krisesituasjon* hvor normale regler og rutiner ikke

lenger passer, forventer man strategisk bruk av regler og strategiske handlinger. *Konsekvensorientert regelfølgning* sier at bestemte situasjoner fremkaller refleksjoner rundt handlingsalternativer og konsekvensene av dem. Man følger ikke lenger bestemte verdier eller regler automatisk, men vurderer utfallet av handlingsalternativene. I forbindelse med Dalai Lamas besøk, hadde de tre politikerne to handlingsalternativer: *De kunne møte Dalai Lama eller de kunne avstå fra å møte ham*. Alternativene ville gi ulike utfall, i hvert fall ifølge Solberg, Brende og Thommessen. I en spørretime i Stortinget (2014, nr. 63) svarte Brende på et spørsmål fra Audun Lysbakken (SV) om hvordan regjeringen ville håndtere situasjonen med Dalai Lama:

Jeg er den første til å innrømme at dette er en vanskelig sak, og den inneholder krevende dilemmaer. Vi må veie ulike hensyn opp mot hverandre. Målet må være at vi i Norge greier å normalisere vårt bilaterale forhold til Kina. Det er veldig dårlig, nærmest ikke-eksisterende, i den situasjonen vi har havnet i. Det har ikke vært politisk kontakt mellom Norge og Kina siden 2010, og i mange viktige spørsmål – ikke bare om klimaendringer, ikke bare om hvordan den globale fattigdomspolitikken skal utformes, men også på menneskerettighetsområdet – er det avgjørende for Norge å ha en direkte dialog med Kina (Brende i spørretime i Stortinget, 2014, nr. 63).

Brendes uttalelse illustrerer elementer av *logic of consequence* i *logic of appropriateness*, noe som passer med delperspektivet *konsekvensorientert regelfølgning*. For det første opplevde Brende situasjonen som vanskelig: Det var ikke lenger selvsagt hvilke regler som skulle følges, og han måtte veie ulike hensyn mot hverandre. For det andre ønsket regjeringen å normalisere det bilaterale forholdet til Kina. Dermed måtte Brende velge det alternativ som ga best utsikter til å oppnå dette.

Også Solberg var klar på konsekvensene av å møte Dalai Lama (Djuve, 2014): «Jeg mener at vi ivaretar norske interesser best ved å ikke gjøre noe som ville ha forverret situasjonen ytterligere. Ingen andre land har vært så lenge i fryseboksen når det gjelder relasjoner til Kina enn Norge» (Solberg i Djuve, 2014). Denne oppfatningen delte Thommessen (Hustadnes, 2014): «Dette (å ikke møte Dalai Lama, red.anm.) er å tjene norske interesser» (Thommessen i Hustadnes, 2014). Dermed ser vi en tydelig endring av Solbergs, Brendes og Thommessens holdning til Dalai Lama: Nå opptrådte de strategisk ut fra det de definerte som «norske interesser», og argumenterte i tråd med *logic of consequence*.

Samtidig ser definisjonen av norske interesser i forhold til Kina ut til å ha vært vid. Solberg var for eksempel spesielt opptatt av sakens menneskerettighetsaspekter (Djuve, 2014). Hun mente derfor at arbeidet for menneskerettigheter (og klima) var viktigere enn de økonomiske implikasjonene av bruddet med Kina:

Regjeringen har aldri tatt opp de økonomiske forholdene i dette. De har selvsagt en viss betydning, men det er først og fremst det å være i en ikke-situasjon til verdens mest folkerike land og den nest største økonomien i verden, som har vært avgjørende [...] Hvis du er opptatt av klima og menneskerettigheter, og mener Norge skal ha en stemme internasjonalt på spørsmål om utviklingen i Afrika, fattigdom og alt det vi vanligvis er opptatt av, så må vi ha et forhold til Kina (Solberg i Djuve, 2014).

Også Thommessen la stor vekt på menneskerettighetssituasjonen (Djuve, 2014):

Realiteten er at Norge ikke har hatt normal politisk kontakt med Kina siden 2010. Vår mulighet til å øve innflytelse i spørsmål om blant annet menneskerettigheter er ikke-eksisterende. Nå er det viktig å komme i en dialogsituasjon, og det er et omfattende og vanskelig arbeid (Thommessen i Djuve, 2014).

Selv om Brende delte dette synet, fokuserte han i større grad på Norges økonomiske interesser (Johnsen, 2014):

Kina vil bli verdens største marked, som også norske bedrifter trenger full adgang til. Både diplomatisk og økonomisk er det avgjørende for Norge å gjenopprette et normalt forhold til Kina [...] Ved å få muligheten til å ha direkte samtaler med kinesiske ledere, vil man få en mulighet til å ta opp brudd på menneskerettighetene og forhold for minoriteter, deriblant tibetanerne (Brende i Johnsen, 2014).

Beslutningen om ikke å møte Dalai Lama fremstår dermed som en økonomisk motivert handling for å fremme Norges interesser. Den kan også fremstå som et moralsk begrunnet paradoks, hvor regjeringen brøt med tradisjoner om å møte fredsprisvinnende menneskerettighetsforkjempere for å fremme nettopp menneskerettigheter. Beslutningen fremstår imidlertid som mindre paradoksal hvis man tolker disse uttalelsene som at poenget var at Norges arbeid for fred og menneskerettigheter ville ha større effekt gjennom samarbeid med Kina over tid, enn ved et enkelt møte med Dalai Lama i Stortinget. Man kan dermed si at de tre politikerne både lot seg styre av noen bestemte menneskerettighetsprinsipper, og samtidig forholdt seg strategisk til arbeidet med å fremme disse prinsippene.

Fra å ha vært Tibetforkjempere da Høyre var i opposisjon, fikk Solberg, Brende og Thommessen altså et mer strategisk forhold til handlinger og uttalelser om emnet da Høyre var i regjering og normaliseringsprosessen pågikk. De tre politikerne legitimerte samtidig holdningene i verdier om menneskerettigheter. Situasjonen i sin helhet fremstår også som et avvik fra normaltillfeller, slik at gjeldende regler, rutiner og verdier ikke kunne brukes. Solbergs, Brendes og Thommessens handlinger i den aktuelle situasjonen bar følgelig preg av å være strategiske tilpasninger til avviket. Dette viser igjen en *logic of appropriateness*-tankegang med likheter med *logic of consequence*.

5.1.3.3 Konklusjon: En tydelig holdningsendring

Analysen av Dalai Lamas Norgesbesøk viser en tydelig holdningsendring på regjerings- og individnivå. Forstås situasjonen med Kina som en krise, kunne man ikke lenger forholde seg til normale regler og rutiner. I stedet måtte man opptre mer strategisk og analysere konsekvensene av handlingene. Dette viser hvordan en *logic of appropriateness*-tenkning bar preg av *logic of consequence*. Regjeringen var likevel drevet av etikk og moral i sin argumentasjon, og handlet ikke kun ut fra egeninteressen. Valget om å ikke møte Dalai Lama, blidgjorde Kina – som offentlig uttalte seg om Norges nye posisjon. Beslutningen ser dermed ut til å ha virket positivt på tidsaspektet i normaliseringsprosessen. Disse funnene samsvarer med H3: *Situasjonen med Kina fikk den norske regjeringen til å opptre mer strategisk i forbindelse med Dalai Lamas besøk i 2014, enn de ville ha gjort i normaltillfeller. Dette bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

5.2 Logic of consequence

5.2.1 Delcase 4. Maktkamp – Kina sanksjonerer mot den norske laksenæringen

I delcase 4 bruker jeg delperspektivet *maktkamp* i *logic of consequence* for å forstå i hvilken grad Kinas sanksjoner mot Norge bar preg av å være *en strategisk handling* og *hvilken effekt de hadde*. En forståelse av disse sidene ved sanksjonene kan si noe om hvorvidt sanksjonene bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen ser jeg på hvordan sanksjonene ble utført, sanksjonenes effekt på laksenæringen og norsk økonomi, og hvordan norske myndigheter og laksenæring reagerte på sanksjonene.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H4: Kinesiske sanksjoner mot den norske laksenæringen var en strategisk handling med stor effekt på Norge, som førte til Norge ga etter. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.

5.2.1.1 Kinas strategi mot Norge: den norske laksenæringen

Laks er en viktig eksportvare for Norge. Tall fra Norges sjømatråd viser at norsk sjømateksport har steget fra 44,9 milliarder NOK i 2009 til 107,3 milliarder NOK i 2019 (Sørli, 2020). Av

dette utgjør laks den mest eksporterte arten³². I Kina er imidlertid norsk laks et relativt nytt produkt. Ifølge styreleder i Mowi, Ole-Eirik Lerøy, oppstod fokuset mot Kina som laksemarked først på midten av 90-tallet:

For laksenæringen var dette i utgangspunktet et marginalt marked uten veldig stor betydning, men vi så på det som en fremtidsnæring. Samtidig er jo laksehandelen noe som pågår over hele verden. Derfor betyr det ikke så mye om et marked bruker ti eller tjue år på å utvikle seg, fordi det er veldig mange markeder som har vært i stor ekspansjon. Så kan du si at fra 1996 og frem til 2010, så var vel egentlig næringen en tilskuer til at alt tok mye lenger tid. Å utvikle markedet var en treg prosess, og Kina hadde svakt utviklede distribusjonssystemer til å ta i mot laksen (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Selv om verken pengene eller fokuset til den norske laksenæringen lå i Kina, var dette altså et fremtidig marked med stort potensial. Disse fremtidsplanene fikk imidlertid utfordringer i 2010. Laksenæringen var den eneste norske næringen som ble ilagt «direkte» sanksjoner av Kina etter fredspristildelingen³³. At man valgte nettopp laksenæringen, ser ut til å ha skyldtes to forhold. For det første at norsk laks regnes som et symbolprodukt i Kina, og for det andre at norsk laks forholdsvis enkelt kunnes erstattes med laks fra land som Chile, USA, Færøyene og Skottland (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 7).

Disse årsakene samsvarer med hva man skulle forvente ut fra *logic of consequence* og *maktkamp*. Delperspektivet *maktkamp* sier at moderne politiske prosesser fokuserer på makt og strategiske interesser, heller enn på dialog. I stedet for å inngå i dialog med Norge, valgte Kina å bruke makt på et område som potensielt ville ramme Norge hardt, men som hadde liten betydning for Kina. Lerøy beskriver situasjonen slik:

Laksen er et synonym for Norge. Norge har ingen merkevarer. Hvis du i dag snakker med folk rundt omkring i verden, så er det laks Norge forbindes med. Det er et symbolprodukt, og et produkt som vi er veldig stolt av og som alle nordmenn har et forhold til. Skulle Kina da gjøre «maximal impact» med «minimal impact» på all annen ordinær business mellom kinesere og nordmenn, så var dette den mest effektive måten de gjorde en sånn handling på (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

I Kina spises laks for det meste på restaurant (Intervju 3, Sigmund Bjørgo). Andre norske eksportvarer til Kina er i større grad rettet mot nøkkelsektorer i den kinesiske økonomien: «Gjennom eksport av varer som silisium og aluminium samt teknologi til kinesisk shipping og næringsliv offshore, er Norge med på å modernisere sentrale områder av Kinas økonomi» (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 6). I motsetning til disse eksportvarene, som er sentrale for velferdsveksten og legitimiteten til det kinesiske kommunistpartiet, er ikke laks en vare som på

³² Totaleksporten av laks var på 72,5 milliarder NOK i 2019 (Sørli, 2020).

³³ Med direkte sanksjoner mener jeg næringer som eksplisitt ble utsatt for handelsdiskriminering. Det er også mulig at andre næringer ble straffet av Kina gjennom bruddet i forhandlingene av frihandelsavtale mellom landene.

samme måte styrker utviklingen av økonomien, sikkerheten eller velferden til den kinesiske befolkningen. Dermed fremstår sanksjonene mot norsk laks som en tydelig strategisk handling basert på *logic of consequence* drevet av et mål om å skade norsk økonomi, uten å ta skade av det selv.

Sanksjoner mot andre, mer verdifulle varer enn laks, kunne ha gitt negative konsekvenser for Kina ved at Norge for eksempel kuttet eksporten på varer som har betydning for Kinas økonomiske vekst og velstand. Kina er også interessert i Norge med tanke på tilgang på områder i Arktis, og en *for* streng straff mot Norge kunne ha redusert mulighetene til å bli en vesentlig aktør der³⁴. Slik kan situasjonen mellom Norge og Kina tolkes som en kamp hvor begge parter hadde ressurser som var viktige for den andre. Utfallet ble derfor et slags kompromiss: Kina straffet ikke Norge med *alle tilgjengelige midler*, samtidig som Norge ikke kom med motreaksjoner. Ingen av partene endret standpunkt, men tok heller til takke med det utfallet som var mulig å oppnå, gitt motpartenes interesser og standpunkter.

Det er likevel forhold som viser asymmetrien mellom landene og Kinas maktspill. Ifølge Lerøy skulle sanksjonene få laksenæringen til å utøve press på den norske regjeringen: «Jeg opplevde underveis at også den kinesiske ambassaden prøvde å øve press på den norske regjeringen ved å fortelle oss som næringsaktører at vi måtte øve press på regjeringen» (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy). Næringen responderte ved å mobilisere seg og forsøke å skape en dialog med den norske regjeringen. Dermed ser vi at Kina hadde en form for makt over laksenæringen, og at denne ble brukt til å presse norske myndigheter:

Når myndighetene spør oss: «Hva er utfordringene deres, hva ønsker dere å få hjelp til?». Da sier vi: «Markedsadgang til Kina er en viktig sak for oss, og vi synes at det er urettferdig og rart at laksenæringen skal betale prisen for den politiske diskusjonen». Så det ble jo et bra engasjement i næringen for å forsøke å løse opp i dette og for å øve et visst press på regjeringen for å normalisere eller egentlig få tilbake på skinner den fantastiske prosessen som opprinnelig var med Kina (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Lerøys uttalelse viser at laksenæringen brukte rettferdighetsargumenter typisk for en *moralisk diskurs*, da den engasjerte seg overfor norske myndigheter. I et *maktkamp*-perspektiv vil man

³⁴ Før nobelpristildelingen hadde det politiske forholdet mellom Norge og Kina en positiv utvikling. Kina viste stor interesse for Norges velferdssystem, teknologisk kompetanse og ikke minst landets posisjon i Arktis (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 2). Ved tilgang på Arktis kan Kina bruke denne sjøruten til å frakte varer til Europa. Det kan kutte transporttiden med opptil 12-15 dager, og gi store økonomiske fordeler (Bos, 2016). Norge regnes som en ledende aktør med stor innflytelse i samarbeidet om Arktis, og statssekretær Audun Halvorsen har blant annet uttalt at «Norge arbeider målbevisst og bidrar med betydelige midler inn i samarbeidet med våre naboer i nord for å løse felles utfordringer» (Halvorsen, 2019).

imidlertid forvente at næringen brukte ressursargumenter, som for eksempel: «Om dere ikke skaffer oss markedsadgang i Kina, flytter vi virksomheten vår til andre land som kan skaffe oss adgang». Tidligere direktør i Ocean Quality, Arne Aarhus, er også klar på at næringen forsøkte å få den norske regjeringen til å løse handelsproblemene. Han forstod likevel ikke motivasjonen bak forsøket:

Du kan si at laksenæringen prøvde å legge press på regjeringen, så mye de kunne, men jeg forstod aldri motivasjonen. Det blir sagt at Norge taper så og så mange milliarder på dette. Men hvis du ser på prisene i samme periode, så steg de. Det vil gå en liten overgangsperiode før de nye markedskanalene åpner seg, men så lenge ikke totalletspørselen blir beveget, så har ikke dette så mye å si (Intervju 6, Arne Aarhus).

Selv om laksenæringens motivasjon for å presse regjeringen var uklar for Aarhus, så virker Kinas strategi likevel tydelig: Laksenæringen ble brukt som pressmiddel mot regjeringen. Dette kan tolkes som at Kinas strategi bygget på at dersom effekten av sanksjonene var så sterke at laksenæringen tapte store summer, ville presset fra laksenæringen mot den norske regjeringen bli stort. En slik strategi kan forstås ut fra begrepet *bargaining* – som vektlegger løfter og trusler med formål om å endre motpartens oppførsel (Müller, 2004, s. 397). Ifølge Elster (1991) er «det den latente tilstedeværelsen av *tvang* i samhandlingen som karakteriserer *bargaining*». Kinas forsøk på å bruke laksenæringen til å presse norske myndigheter var preget av både forsøk på tvang og latente trusler, og dermed forankret i *logic of consequence* og *maktkamp*.

Det er vanskelig å si om dette faktisk var en klar strategi fra Kina. Men dersom det var en klar strategi fra Kina å ramme norsk laksenæring for å få den norske regjeringen til å beklage seg så fort som mulig, er en rimelig tolkning at et vellykket utfall ville ha vært at konflikten ble løst på kortere tid enn seks år. For å forstå hvorfor strategien ikke fikk dette forventende utfallet, må vi se på hvilken effekt sanksjonene faktisk hadde.

5.2.1.2 Sanksjonene hadde liten effekt på laksenæringen

Fordi hovedtyngden av Kinas økonomiske straffetiltak var rettet mot laks, sank den norske markedsandelen i Kina fra ca. 90 prosent til ca. 30 prosent de påfølgende årene (Wernersen, 2014). Norsk lakseeksport til Kina hadde vokst frem til 2010³⁵. Sanksjonene ga dermed tydelige utslag på lakseeksporten til Kina, som i 2011 var halvert fra 497 millioner NOK til 200 millioner NOK. Aarhus forklarer fallet slik:

³⁵I 2010 lå eksportverdien av laks til Kina på 497 millioner NOK (SSB, Vedlegg 3). Til sammenligning eksporterte Norge laks til Frankrike samme år til en samlet verdi av 4,5 milliarder NOK. Det viser hvor lite det kinesiske markedet var for den norske laksenæringen.

Ingen av disse tiltakene har vært voldsomt effektive med en gang. Men både Russland og Kina klarte å stramme inn gradvis, og endret varestrømmen over tid sånn at den ikke gikk fra Norge til Russland og Norge til Kina, men at for eksempel Chile og Færøyene kom mye sterkere på banen. Men som sagt, i og med at totalvolumet ikke ble påvirket, kunne du ikke se noen prisreduksjon av betydning. Forskjellen var at Norge sin handel til Europa økte vesentlig i perioden, mens Færøyene og Chile sin andel til Europa avtok vesentlig. Men så lenge totaletterspørselen ikke blir beveget og totalproduksjonen ikke blir beveget, så er disse handelsrestriksjonene av mindre betydning (Intervju 6, Arne Aarhus)

Til tross for nedgangen i den norske lakseeksporten til Kina, hadde altså ikke sanksjonene nevneverdig effekt på det samlede eksportvolumet. Selv om Kina lyktes i å begrense tilgangen til sitt marked, hadde ikke dette særlig effekt på næringen, fordi andre markeder fortsatt var åpne. I tillegg var fallet i eksport til Kina kortvarig. Allerede i 2012 begynte eksporten av norsk laks til Kina å øke igjen, og i 2014 var man tilbake der man hadde vært i 2010 (SSB, Vedlegg 3)³⁶. En kontrafaktisk studie (Kolstad, 2016) estimerer likevel at «[...] Norge tapte mellom USD 780 millioner og USD 1,3 milliarder i eksport til det kinesiske markedet sammenliknet med om Nobels fredspris ikke hadde blitt tildelt til Liu Xiaobo» (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 7). Laksenæringen ble rammet i Kina slik som Kolstad påpeker. Det er likevel uklart i hvilken grad den rammet totaleksporten til norsk laksenæring, fordi etterspørselen etter norsk laks jevnt overgår tilbudet og fordi laksenæringen kompenserte tapet i Kina ved å rette seg mot andre markeder (Intervju 6, Arne Aarhus; Sverdrup-Thygeson, 2015, s. 115).

Det er også andre variabler enn de politiske som har effekt på markedsutviklingen. Markeder kan oppleve endring i distribusjon, tollsatser, generell levestandard eller mattrender (Intervju 6, Arne Aarhus). Disse variablene må vektes når man skal forstå hvorfor et marked opplever oppgang eller nedgang. Aarhus vurderer at effekten av sanksjonene ikke ga vesentlig utslag på totalmarkedet, og at situasjonen med Kina dermed ikke var viktig nok for laksenæringen til at den la sterkt press på norske myndigheter:

Det var ikke viktig nok. Hvis du måler perioden for hvor mye inntekter som er skapt på norsk laks fra 2010-2020, og sammenligner med inntektene fra 2000-2010, vil du se at superprofitten på norsk laks regelmessig oppstod fra 2007 og fremover. Det var aldri noen dårligere inntjening på norsk laks som følge av alle disse tiltakene. Det er vanskelig å gradere hva som er først og sist, men det hadde ingen store negative økonomiske konsekvenser. Altså, næringen led ikke, arbeidsplasser led ikke, skatteinntekter led ikke og inntektene hos bedriftene led ikke (Intervju 6, Arne Aarhus)

Lerøy deler denne oppfatningen, og påpeker at Kina var et relevant, men ikke dramatisk viktig marked for næringen:

³⁶ Etter at normaliseringsavtalen ble signert i 2016, tok det bare to år før markedet eksploderte. I 2018 eksporterte norske aktører laks til Kina for en samlet verdi på 828 millioner NOK. Summen doblet seg til 1,6 milliarder NOK i 2019 (SSB, Vedlegg 3.). Veksten som kom etter at normaliseringsavtalen ble signert, kan tyde på at den generelle veksten i lakseeksporten til Kina ville ha vært større enn den ble i årene 2010-2019, hvis sanksjonene tenkes borte.

Vi så fra utsiden at Kina ikke var noe veldig viktig marked for oss. Selv i dag er det et begrenset marked. Markedet har imidlertid vokst ganske betraktelig i de årene når Norge har vært ute. I dag har dette blitt et 85 til 100 000 tonn marked av et verdensmarked på ca. 2 millioner tonn med laks. Vi snakker om at det i dag utgjør ca. 4-5% av verdensmarkedet. Og da er det et relevant marked, men det er ikke dramatisk viktig for bransjen (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Når det gjelder norsk eksportnæring *generelt*, finnes det tall som tyder på at heller ikke andre næringer ble skadet av Kinas økonomiske sanksjoner. Norsk eksport til Kina utgjorde 1,7 prosent av norsk totaleksport i 2010, samtidig som kinesisk import av norske varer utgjorde 0,2 prosent av det kinesiske markedet (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 6). På tross av frykten for en *Dalai Lama-effekt* blant norske eksportører som følge av fredspristildelingen, fortsatte eksporten til Kina å øke etter 2010. I stedet for en eksportnedgang på de typiske 16,9 prosentpoengene (Fuchs & Klann, 2013) året etter, økte eksporten med 20 prosentpoeng. Veksten var i utgangspunktet lavere enn hva man hadde forventet før nobelpristildelingen, men i 2012 var Kina den tredje viktigste importkilden for Norge og det trettende største eksportmarkedet. På samme tid rangerte Norge som Kinas sekstifemte største handelspartner, noe som også viser de betydelige forskjellene i økonomisk styrke mellom landene (Sverdrup-Thygeson, 2015, s. 106).

En undersøkelse fra SSB i 2012 fastslo at handelsendringene mellom Norge og Kina måtte sees i sammenhengen med utviklingen i verdensøkonomien generelt, og i Kina spesielt. Kinas BNP var betydelig lavere i 2012 enn i 2011 – 7,7 prosent mot 9,2 prosent – og den svake utviklingen på verdensmarkedet gikk hardt ut over deler av den kinesiske eksportindustrien (Skivenes, 2012). Konklusjonen til SSB i 2012 ble dermed at:

De store endringene som var utslagsgivende for nedgangen i fastlandseksporten for hittil i 2012 var knyttet til globale industrielle nedganger, som for solceller og fisk, og naturlige variasjoner, som for mineraloljeprodukter. Man må også ta i betraktning fallet i vekstraten i Kinas BNP, samt globale nedgangstider, som noe som kan være med på å dempe etterspørselen etter norske varer (Skivenes, 2012).

Etter en utflating av finanskrisens ettervirkninger, nådde handelen mellom Kina og Norge nye rekordnivåer i 2015. Fra 2014 til 2015 økte norsk eksport til Kina med 18 prosentpoeng til 23,7 milliarder NOK, mens importen av kinesiske varer økte med 21,5 prosentpoeng til 64,8 milliarder NOK (Sverdrup-Thygeson, 2016, s. 6). Norsk import fra Kina har beveget seg fra å utgjøre 3 prosent av totalhandelen i 2000, til 8,5 prosent i 2010. Eksporten i samme periode har kun gått fra 0,4 prosent til 1,7 prosent i 2010. Slik kan man si at Norge ikke er spesielt sårbar for handelssanksjoner på eksportsiden, i alle fall ikke på aggregert nivå (Skivenes, 2012). Handelssanksjoner på importsiden ville kanskje ha gitt større utslag for Norge; importveksten av kinesiske varer har vært betydelig større i det norske markedet, og dermed også den

økonomiske avhengigheten av kinesiske importvarer. Men sanksjoner mot kinesisk eksport til Norge ville samtidig ha gitt større økonomiske konsekvenser for Kina selv.

Dermed ser vi at de økonomiske sanksjonene mot den norske laksenæringen hadde liten betydning for laksenæringen, som heller flyttet fokus mot de europeiske markedene. Sanksjonene påvirket heller ikke norsk eller kinesisk økonomi i særlig grad. Sanksjonene hadde liten effekt på markedskonkurransen i totalmarkedet i Kina, og heller ingen nevneverdig negativ effekt for norsk eksport til Kina. Slik ser sanksjonene ut til å ha hatt liten effekt på laksenæringen, og dermed også liten effekt på den norske regjeringen.

5.2.1.3 Konklusjon: En lite effektiv kinesisk strategi

Analysen viser at Kinas sanksjoner mot laksenæringen bar preg av å være strategisk handling, med formål om å legge press på norske myndigheter. Men fordi den økonomiske effekten var begrenset, ble presset mot norske myndigheter svakt. Sanksjonene hadde dermed liten effekt, og strategien kan følgelig betegnes som feilslått. Dette samsvarer dårlig med H4: *Kinesiske sanksjoner mot den norske laksenæringen var en strategisk handling med stor effekt på Norge, som førte til Norge ga etter. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.* Sanksjonene kan forstås som en strategisk handling, men handlingen hadde liten effekt. Det førte til at Norge ikke etterkom Kinas krav. Dette kan igjen ha gjort at norske myndigheter kunne vurdere andre løsninger enn en formell beklagelse. Følgelig kan de ineffektive sanksjonene ha bidratt til å *forlenge* normaliseringsprosessen.

5.2.2 Delcase 5. Spilleregler – Kina forholder seg til WTOs regelverk

I delcase 5 bruker jeg delperspektivet *spilleregler* i *logic of consequence* for å forstå i hvilken grad *Kina forholdt seg til bestemte regler* da de sanksjonerte mot den norske laksenæringen. Kinas sanksjonsmetode kan si noe om hvorvidt måten Kina forholdt seg til regler på bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. Ifølge teorien vil sterke aktører bryte regler – eller i det minste forsøke å bryte regler – dersom det er fordelaktig for dem selv. I analysen vil jeg først se på Kinas medlemskap i WTO. Deretter ser jeg på måten de brukte AQSIQ til å sanksjonere, og om dette brøt med WTOs regelverk.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H5: Kinas handlingsrom var begrenset av WTOs regelverk da de sanksjonerte mot den norske norsk laksenæringen. For Kina var konsekvensene av å bryte WTOs regelverk dårligere enn konsekvensene av å følge dem. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.

5.2.2.1 Kina straffet Norge innenfor rammene av WTOs regelverk

En av Kinas utfordringer da de straffet norsk laksenæring, kan ha vært medlemskapet i WTO. WTO-medlemmer er underlagt en rekke regler om grenseoverskridende handel, som for eksempel forbud mot urimelig forskjellsbehandling (Regjeringen, 2019). Regelverket er ment å styre medlemmenes relasjoner til de andre aktørene i systemet. Ved brudd på reglene kan andre medlemmer komme med mottiltak gjennom WTOs tvisteløsningsmekanisme 'Dispute Settlement Understanding' (DSU) (Regjeringen, 2010). Tvister skal derfor løses innenfor rammen av WTO-regelverket, som blant annet oppstiller tidsfrister og rutiner som skal sikre raske avgjørelser. Avgjørelser kan dessuten ankes inn for et permanent ankeorgan. Endelige vedtak i WTOs tvisteløsningsråd (DSB) er bindende for partene (Regjeringen, 2010). WTOs organisering forutsetter dermed at medlemmene følger en *logic of consequence* hvor medlemmene er opptatt av konsekvensene av å inngå i WTO-systemet.

Kina opplevde stor vekst i handel og utenlandske investeringer etter at landet ble med i WTO i 2001: Kinesisk totalhandel vokste fra 510 milliarder USD i 2001 til 2 174 milliarder USD i 2007, noe som gjorde Kina til den tredje største handelsnasjonen i verden samme år (Lin & Wang, 2008, s. 13). Kina har dermed en stor økonomisk egeninteresse av WTO. Men som medlem av WTO plikter også Kina å etterleve WTOs regelverk. I forbindelse med sanksjonene mot den norske laksenæringen, står forbudet mot urimelig forskjellsbehandling sentralt. Dersom Kina hadde kommet med sanksjoner eller regelendringer som åpenlyst diskriminerte mot den norske laksenæringen, kunne WTO ha vurdert det som ulovlig³⁷. Kina kunne likevel ha brutt reglene. Ifølge *logic of consequence* vil nemlig en rasjonell aktør bryte regler hvis aktøren tjener på det. Men som en stor eksportør har Kina mye å tjene på WTO-medlemskapet. Det har åpnet verdensmarkedet for kinesiske selskaper, bidratt til å stabilisere kinesisk handel og gitt stor økonomisk gevinst (Kerckhoven & Luyten, 2014, s. 193). Før Kina ble med i WTO kan man tenke seg at de kunne styre økonomien og eksporten etter *logic of consequence* mer

³⁷ En ulovlig forskjellsbehandling foreligger dersom Norge får en svakere rettsstilling enn andre sammenlignbare land, og denne ulikheten ikke kan gis en tilfredsstillende begrunnelse.

enn etter at de ble medlem. Nå må de forholde seg til både regelverket og andre WTO-medlemmer, noe som begrenser omfanget og mengden av handelsintervensjoner et land kan utøve (Kerckhoven & Luyten, 2014, s. 207). Dermed preges WTO-medlemskapet også av spilleregler og en *logic of appropriateness*-tenkning som hindrer medlemmene i å bryte regler. Medlemskapet og WTO-reglene kan dermed ha begrenset Kinas handlingsrom da de sanksjonerte mot laksenæringen. En tolkning av dette er at Kina var *konsekvensorientert* og avveide fordeler og ulemper ved å bryte reglene, mot fordeler og ulemper ved ikke å gjøre det. Konklusjonen var at man var best tjent med å følge dem.

I delcase 4 så vi at presset fra laksenæringen mot norske myndigheter kunne ha vært større dersom sanksjonene mot laksenæringen var mer inngripende. Slike sanksjoner kunne ha tvunget norske myndigheter til å gi etter for presset tidligere, og normaliseringsprosessen ville ha tatt kortere tid. Som vist over, ville sterke sanksjoner også kunne ha ført til innblanding fra WTO eller andre norske handelspartnere. Slik innblanding kunne ha belyst flere sider ved situasjonen for resten av verden. Det kunne ha redusert Kinas legitimitet som fremadstormende i-land, og skapt større skepsis mot kinesisk praksis i det internasjonale samfunn. Det kunne også ha utfordret strategiene til Kina, og på sikt tvunget dem til å opptre annerledes i lignende situasjoner, eventuelt redusert den økonomiske kraften og makten landet har bygget opp. I et *logic of consequence*-perspektiv kan Kina dermed ha vært best tjent med en mild straff. Det ga dem bedre kontroll over konsekvensene enn ved en hard straff, hvor konsekvensene kan fremstå mer uklare.

Vi ser at Kina inngår i handelssystem som kan gi negative konsekvenser dersom man gjennomfører urettferdige tiltak mot andre medlemmer. Det kan ha hindret Kina i å innføre strengere tiltak mot laksenæringen. Kina kunne også ha brutt regelverket, men her kan de de negative konsekvensene av strengere tiltak ha blitt vurdert som større enn de positive konsekvensene. Kina ser dermed ut til å ha handlet etter en *logic of consequence* med likheter med *logic of appropriateness* som passer til delperspektivet *spilleregler*.

5.2.2.2 De kinesiske sanksjonene mot norsk laksenæring var uformelle

Kinas bruk av AQSIQ ser også ut til å ha vært en konsekvens av medlemskapet i WTO. Da sanksjonene kom i 2011, ble det ikke utstedt noen formelle importrestriksjoner på norsk laks. Kina aktiviserte veterinærmyndigheten AQSIQ som utførte tester og inspeksjoner av «all laks» med henvisning til kinesisk helse og sikkerhet. Intensjonen var å tvinge kinesiske importører

til å slutte å importere laks fra Norge (Chen, 2019, s. 13). Daværende sjømatråd i Kina, Sigmund Bjørge, opplevde situasjonen slik:

Det var på nyåret i 2011 at det først gikk ut et skriv om norsk laks. Der sto det at norsk laks skulle testes for spesielle substanser. Etter noen uker kom det et nytt skriv som sa at all laks fra alle land skulle testes for denne substansen. Men det vi så var at laks fra andre land ikke hadde det samme problemet med å bli satt i karantene. Det tar jo tid å teste laksen, og den ble ikke sluppet fri før testresultatene forelå. Det kunne ta to, tre, fire uker (Intervju 3, Sigmund Bjørge).

AQSIQ testet og plasserte norsk laks i karantene, mens laks fra andre land fikk passere. Dette var en diskriminerende praksis mot den norske laksenæringen, selv om den kunne fremstå som ikke-diskriminerende for omverdenen fordi Kina hevdet å teste «all laks». Bruken av AQSIQ for å legitimere sanksjonene samsvarer med det vi kan forvente ut fra *logic of consequence* og delperspektivet *spilleregler*. Delperspektivet sier at i situasjoner hvor handlingsgrunnlaget er uklart, vil aktøren hente frem underbevisst kunnskap eller forholde seg til eksisterende regler og rutiner. Den nærmest rutinemessige bruken av AQSIQ i slike situasjoner, tyder dermed på at Kina hadde et bevisst forhold til hvilke regler og handlingsalternativer som kunne iverksettes uten å vekke oppsikt³⁸. Ifølge Aarhus hadde AQSIQs karantenetiltak store konsekvenser for laksen som ble stoppet:

I markeder med en så liten margin som 2-3 prosent, så ville de teste laksen for listeria og satt den i karantene i 10-14 dager. Da var jo holdbarhetstiden borte, og totalverdien på partiet ble ødelagt. Importørene måtte dermed føle seg rimelig sikre på at det ikke ble gjennomført listeriatester på partiet før de bestilte. Dette hadde ikke med risikoen for at det var listeria, men handlet om at tiden som gikk med til å utføre testen ville ødelegge verdiene av partiet, uavhengig av utfallet av testen (Intervju 6, Arne Aarhus).

Bjørge sier at importørene likevel ikke sluttet å importere norsk laks:

Generelt så vil jeg påstå at importørene hadde såpass god kontroll på når disse testene kom til å bli foretatt, at fisken aldri kom til det stedet. Og igjen, dette sier jeg uten å vite det, men det kunne virke på meg som at de visste at «nå kommer det til å være en stor kontroll i Shanghai». Plutselig var det ingen fisk som gikk til Shanghai, alt gikk til andre steder (Intervju 3, Sigmund Bjørge).

AQSIQ hindret dermed ikke all norsk laks fra å nå det kinesiske markedet. Situasjonen var fortsatt vanskelig for både norske eksportører og kinesiske importører. Det gjorde arbeidet med markedsadgang utfordrende for sjømatråden:

I Kina så trodde jeg at jeg skulle jobbe mest med markedsføring, men det ble fryktelig mye jobb med markedsadgang. Så min hovedrolle ble å være pådriver egentlig. Jeg måtte følge opp aktører på norsk side, og hente informasjon om hvordan næringen, både den norske og den kinesiske, opplevde markedsadgangsutfordringene. For det fantes ikke en lovtekst om at norsk laks var forbudt i Kina. Det

³⁸ Forskning (Harrell, Rosenberg & Saravalle, 2018, s. 18) viser at Kina ofte bruker importrestriksjoner når de skal straffe stater som har gått i mot dem på et eller annet vis. De siste 15 årene har Filippinene, Mongolia, Sør-Korea, Iran og Nord-Korea også blitt møtt med kinesiske importrestriksjoner.

sto ingenting om at det var noe begrensninger – at det var tjue substanser som skulle testes. Så jeg var bindeleddet mellom deres forståelse og for at norske myndigheter skulle sitte med riktig opplevelse og bilde av situasjonen (Intervju 3, Sigmund Bjørgo).

At sanksjonene oppstod like etter fredspristildelingen, kan tyde på at beslutningen om å straffe Norge ble tatt av sentrale myndigheter i Kina. Dette underbygger også påstanden om at man står ovenfor et tilfelle av strategisk bruk av bestemte regler, og at sanksjonene dermed var i tråd med forventningene i *logic of consequence*. Det samsvarer også med Lerøys beskrivelse av kinesisk forretningskultur og maktstruktur hvor få ting skjer tilfeldig og avgjørelser tas på toppnivå:

Jeg har en viss erfaring, og vet at ting tar veldig lang tid i Kina. Det er et stort byråkrati. Det er et sterkt hierarki innad i bedriftene, og du må liksom ha godkjenning til topps. Det er lave fullmakter nedover i bedriften, og ingenting skjer tilfeldig. Det er villet og gjennomtenkt og gjennomarbeidet, og det er lange beslutningsprosesser (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Ansvar for å sanksjonere mot den norske laksenæringen ble overlatt til AQSIQ. At sanksjonene ikke var formelt nedfelt i en lovtekst, ser ut til å ha bidratt til AQSIQ kunne tolke sanksjonsmetodene friere enn dersom de måtte følge et eksplisitt lovverk. Ifølge Aarhus hadde importørene nære relasjoner til lokale veterinærmyndigheter. Dette gjorde det mulig å forhandle med myndighetene forskjellige steder i Kina:

Sånn som jeg husker det, begynte det med at det hver aktør fikk tildelt kvoter. Det var vel mer eller mindre uoffisielt, men det opplevdes som veldig reelt. Importørene sa at de bare hadde kvote til å importere 2000 tonn i måneden eller 1000 tonn i måneden. Det var likevel mye som tydet på at det gikk an å forhandle med myndighetene på de ulike flyplassene. Til slutt så begynte de kinesiske importørene å bestille inn til flere ulike flyplasser i Kina. Når du bestilte så kunne du plutselig få beskjed om at: «Nei, de skulle ikke ha 20 tonn til Beijing, men 20 tonn til Wuhan». Du fikk vite volumet, men ikke hvor det skulle. Da fikk man inntrykk av at de hadde kvoter på ulike steder, eller at de på en eller annen måte hadde avtaler på ulike steder som gjorde at det ble veldig stor fleksibilitet i hvor de fikk levert (Intervju 6, Arne Aarhus).

I tillegg var det, ifølge Aarhus og Bjørgo, nære relasjoner mellom veterinærmyndighetene og importørene. Det gjorde at importørene i visse tilfeller mottok informasjon fra veterinærmyndighetene om hvor og når inspeksjoner skulle skje. Det vide spillerommet som oppstod for veterinærmyndighetene og importørene kan ha vært en effekt av at sanksjonene ikke var formelt vedtatt. Dessuten pågikk det angivelig også smugling av norsk laks via Hong Kong og Vietnam:

Etterhvert så begynte jo Kina å bli mer oppmerksom på at laksen i praksis ikke ble berørt i det hele tatt. Kina var fremdeles det største markedet for norsk laks i Asia på grunn av smugling via Hong Kong og Vietnam. Og det er klart at det var indikasjoner på at det kunne være smugling, fordi de ba om blanke kasser og sånne ting. Det som skjedde var at fisken ble flydd inn til Vietnam, og så ble enten etiketten tatt av og erstattet med nye etiketter, eller så ble det skåret vekk den delen av etiketten som berørte opprinnelse (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

En tolkning er at kinesiske myndigheter tillot importørene å importere norsk laks til Kina på tross av sanksjonene. Forutsatt at kinesiske myndigheter forstod hvor liten betydning markedet deres egentlig hadde for norsk laksenæring og økonomi, kan de ha tillatt at handelen pågikk gjennom uformelle kanaler for å holde liv i egen næring. Samtidig skapte de et bilde av at norsk laksenæring ble straffet. En slik strategi stemmer overens med *logic of consequence*. Bruken av AQSIQ som sanksjonsmetode hadde samtidig begrenset effekt på norsk laksenæring, og førte ikke til press på norske myndigheter om å løse konflikten med Kina. Slik kan bestemte *spilleregler* ha bidratt til å begrense Kinas handlingsrom.

5.2.2.3 Konklusjon: WTOs regelverk begrenset Kinas handlingsrom

Analysen viser at Kina brukte veterinærmyndigheten AQSIQ til å sanksjonere mot den norske laksenæringen gjennom uformelle tiltak. Disse hadde liten effekt på norsk laksenæring. Det økonomiske tapet var lite, fordi næringen kunne fokusere på andre markeder enn det kinesiske. En tolkning av at Kina valgte AQSIQ som sanksjonsmetode, var at landet ikke ønsket å bryte regler som kunne gi negative konsekvenser. Sanksjonene mot laksenæringen kan dermed tolkes som å være preget av medlemskapet i WTO. At etterlevelsen av WTOs regelverk ga sanksjonene liten effekt på laksenæringen, og dermed på norske myndigheter, kan ha bidratt til å forlenge prosessen fordi norske myndigheter ikke følte seg nok presset til å beklage. Disse funnene samsvarer med H5: *Kinas handlingsrom var begrenset av WTOs regelverk da de sanksjonerte mot den norske norsk laksenæringen. For Kina var konsekvensene av å bryte WTOs regelverk dårligere enn konsekvensene av å følge dem. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

5.2.3 Delcase 6. Instrumentell problemløsning – Børge Brende utnevnes til utenriksminister

I delcase 6 bruker jeg delperspektivet *instrumentell problemløsning* i *logic of consequence* for å forstå i hvilken grad *utnevnelsen av Børge Brende til utenriksminister i 2013 bar preg av pragmatisme*. En forståelse av utnevnelsen av Brende og endringer i ministerposten kan bidra til å belyse om valget av Brende bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen undersøker jeg begrunnelsene for valget av Brende, alternativene som ble vurdert og ser om Brende fikk utvidet handlingsrom til å arbeide med Kina-konflikten.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H6: Erna Solberg hadde en instrumentell holdning til løsningsalternativene da hun utnevnte Børge Brende til utenriksminister. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.

5.2.3.1 Et strategisk valg av utenriksminister

Mens Stoltenberg II-regjeringen vurderte å løse konflikten gjennom et *hemmelig ikke-notat* (5.1.2/Delcase 2), valgte Solberg-regjeringen en annen strategi. Et av Solbergs grep var å utnevne Børge Brende til utenriksminister. Sett i sammenheng med normaliseringsprosessen, virker ikke valget av Brende tilfeldig. Ifølge flere kilder (Eilertsen, 2014) hadde Brende gode kontakter i Kina. Dette påpekte også Solberg (Sandvik & Wergeland, 2013) da hun forklarte utnevnelsen: «Jeg kjenner Børge godt fra mange år tilbake. Han var en dyktig statsråd i Bondeviks andre regjering, og har de siste årene hatt viktige internasjonale oppdrag som har gitt ham et sterkt internasjonalt kontaktnett og kunnskap» (Solberg i Sandvik & Wergeland, 2013). Gerhard Heiberg, som hadde jobbet tett med Kina som medlem av den internasjonale olympiske komité (IOK), mente at Solbergs utnevning av Brende var en god beslutning (Michalsen, 2013):

For første gang på tre år har jeg store forhåpninger om at forholdet til Kina kan normaliseres. Børge Brende nyter tillit i Kina, og jeg har hørt kinesere på meget høyt nivå snakke bra om ham. Dette kunne ikke vært bedre for forholdet Norge-Kina (Heiberg i Michaelsen, 2013).

Aktører i laksenæringen var også positive til Brende, selv om de ikke så noen umiddelbar effekt av utnevnelsen: «Vi hadde voldsom tro på at Brende skulle klare å ordne dette. Men det var jo ingenting umiddelbart som endret seg når han kom på banen. Det virker ikke som han hadde noe tryllestav i dette. Det er mulig at det satte i gang noen prosesser» (Intervju 5, Ole-Eirik Lerøy).

Samtidig lå det ingen automatikk i at Brendes tid i WEF skulle være en fordel. Tidligere utenriksminister Knut Vollebæk hevder at Norges Kina-politikk stort sett er den samme uavhengig av utenriksministeren. Heller ikke embetsverket påvirkes særlig av ministerskifte:

Vår Kina-politikk er jo ikke veldig forskjellig enten det er den ene eller den andre utenriksministeren. Du har det samme embetsverket som forbereder sakene og forteller hva den forrige ministeren gjorde, og hva har vi lagt opp til her. Så jeg ville ikke tro at skifte i utenriksministre skapte veldig store endringer. (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Vollebæks uttalelse viser hvordan den uniforme styringsmekanismen i den norske utenrikspolitikken kan gi assosiasjoner til *logic of appropriateness*. Det skjer få endringer i

utenrikspolitikken over tid, og ulike regjeringskonstellasjoner forsøker å føre den samme politikken uavhengig av politisk ideologi. Derfor kan omstendighetene rundt utnevnelsen av Brende bedre forstås som en instrumentell handling koblet til *logic of consequence* – forutsatt at man ser Kina-konflikten som en krise som endret de vanlige rutinene og vanskeliggjorde en *logic of appropriateness*-tilnærming til problemet.

Flere forhold indikerer at Brende ikke bare ble valgt for å videreføre de vanlige løsningsrutinene, men også på grunn av sitt kontaktnettverk og internasjonale erfaring. En rimelig tolkning av dette er at Solberg har ment at disse kvalitetene gjorde ham særlig egnet til å løse problemet. Christian Syse har tidligere tjenestegjort som diplomat i Kina, og mener det kan være vanskelig å komme i direkte kontakt med personer høyt oppe i Politbyrået i Kinas kommunistparti³⁹:

Også i min tid var en av lærdommene at man fikk tilgang på viseministernivå, kanskje en statsråd om man var heldig. Men fikk vi møte medlemmene av politbyråets faste komite? Aldri. Jeg har vært med dit på statsminister- og stortingspresidentbesøk senere. Statsministeren fikk møte med presidenten, og de begge med den kinesiske statsministeren. Da først fikk man tilgang på det nivået (Intervju 1, Christian Syse).

Gode personlige relasjoner, rolle og kontakter kan dermed spille en vesentlig rolle for hvilke maktpersoner man har tilgang på i Kina. Dette kan ha vært spesielt viktig for Norge under normaliseringsprosessen, siden all politisk og diplomatisk kontakt var kuttet. Brende hadde imidlertid opparbeidet seg flere personlige kontakter under tiden som direktør og administrerende direktør i WEF. I tillegg til disse rollene, var han også nestleder i Kina-rådet for miljøspørsmål. Der var han blant annet rådgiver for Kinas statsminister Li Keqiang og forgjengeren Wen Jiabao (Staveland, 2013). Effekten av kontaktnettverket ble synlig da Brende og Keqiang representerte Norge og Kina 19. desember 2016 – da enigheten om å gjenoppta bilaterale relasjoner ble offentliggjort.

Det ser også ut til å ha vært denne egenskapen som gjorde at Brende ble valgt fremfor daværende leder i forsvars- og utenrikskomiteen, Ine Marie Eriksen Søreide. Hun var lenge regnet som favoritt til utenriksministerposten. Å velge henne ville ha gitt Norgeshistoriens første kvinnelige utenriksminister (Neumann, 2017, s. 246) og den første regjeringen bestående av kvinner som statsminister, finansminister og utenriksminister (Løkeland-Stai, 2013). Det var

³⁹ Politbyrå er betegnelsen på det øverste organet i et kommunistparti, og i kommunistiske ettpartistater er politbyrået landets egentlig politiske myndighet (Egge, 2020). I Kina er det medlemmene av politbyrået som innehar nøkkelstillingene i politikken, og medlemmene velges av en sentralkomité.

likevel trekk ved Kina-konflikten som kan ha talt mot henne. Hun hadde begrenset internasjonal erfaring. Hun hadde heller ikke vært ansatt i UD, slik som de fleste utenriksministre de siste 35 årene (Neumann, 2017, s. 247). CV-en hennes sto dermed i kontrast til den internasjonalt erfarne Brende. Brende hadde heller ikke vært ansatt i UD, men den omfattende internasjonale erfaringen og kontaktnettet så ut til å veie tungt. Ser man Brendes egenskaper i forhold til Søreides, er utnevnelsen i tråd med *logic of consequence* og delperspektivet *instrumentell problemløsning*. Delperspektivet vektlegger blant annet at aktører vil foreta rasjonelle valg av midler relativt til mål. Legger man til grunn at formålet med valget av utenriksminister var å løse Kina-konflikten, fremstår Brende som et rasjonelt – kanskje det beste – valg av middel relativt til målet. At Brende forlot ministerposten i 2017, like etter at forholdet mellom Norge og Kina var normalisert, bidrar til å underbygge påstanden om at Brende ble valgt spesifikt til å håndtere konflikten⁴⁰.

Oppsummert ser vi at Brendes kontaktnett og internasjonale erfaring var avgjørende da han ble utnevnt til utenriksminister i 2013. Vanlige problemløsningsrutiner fungerte ikke lenger. Solberg hentet derfor inn en person med egenskaper som gjør at han fremstod som særlig egnet til å løse konflikten med Kina. Slik var beslutningen preget av *logic of consequence*. Men selv om Solberg var strategisk, søkte hun også en løsning på et konkret problem. Slik får beslutningen et teknisk preg som plasserer den i *instrumentell problemløsning*.

5.2.3.2 Utenriksministeren får større handlingsrom

Det finnes også andre forhold som underbygger påstanden om at Brende ble valgt for å normalisere forholdet til Kina. Da Brende ble utenriksminister i 2013, lå en overordnet prioritering av diplomatiet allerede i kortene: Europaporteføljen gikk til en egen minister, utenriksministerens rang ble nedjustert og utviklingsministerposten ble fjernet og integrert i arbeidet til utenriksministeren^{41 42} (Leira & Græger, 2017, s. 204). Europaministerens drahjelp i synliggjøringen av europapolitikken internt i Norge sammen med samordningen av prosesser inn mot EU og EØS, avlastet Brende og ga ham større handlingsrom i andre deler av det utenrikspolitiske arbeidet (Haugevik & Græger, 2017, s. 227). Ser man disse grepene i

⁴⁰ Brende ble da den første utenriksministeren siden Thorvald Stoltenberg, og den første borgerlige utenriksminister siden John Lyng, som gikk av etter eget ønske (Leira & Græger, 2017, s. 205).

⁴¹ I 2013 fikk Norge for første gang sin egen EØS- og EU-minister ved Vidar Helgesen (H). Europaministerposten var både statsråd i UD og medlem av regjeringen. Europaministerposten ble lagt ned i 2018.

⁴² «Tradisjonelt rangerte utenriksministeren etter statsministeren, og ev. lederne for andre koalisjonspartier. Med regjeringen Solberg ble dette endret til en kombinasjon av individuelt fastsatt rang og ansiennitet» (Leira & Græger, 2017, s. 204).

sammenheng med Kina-konflikten, virker det som om grepene ble gjort for å øke Brendes handlingsrom, og kan slik forstås som grep preget av *logic of consequence*. Nedjusteringen av rang kan også ha gitt ham større frihet til å arbeide utenfor landegrensene. Undersøkelser viser for eksempel at Brende hadde langt flere reisedøgn enn sine forgjengere, stilte sjeldnere opp i media og hadde lavere gjennomsnittlig popularitet enn dem – til tross for at han jevnt over var den mest populære statsråden⁴³ (Leira & Græger, 2017, s. 204-208). Reisevirksomhetens omfang ga ham tilnavnet «diplomatinisteren» (Leira & Græger, 2017). Brendes diplomatprofil kan ha hatt effekt på arbeidet i normaliseringsprosessen. Hans omfattende kontakt med kolleger i andre land skal blant annet ha gjort at både den tyske forbundskansleren Angela Merkel og Frankrikes tidligere utenriksminister Laurent Fabius adresserte Norge/Kina-problematikken i møter med Kina (Johnsen, 2016).

Jeg vil også påpeke at verden ble preget av flere destabiliserende hendelser under Brendes arbeid med normaliseringsprosessen. Annekteringen av Krim i 2014 skapte større konflikt mellom Vesten og Russland; stor oppslutning om Brexit og flere populistiske partier i Europa skapte tvil om EUs fremtid som europeisk fellesinstitusjon; presidentvalget i USA skapte bekymringer for USAs engasjement i NATO (Leira & Græger, 2017, s. 206). Dette kan ha vært medvirkende årsaker til Brendes reisevirksomhet og nedjustering av arbeidsoppgaver, noe som igjen kan ha hatt effekt på Brendes handlingsrom: «Intern og ekstern ustabilitet kan både øke og innskrenke handlingsrommet, det kan gjøre verden mer uoversiktlig, men også skape nye muligheter» (Leira & Græger, 2017, s. 205). Det ser ut til at Brende utnyttet det vide handlingsrommet. I løpet av de seks årene normaliseringsprosessen pågikk, fikk Stoltenberg II-regjeringen og Solberg-regjeringen tre år hver til å forsøke å løse konflikten. Det var Solberg-regjeringen som lyktes⁴⁴. De tydelige grepene som ble gjort ved ansettelsen av Brende og det diplomatiske arbeidet han gjorde for normalisere forholdet til Kina, ser ut som resultater av konkrete mål satt av regjeringen, og er dermed i tråd med *logic of consequence* og *instrumentell problemløsning*.

⁴³ Brende hadde ca. 250 reisedøgn ilt. sine første 14 måneder som utenriksminister. Til sammenligning hadde forgjengeren Jonas Gahr Støre ca. 187 reisedøgn ilt. sine siste 21 måneder. Lignende tall gjelder også for antall ganger utenriksministrene deltok i Dagsnytt18. I løpet av sine første 11 måneder deltok Brende 28 ganger, mens Støre deltok 41 ganger på like lang tid (Leira & Græger, 2017, s. 204-208).

⁴⁴ Også andre variabler kan ha hatt betydning for tidsaspektet, som for eksempel at Kina ble mer villig til å akseptere en løsning jo lengre tid det tok. Slike vurderinger ligger imidlertid utenfor hovedfokuset i oppgaven.

5.2.3.3 Konklusjon: En instrumentell løsning

Analysen av utnevnelsen av Brende som utenriksminister tyder på at dette var en instrumentell løsning typisk for *logic of consequence*. Man fokuserte på konkrete egenskaper ved Brende, som hans store kontaktnett og brede internasjonale erfaring. Tilretteleggelsen av ministerposten er også et trekk ved utnevnelsen som underbygger det instrumentelle i valget av Brende. Som utenriksminister fikk Brende tilsynelatende færre arbeidsoppgaver enn sine forgjengere, og dermed større handlingsrom til å normalisere forholdet til Kina. Stoltenberg II-regjeringen klarte ikke å løse konflikten på sine tre år, men det gjorde Solberg-regjeringen. Dermed ser utnevnelsen av Brende ut til å ha vært et riktig valg gitt formålet. I sum samsvarer disse funnene med H6: *Erna Solberg hadde en instrumentell holdning til løsningsalternativene da hun utnevnte Børge Brende til utenriksminister. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

5.3 Logic of arguing

5.3.1 Delcase 7. Moralsk diskurs – mellom Norge og Kina?

I delcase 7 bruker jeg delperspektivet *moralsk diskurs* i *logic of arguing* for å forstå i hvilken grad det var *forskjeller i Norges og Kinas moraloppfatning*. En forståelse av Norges og Kinas vektlegging av menneskerettigheter og forsøket på å starte en dialog, kan si noe om hvorvidt disse forholdene bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen ser jeg hvilke menneskerettigheter Norge og Kina vektlegger og hvordan de vektlegges, og undersøker en situasjon fra 2012-2013 da Kina ble tatt inn som permanent observatør i Arktisk Råd.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H7: Norges og Kinas moraloppfatninger var så forskjellige at det var vanskelig for den norske regjeringen å få til en moralsk diskurs i forhandlingene med Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.

5.3.1.1 Ulik moraloppfatning i Norge og i Kina

En av utfordringene i Kina-konflikten ser ut til å ha vært landenes ulike verdenssyn. Ifølge Sverdrup-Thygeson (2017) handlet Liu Xiaobo-saken ikke bare om en fengslet dissident i Kina, men om «[...] rotfestede idealer om universelle menneskerettigheter, ytringsfrihet og sivilsamfunnets rolle». Saken berørte dermed det som typisk omtales som moralske normer og prinsipper. Det var tydelig at Norge la stor vekt på disse i forkant av fredspristildelingen. Da

Liu Xiaobo ble fengslet i desember 2009, etter å initiert utarbeidelsen av et utkast til en ny demokratisk grunnlov for Kina (Charter 08), uttalte den norske regjeringen at:

Norge ser med dyp bekymring på dommen mot den kinesiske menneskerettighetsaktivisten Liu Xiaobo som ble avsagt i Beijing i dag. Liu Xiaobo ble dømt til 11 års fengsel for «undergravelse av statsmakten» og for å ha benyttet seg av sin rett til å uttrykke sine meninger gjennom demokratioppøpet Charter 08 i 2008. Han har som mangeårig aktivist benyttet seg av sin rett til fritt og fredelig å uttrykke sine meninger. Norge ser alvorlig på begrensningen av ytringsfriheten i Kina og oppfordrer kinesiske myndigheter til å snarest frigi Xiaobo ... Norge sluttet seg til EUs erklæring fra 14. desember som klart uttrykker bekymring over fengslingen og rettsaken mot Xiaobo og oppfordrer kinesiske myndigheter til å løslate ham uten betingelser⁴⁵ (Regjeringen, 2009).

Regjeringen la særlig vekt på Xiaobos «[...] rett til å uttrykke sine meninger» og understreket at disse ble uttrykt «[...] fritt og fredelig». De rettighetene som det ble vist til, er stadfestet gjennom ytringsfriheten i artikkel 19 i FNs menneskerettighetserklæring⁴⁶. Den *moralske diskursen* tar sikte på å avgjøre hvorvidt vi alle rasjonelt kan ville at alle skal handle på samme måte i alle tilsvarende situasjoner. Derfor vil det fremstå som *irrasjonelt* å fjerne retten til å ytre seg fra situasjoner som enhver selv kan ende opp med å stå i. Dermed vil argumenter som krever at disse rettighetene innfris, være en tilstrekkelig begrunnelse i en universaliseringstest i *moralske diskurser*.

Som sitatet viser, sluttet regjeringen seg også til EUs bekymringserklæring om fengslingen av Xiaobo. Denne erklæringen ga tydelig signal om at flere sto samlet i kampen for menneskerettigheter. Som jeg har vært inne på, har den moralske diskursen i *logic of arguing* flere gyldighetskrav som må oppfylles for at noe kan ansees som *universelt rettferdig*. Det innebærer blant annet at moralske forskrifter gjør krav på å være gyldige for alle og enhver (Habermas, 1996, s. 153). Ved å henvise til EU-erklæringen, ble oppfordringen om å løslate Xiaobo ikke bare begrunnet med norske verdier, men med internasjonale – europeiske – verdier. Slik ble diskursen altså koblet til moralske prinsipper: *Alle* står samlet om rettigheter som skal gjelde for *alle*. Dette er i tråd med forventningene til innholdet i en moralsk diskurs, som nettopp søker å gjøre en *bestemt handlingsmaksime til allmenn lov*. Norges posisjon før fredspris-tildelingen ser følgelig ut til å ha vært forankret i bestemte menneskerettigheter, særlig ytringsfriheten.

⁴⁵ https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/tema-norge-eu/utenriks-sikkerhetspolitisk-samarbeid/fusp-erklaringer/2009/eu_xiaobo/id570205/

⁴⁶ Artikkel 19: «Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å hevde meninger uten innblanding og til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom ethvert meddelelsesmiddel og uten hensyn til landegrensener» (FNs verdenserklæring).

Kinas moraloppfatning var imidlertid en annen enn Norges. Kina virket mer opptatt av å fremme folkeretten, suverenitetsprinsippet og egen etikk, enn å godta verdenssamfunnets krav om universelle menneskerettigheter. En talsperson for kinesisk UD uttrykte for eksempel misnøye over reaksjonene på fengslingen, og mente at uttalelsene fra diverse ambassader var en «[...] grov innblanding i Kinas interne anliggende» (Branigan, 2010). Denne uttalelsen kan leses både etisk og pragmatisk i *logic of arguing*. Henvisningen til *interne anliggender* kan tolkes i retning av Kinas identitet og selvforståelse. Formålet med slike *etiske diskurser* er ofte å skape en felles forståelse for underliggende normer og regler. Dermed kan det virke som om Kinas stadige henvisninger til innblanding i interne anliggender, var et forsøk å få verdenssamfunnet til å respektere deres krav om suverenitet. Dette kravet kan kobles til *folkeretten*, hvor suverenitetsprinsippet er bærebjelken. Som ved tolkningen av nasjonal lovgivning, vil tolkningen av internasjonal lov ofte påvirkes av rettsanvenderens tolkningshorisont, det vil si vedkommendes interesser, verdier og identitet. Og fordi hver rettsanvender i prinsippet har sin egen tolkningshorisont, er det ikke gitt at tolkningsresultatene blir like (Eckhoff, 2001). For eksempel kan man komme til å rangere prinsipper ulikt. På denne bakgrunn kan det være nærliggende å tolke Kinas – indirekte – henvisning til folkeretten, som et pragmatisk grep for å unngå å måtte stå til ansvar overfor verdenssamfunnet.

Som jeg har påpekt tidligere, er den pragmatiske diskursen enighetsorientert. Det vil si at man prøver å bli enige om underliggende regler. Om formålet med folkeretten er å sørge for at alle følger den, oppnås dette enklest ved å henviser til disse reglene og si at: «Nå bryter du avtalen». Både Kina og Norge hadde signert de samme avtalene om suverenitet og frihet fra innblanding i interne anliggender. Kina henviste dermed til en underliggende enighet mellom landene. Kinas tilsvarende kan derfor tolkes som et pragmatisk forsøk på å omdefinere problemet: Mens verdenssamfunnet så Kinas handlinger som et brudd på menneskerettighetene, og slik henviste til *moralen*, mente Kina at problemet var at verdenssamfunnet brøt med suverenitetsprinsippet.

Å hevde at fordi Kina bryter menneskerettighetene, slik disse tolkes i Vesten, så har de ingen moralske prinsipper, er imidlertid problematisk: Det blir i hvert fall en fundamentalistisk tolkning av menneskerettighetene⁴⁷ (Chan, 1997, s. 210). En annen måte er å tolke det kinesiske standpunktet på, er å anlegge et kulturelt perspektiv. Kina er i utgangspunktet *for* menneske-

⁴⁷ Den fundamentalistiske tolkningen av menneskerettigheter går ut på å «... vise at det finnes universelle verdier og moralske prinsipper som kan rettferdiggjøre menneskerettighetene for alle fornuftige mennesker» (Chan, 1997, s. 210)

rettigheter. I 2004 vedtok for eksempel folkekongressen at ordet «menneskerettigheter» skulle inntas i grunnloven (Bakke, 2008, s. 668). Kina har også signert FNs to hovedkonvensjoner om menneskerettigheter og sluttet seg til Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (Bakke, 2008, s. 670). Gjennom en kulturell tolkning av menneskerettigheter kan man dermed se hvordan Kina vektlegger og balanserer de ulike rettighetene ut i fra egne forutsetninger, begreper og perspektiver (Chan, 1997, s. 210).

Charter 08-oppropet som førte til Xiaobos fengsling, gikk langt i å ville reformere det kinesiske styresettet ved å løfte frem universelle normer og demokrati. Det viser at selv om Kina er *for* menneskerettigheter, så vektlegges de annerledes enn i Vesten. Både Kina og Vesten kan likevel sies å styre etter en grunnleggende moral. Etter straffesaken mot Xiaobo, skrev det kinesiske nyhetsbyrået Xinhua at: «[...] Retten utelukkende fulgte gjeldende straffeprosessuelle regler, og at Xiaobos prosessuelle rettigheter ble ivaretatt (Jacobs, 2009)». Ved tildelingen av fredsprisen til Xiaobo, hevdet Kina at «[...] tildelingen til en straffedømt forbryter i Kina utgjorde en alvorlig inngripen i Kinas indre politiske og rettslige anliggender» (Sverdrup-Thygeson, 2017). Som man ser, brukte Kina dermed moralske argumenter både for å *legitimere* fengslingen av Xiaobo og for å *imøtegå* innblanding i saken.

Det ser likevel ut til at både Kina og Norge gjorde en fundamentalistisk tolkning av egne syn på menneskerettigheter, noe som også vanskeliggjorde en felles forståelse for de underliggende moralske normene. En tolkning av dette er at begge land argumenterte om moral ut fra egne etiske standpunkt. Gjennomgangen viser at Kina i mange situasjoner anser kritikk som en innblanding i interne anliggende, og avslår dermed kritiske stemmer både innenfra og utenfra. Norge har derimot en lang tradisjon for å hevde menneskerettighetsprinsipper, universelle regler og moralske perspektiver. Selv om Kina som vist i prinsippet er *for* menneskerettighetene, tillegges rettighetene ulikt innhold og styrke. Avstanden mellom de moralske standpunktene gjorde det derfor vanskelig å finne en felles forståelse og enighet for hverandres standpunkt. Dette kan ha gjort det vanskelig for Norge å få til en moralsk diskurs med Kina.

5.3.1.2 Norske moralske linjer, men ingen moralsk diskurs

Den første utfordringen i dialogen med Kina, oppstod da Kina avsluttet politisk kontakt med Norge. Dialog forutsetter kontakt, og det ble dermed vanskelig for Norge å få til noen som helst form for diskurs – være seg moralsk, etisk eller pragmatisk. Etterhvert ble det riktignok

opprettet diplomatiske kommunikasjonskanaler, men det var ingen åpen dialog mellom landene. Selv om Norge uttalte seg forsiktig om Kina i tiden etter bruddet, var daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre (Dragnes, 2012) tydelig på hva han ønsket av Kina i forbindelse med avstemningen om Kinas medlemskap som permanent observatør i Arktisk Råd i 2012:

Hva Kina angår, må de være rede til å engasjere seg i en åpen og transparent politisk dialog med alle medlemsstater i rådet, inkludert Norge. Og når jeg sier det, er det fordi det i dag ikke er innlysende. Den politiske dialogen mellom Norge og Kina har det siste halvannet år vært på et temmelig lavt nivå. Ikke etter vårt valg, men etter deres valg. For at denne arktiske styringsstruktur skal virke, er det absolutt nødvendig å kunne håndtere felles interesser og ulike interesser (Støre i Dragnes, 2012).

Selv om Kinas ønske om medlemskap i Arktisk Råd ble forsøkt utnyttet strategisk, viser uttalelsen om en «åpen og transparent politisk dialog» hvordan Støre ville at forholdet skulle være. Som nevnt forutsetter den moralske diskursen at dialogen er åpen og tilgjengelig for *alle*. Dette kan være utfordrende i en verden «[...] preget av strategisk handling og forstyrrende kommunikasjonsforløp» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 224). Krav om rettferdiggjøring kan likevel kun oppfylles av moralske diskurser (Habermas, 1996, s. 97). Støres uttalelse tyder dermed på at han først og fremst ønsket en *så* moralsk betinget dialog som mulig. Det viste seg imidlertid at Kina fikk observatørstatus i Arktisk Råd i 2013, uten at noen offentlig åpen politisk kontakt mellom landene gjenoppstod.

En forståelse av at Norge godtok dette, kan være at Norge – ved å støtte Kinas søknad om medlemskap – tenkte at Kina, hvis de forpliktet seg til prinsippene til Arktisk Råd, ville bli bevisst på noen universelle prinsipper om miljø og urbefolkning⁴⁸. Arktisk Råd er spesielt opptatt av involvering og aktiv deltakelse fra urfolk (Regjeringen, 2018). Samtidig har Kina lenge blitt kritisert av menneskerettighetsorganisasjoner for behandlingen av etniske tibetanere og uigurer⁴⁹. Kina har blant annet blitt anklaget for «[...] diskriminering, undertrykkelse og en målrettet politikk for å utradere deres kulturelle arv» (Amnesty, 2019). En tolkning er dermed at Norge ville utnytte situasjonen til å *skape muligheter* for en moralsk diskurs omkring urbefolkningen ved å knytte dialogen med Kina til spørsmålet om medlemskap i Arktisk Råd. En slik dialog kunne for eksempel ha ført de etiske standpunktene nærmere hverandre, og til slutt løftet diskusjonen til et moralsk nivå.

⁴⁸ Arbeidet i Arktisk Råd foregår i seks arbeidsgrupper som dekker: «Handlingsprogram mot forurensing i Arktis, overvåking av det arktiske miljøet, bevaring av arktisk fauna og flora, beredskap mot akutt forurensning, beskyttelse av det marine miljø og bærekraftig utvikling» (Regjeringen, 2020)

⁴⁹ <https://amnesty.no/kina>

Utenriksminister Espen Barth Eide uttalte blant annet at: «Det er bra for oss at Kina skriver under på disse premissene og kjørereglene, og vi har valgt å ikke la vårt krevende forhold til Kina å stå i veien» (Barth Eide i Strøm & Mehren, 2013) og videre at: «Jeg sier ofte at det er bedre at de ønsker å bli med i vår klubb, enn at de lager en annen klubb» (Barth Eide i Halvorsen, 2013). Den første av disse uttalelsene, forteller at Norge ikke ville la egne utfordringer med Kina stå i veien for det som var best for det internasjonale fellesskapet. Dette er i tråd med hva man kan forvente av en moralsk diskurs, hvor *kollektivet vi (etikk)* underordnes *det større fellesskapet (moral)*. Videre bekrefter den andre uttalelsen at Norge ønsket å dra Kina inn i en mer universelt rettet tankegang omkring menneskerettigheter. Dette kan tyde på at Norge beholdt den moralske linjen, til tross for de pågående problemene med Kina.

Det ser likevel ut til å ha vært vanskelig for Norge å utnytte disse mulighetene til å føre en moralsk diskurs. En tolkning av dette kan være at den moralske diskursen blant annet krever et perspektiv fritt for etnosentrisme. Rønneberg mener at en form for *kollektivism* står sterkere i Kina enn i Vesten, og at dette kan bidra til polarisering mellom kulturene:

Det jo også sant at kollektivismen er sterkere enn individualismen i samfunnet. Jeg traff en hongkonger som var veldig pro-kina her for et par uker siden, og han snakket om det samme: «Dere i Vesten er så opptatt av at hver og enkelt av dere skal løftes opp og komme så langt dere vil, mens vi er mer opptatt av at vi som helhet skal opp og frem» (Intervju 7, Kristoffer Rønneberg).

Kollektivism er likevel ikke nødvendigvis den beste beskrivelsen av kinesisk etikk, moral og kultur. Etter Sovjetunionens fall, ble marxismen diskreditert i Kina (Chan, 1997, s. 211). Dette førte til at den gamle filosofien *Konfusianisme* vant oppslutning i samfunnet. Konfusianismens moral utelukker tilskrivelsen av rettigheter til individet. Moralske plikter og rettigheter anses heller å oppstå som følge av sosiale forhold som familie, vennskap eller politiske forbindelser (Chan, 1997, s. 213). Dermed vil plikter og rettigheter man har i forhold til andre, avhenge av rollene man fyller i forholdet til dem⁵⁰. Rønneberg mener at dette kan ha innflytelse på Kinas vektlegging av ulike menneskerettigheter:

Nå holder jo Kina store menneskerettighetskonferanser. De hadde belte og vei landene til en stor konferanse denne uken her, hvor de snakket om at belte-og vei-initiativet er utrolig menneskerettighets-

⁵⁰ Ifølge Konfusianismen blir det gode liv virkeliggjort i fem forhold: fyrste-minister, far-sønn, mann-hustru, eldre- yngre bror, venn-venn (Henne & Kværne, 2017). De moralske elementene som inngår i disse forholdene baserer seg på fromhet, underkastelse, lojalitet og oppriktighet (Chan, 1997, s. 213). Videre beskriver Konfusianismen maktforhold slik: «Fyrstens dyd er som vinden, folkets som gresset. Gresset som vinden blåser på, må bøye seg» (Henne & Kværne, 2017). Disse elementene skaper en hierarkisk struktur i kinesisk kultur som står i kontrast til Vestens fokus på individets rettigheter. I Vesten skal man oppnå det gode liv ved at fyrsten styres av folket. I Kina skal man derimot oppnå det gode liv ved at folket styres av fyrsten.

fremmende. Og de har nå sikret menneskerettighetene i Xinjiang også. Og da har de jo rett, hvis du definerer menneskerettigheter ut i fra økonomisk vekst, og det er det de gjør. Det er bare de sosiale menneskerettighetene, ikke de politiske (Intervju 7, Kristoffer Rønneberg).

Vektleggingen av sosiale rettigheter over sivile og politiske rettigheter kan også være en effekt av Kinas størrelse og styresett⁵¹. En tolkning av dette er at det kreves andre styringsformer for å ivareta mennesker i et land med nesten 1,5 milliarder innbyggere, enn det kreves i et land med ca. 5,5 millioner innbyggere. Slik jeg forstår Habermas (1996, s. 417-418) trenger man sosiale rettigheter i den grad de er nødvendige for å sikre sivile og politiske rettigheter. For å kunne delta i samfunnet, er det for eksempel en fordel å være ved god helse og ha lese- og skriveferdigheter. I et *logic of arguing*-perspektiv kan man tolke det dithen at det er de sosiale rettighetene som Kina fokuserer på først, for å skape en lik og *rettferdig* forutsetning for de sivile og politiske rettighetene som kommer etterpå. Et slikt fokus på sosiale rettigheter kan også begrunnes instrumentelt i et *logic of consequence*-perspektiv: Dersom man ser kroppen som en del av samfunnsmaskineriet, så må den kunne være produktiv. Slik blir sikringen av de sosiale rettighetene en strategi for økt produktivitet som bidrar til å skape vekst.

Som vi ser kan det være flere grunner til at Kinas oppfatning av menneskerettighetene avviker fra Vestens. De ulike oppfatningene av moral kan gi forståelse for hvorfor Norge ikke klarte å etablere en moralsk diskurs med Kina. Det kan også ha bidratt til å forlenge normaliseringsprosessen: Dersom begge land delte samme verdensoppfatning, kunne man forvente at det var mulig å komme til en enighet fortere. Avstanden var imidlertid for stor til at de klarte å skape en felles forståelse for hverandres normer.

5.3.1.3 Konklusjon: For stor avstand mellom moralske standpunkt til at en moralsk diskurs ble mulig

Gjennom analysen har vi sett at Norge og Kina har ulike oppfatninger av hva moral er: Mens Norge var opptatt av ytringsfrihet, var Kina opptatt av folkerett, suverenitetsprinsipp og etikk. Følgelig står man i prinsippet ovenfor to forskjellige moralske standpunkter. Norge forsøkte å få til en diskurs basert på en vestlig moralsk forståelse, mens Kina holdt fast ved sine moralske

⁵¹ Thomas Humphrey Marshall (1949) var den første som skilte mellom disse rettene. *Sivile retter* er negative retter som sikrer rettssikkerhet og likhet (Eriksen & Weigård, 2015, s. 203). De skal også sikre mot overgrep fra andre og fra staten. *Politiske retter* er aktive retter som sikrer offentlig autonomi og frihet fra staten. De gir for eksempel mulighet til å endre samfunnet gjennom stemmerett, rett til å stille til valg og fri kommunikasjon. *Sosiale retter* er positive retter som koster noe materielt sett. De kan for eksempel knyttes til velferdsstaten.

prinsipper. Det ser ut til at Norge ville bruke internasjonale samarbeidskanaler som Arktisk Råd for å påvirke Kina i positiv retning. De klarte imidlertid ikke å løfte diskursen til et moralsk nivå. Det kan ha gjort det vanskelig å finne enighet og forståelse for de ulike oppfatningene, og følgelig ha bidratt til å forlenge prosessen. I sum samsvarer funnene i analysen med H7: *Norges og Kinas moraloppfatninger var så forskjellige at det var vanskelig for den norske regjeringen å få til en moralsk diskurs i forhandlingene med Kina. Det bidro til å forlenge normaliseringsprosessen.*

5.3.2 Delcase 8. Etisk-politisk diskurs – En endring i norske utenrikspolitikers Kinaretorikk

I delcase 8 bruker jeg delperspektivet *etisk-politisk diskurs* i *logic of arguing* for å forstå i hvilken grad *utenriksministrene modererte seg i uttalelser om Kina* i utenrikspolitiske redegjørelser i perioden 2010-2017. En forståelse av endringer i omtalen av Kina kan si noe om hvorvidt endringene bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen tar jeg utgangspunkt i Norges Kina-strategi fra 2007, og ser om det oppstod endringer i redegjørelsene om vektleggingen av relevante punkter. Nedgang i antall ganger Kina nevnes, og omtalen av menneskerettigheter i forbindelse med Kina, brukes som indikatorer på en mer forsiktig retorikk.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H8: *Det skjedde en endring i utenrikspolitikernes retorikk overfor Kina etter fredspristildelingen, der de norske utenrikspolitikere ble mer varsomme med å kritisere Kina offentlig. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

5.3.2.1 Fra klare til forsiktige uttalelser

I *Kina-strategien* fra 2007 avtegnet det seg tre hovedlinjer. Regjeringen (2007, s. 4) ville:

- 1) *arbeide for å fremme norske næringsinteresser, norsk spisskompetanse og norske verdier,*
- 2) *søke å integrere hensynet til miljø, klima og bærekraftig utvikling i all norsk innsats,*
- 3) *være pådriver for at Kina skal bidra aktivt til et verdenssamfunn forankret i FN, basert på respekt for menneskerettigheter, solidaritet, rettferdig fordeling og en bærekraftig utvikling*

Dokumentet presiserte at Norge mente Kinas voksende rolle i verden kunne skape både muligheter og utfordringer (Regjeringen, 2007, s. 3). Til tross for mulighetene, ble velstandsgapet innad i landet trukket frem som bekymringsverdig. Det samme gjaldt manglende ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter (Regjeringen, 2007, s. 3). På denne bakgrunn ønsket Norge å bidra til stabilitet og utvikling i Kina, med sterkt fokus på internasjonale menneskerettigheter og standarder. Menneskerettighetsdialogen skulle stå sentralt i regjeringens bilaterale samarbeid med Kina (Regjeringen, 2007, s. 6). Videre skrev regjeringen at den «[...] ønsker å videreføre samarbeidet, og særlig legge vekt på oppbyggingen av en rettsstat, forenings- og organisasjonsfrihet, yringsfrihet, kvinners rettigheter, fangers og anholdtes rettigheter, minoriteters rettigheter, religionsfrihet og arbeidet mot dødsstraff» (Regjeringen, 2007, s. 6).

Denne posisjonen lå fast i årene frem mot 2010. Da utenriksminister Jonas Gahr Støre (2010) holdt sin utenrikspolitiske redegjørelse for Stortinget 23. mars 2010, var relasjonen til Kina fortsatt *normal*. Støre nevnte Kina 37 ganger, og redegjørelsen gjaldt hovedsakelig Kinas vekst de siste årene. Han vektla Kinas økende betydning i «[...] de fleste sammenhenger» (Støre, 2010), og fremholdt at Kinas økonomi vokste raskere enn de fleste kunne tro. Samtidig berømmet han Kinas vekst som positiv både nasjonalt og internasjonalt: «Den vekst Kina har opplevd de siste 30 årene er til beste for landets enorme befolkning og fortjener anerkjennelse. Kinas vekst har redusert uverdige fattigdom og stimulert viktige deler av den veksten verden nå opplever» (Støre, 2010). Han var likevel klar på at veksten kom med et ansvar, og krevde blant annet at «[...] Kina eksponeres, Kina må ta ansvar, Kina må vise sine kort» (Støre, 2010). Til forskjell fra tidligere, ble menneskerettigheter nå bare nevnt indirekte.

Den 10. februar 2011 ga Støre (2011) en ny redegjørelse for Stortinget. Nå var Norges forhold til Kina endret: Fredsprisen var gitt til Xiaobo og politiske forbindelser var brutt. Dermed kunne man forvente at Kina sto høyt på sakslisten. Likevel ble Kina bare nevnt 16 ganger. Støre ga noen generelle betraktninger om Kinas økonomiske vekst og økende politiske og miljømessige betydning. Videre poengterte han Kinas voksende fotavtrykk på disse områdene. Han mente at denne veksten satt Norges forhold til Kina i en særstilling. Endelig omtalte han utviklingen av relasjonen mellom landene gjennom 2010 som positiv, og trakk særlig frem menneskerettighetsdialogen.

Han kommenterte også de nyoppståtte utfordringene, og mente at tildelingen av fredsprisen til «[...] menneskerettighetsforkjemperen Liu Xiaobo gjorde fokuset skarpt» (Støre, 2011). I tillegg fremholdt han at regjeringen registrerte at de politiske forbindelsene var satt på «vent», og at den tok Kinas reaksjon til etterretning. Samtidig understreket han Nobelkomiteens uavhengighet og gjentok regjeringens «[...] protest mot fengslingen og behandlingen av Liu Xiaobo» (Støre, 2011). Han ba også om at «[...] Kina respekterer menneskerettighetene – herunder ytringsfriheten» (Støre, 2011). Videre ønsket han at landene kunne se fremover, og pekte på at både Norge og Kina hadde et «[...] bredt og godt fundament for samarbeid» (Støre, 2011). Dette omfattet en potensiell frihandelsavtale, samarbeid i Arktis, handel, investeringer og teknologi og utvidet politisk dialog på en rekke områder.

Sett i et *logic of consequence*-perspektiv, tyder Støres uttalelser i 2011 på at regjeringen ennå ikke hadde forstått graden av alvor i konflikten. Støre krevde fortsatt økt fokus på menneskerettigheter, og ba om en bedre behandling av Xiaobo. Denne typen krav samsvarer med teorien om *etisk-politisk diskurs*. I en slik diskurs forsøker man å engasjere deltakerne i en dypere prosess av selvforståelse hvor de skal bli klar over noen grunnleggende verdier i fellesskap mellom mennesker. Henvisningen til menneskerettighetene bidro også til å understreke Norges posisjon og verdsett overfor Kina.

Den 14. februar 2012 ga Støre (2012) nok en redegjørelse for Stortinget. Også denne redegjørelsen bar preg av å være rettet mot Kina, selv om landet bare ble nevnt 8 ganger. Blant annet uttalte Støre at dagens tilstand *ikke* var normal, og at Norge beklaget situasjonen som preget de politiske forbindelsene. Han nevnte ikke Nobelkomiteens uavhengighet, men gjorde det klart at den norske regjeringen var «[...] godt kjent med kinesiske myndigheters holdning», og hadde merket seg «[...] deres syn på både fredsprisen og prisvinneren» (Støre, 2012). Regjeringens ønske var å unngå at «[...] slik nedfrysning skal forekomme i fremtiden» (Støre, 2012). Videre gjentok Støre samarbeidspotensialet mellom landene, og fremhevet Norges støtte til Kina som permanent observatør i Arktisk Råd. Selv om han også uttalte seg om betydningen av universelle menneskerettigheter og hvilket ansvar som fulgte av dem, ble ikke dette satt i direkte sammenheng med Kina, slik som i 2011. Redegjørelsen var mer preget av å være en utstrakt hånd til Kina, noe Støre også uttalte: «Vi strekker ut en åpen hånd og vektlegger at begge stater har et felles ansvar for å komme videre i gjensidig respekt og til nytte for begge land. Denne tilnærmingen ligger fast. Og vi er rede til å ta vårt ansvar» (Støre, 2012).

Sett i sammenheng med teorien om *etisk-politisk diskurs*, virker det som at regjeringen nå hadde innsett alvoret i konflikten. Det fungerte ikke å vise til norsk etikk. Dermed ble den etisk-politiske diskursen etterhvert utfordret av det som kan kalles Kinas «etiske posisjon». Dette tydeliggjorde også at utfordringene gjaldt en konflikt mellom to land med forskjellige verdsett og en asymmetrisk maktbalanse.

Den 12. februar 2013 var det Espen Barth Eide (2013) som redegjorde for Norges utenriks-politikk i Stortinget. Denne gangen økte omtalen av Kina fra 8 til 16 ganger. Barth Eide erkjente de negative konsekvenser av bruddet, og minnet om Kinas standpunkt som var at tildelingen fremstod som innblanding i interne anliggender. Han fremholdt også at regjeringen arbeidet aktivt for å «[...] bringe det bilaterale forholdet tilbake på rett spor» (Eide, 2013). Disse uttalelsene tilsier at Barth Eide var enig i at Nobelkomiteens tildeling ga Kina en legitim grunn til å reagere. I så fall kan det også tolkes som en indirekte anerkjennelse av at den norske regjeringen hadde skyld i problemet. Det kan dermed hevdes at Barth Eide stilte spørsmål ved den norske vektleggingen av maktfordelingsprinsippet. Dermed beveget den etisk-politiske diskursen seg i Kinas favør, ved at den nå til dels ble basert på kinesiske verdier.

Som Støre, brukte Barth Eide et pragmatisk argument om landenes felles interesse av samarbeid. Han pekte også på at «[...] Norge har historisk sett hatt et godt forhold til Kina» (Eide, 2013). En slik henvisning til tradisjon, samsvarer med forutsetningene for en etisk-politisk diskurs; «vi har vært venner, derfor bør vi være venner». I tillegg hevdet han at en dialog var etablert. Statsminister Jens Stoltenberg hadde møtt Kinas statsminister i Laos, og Barth Eide uttrykte takknemlighet for Kinas «[...] forståelse og samarbeid for å normalisere våre forbindelser i den dialog som finner sted» (Eide, 2013). Videre berømmet han Kinas posisjon som global aktør, og trakk frem at landets veivalg på områder som «[...] økonomi, fordeling, utvikling av rettsstat, migrasjon og miljø vil ha betydning for en hel verden» (Eide, 2013). Foruten å påpeke at en dialog var etablert, signaliserte han også at forholdet var i ferd med å løse seg: «Vi ser frem til god dialog med Kina om spørsmål av felles interesse i fremtiden. Et stabilt Kina er i Norges interesse» (Eide, 2013). Denne uttalelsen bærer preg av at Barth Eide var sikker på at en løsning var nært forestående. Analysen av ikke-notatet (5.1.2) viste at Barth Eide var forberedt på at Stoltenberg ville akseptere notatet, men slik ble det altså ikke. Dermed fremstår uttalelsen som et tegn på at Barth Eide var klar til å unnskyldte seg på vegne av Nobelkomiteen, og følgelig også undergrave norske verdier. Som med Støre, virket det som at Barth Eide snakket direkte til Kina. Det er kanskje også en av årsakene til at han ikke nevnte

menneskerettigheter i direkte forbindelse med Kina. I stedet sa han at: «[...] vi respekterer Kinas rett til å velge sin egen utviklingsvei» (Eide, 2013) – en uttalelse som kan tyde på at diskursen nå ble styrt av Kinas etiske posisjon.

Samlet sett ble omtalen av Kina i de utenrikspolitiske redegjørelsene gradvis redusert i årene etter bruddet. Menneskerettigheter ble etterhvert ikke omtalt i direkte sammenheng med Kina. Dette kan være tegn på at den etisk-politiske diskursen ble svakere, sett fra et norsk perspektiv i perioden 2010-2013, da Stoltenberg II-regjeringen forsøkte å løse problemet.

5.3.2.2 En ny regjering med en lignende strategi

Den 25. mars 2014 var det den nye regjeringen Solbergs utenriksminister Børge Brende (2014) som redegjorde for Stortinget. Brende nevnte Kina 13 ganger, og fokuserte i hovedsak på Kinas vekst og stormaktspolitikk med USA. Samtidig fremholdt han at: «[...] Selv om økonomisk makt gir økt politisk innflytelse, vil jeg advare mot å tro at vi har fått en helt ny verdensorden» (Brende, 2014). Ifølge Brende ville USA fortsatt være sterkest i lang tid fremover, og den gjensidige avhengigheten mellom Kina og USA hindret en to-delt verden. Han var likevel også klar på at Norge ikke kunne regne med at de fremvoksende økonomiene «[...] deler vårt politiske tankegods» (Brende, 2014). For Norge var det derfor viktig å «[...] holde fast på etablerte kjøreregler for samarbeid og hardt tilkjempede universelle menneskerettigheter» (Brende, 2014). Uten å koble Kina direkte til menneskerettigheter, var han klar på at regjeringen aldri ville godta «[...] forsøk på å relativisere menneskerettighetene» eller at myndigheter skulle kunne «[...] omgå menneskerettighetene under henvisning til tradisjonelle verdier, nasjonal suverenitet og ikke-innblandingsprinsippet» (Brende, 2014). Spesielt fremstår kommentaren om ikke-innblandingsprinsippet som en beskjed til Kina, forankret i Norges utenrikspolitiske etiske posisjon som setter menneskerettigheter høyt. Brendes redegjørelse virket likevel ikke like direkte rettet mot Kina som sine forgjengeres. Han virket også mindre håpefull med tanke på en løsning enn det Barth Eide gjorde året før. Brende var tydelig på at «[...] Norge ønsker et nært og godt forhold til Kina» (Brende, 2014), og hevdet at regjeringen la vesentlig vekt på å oppnå dette. Samtidig gjorde han klart at: «Det ikke finnes noen enkle løsninger i denne saken» og at «[...] normaliseringen av forholdet kan fortsatt ta tid» (Brende, 2014).

Den 5. mars 2015 ble Kina bare nevnt fire ganger i Brendes (2015) redegjørelse for Stortinget. Han gjentok kommentarene fra 2014 om forholdet mellom Kina og USA, og bemerket at utviklingen i Kina var viktig for Norge – både politisk og økonomisk og for å løse globale

miljø- og klimaproblemer. Menneskerettigheter ble ikke omtalt. For øvrig ble det bare gitt en eneste kommentar om normaliseringsprosessen: «Arbeidet med å forbedre de bilaterale relasjonene med Kina har prioritet og fortsetter, forankret i norske interesser og verdier» (Brende, 2015). Gjennom redegjørelsen ble *norske verdier* beskrevet som demokrati, menneskerettigheter, frihandel, bærekraftig utvikling, internasjonalt samarbeid og internasjonal rettsorden. Av dette kan man lese at arbeidet med å forbedre relasjonene var forankret i disse verdiene. Jeg tolker det som et tegn på at Norges etisk-politiske posisjon ble svekket gjennom diskursen med Kina. Basert på nedgangen i omtalen av menneskerettigheter i forbindelse med Kina, virker det også som at Norge ble klar over at det fantes visse normer og verdier som ikke kunne argumenteres med overfor Kina. Det fikk Norge til å opptre kulturrelativistisk og akseptere Kinas posisjoner. Maktasymmetrien mellom landene kan ha spilt en rolle her. Da Kina reagerte på fredspristildelingen, viste Kina at landet ikke trengte å opptre relativistisk overfor Norge. Norge måtte derimot akseptere kinesiske normer og verdier, og arbeide for å unngå å bryte med dem.

Disse tendensene fortsatte i Brendes (2016) utenrikspolitiske redegjørelse 1. mars 2016. Nå ble det bare én gitt kommentar om normaliseringsprosessen: «Det er i Norges interesse å normalisere det bilaterale forholdet til Kina» (Brende, 2016). Ellers nøyde han seg med å kommentere Kinas vekst. Brende fremmet også Norges verdigrunnlag: «Vi skal være en klar stemme som forsvarer av grunnleggende rettigheter som ytringsfrihet, forsamlingsfriheten og pressefrihet» (Brende, 2016). Dette tydeliggjorde Norges etisk-politiske posisjon, men ingen av disse forholdene ble koblet til Kina. Dermed fremstod Norges varsomhet overfor Kina enda tydeligere enn før.

Et år senere – den 7. mars 2017 – kunne Brende (2017) fortelle at forholdet mellom Kina og Norge var normalisert. Han presenterte det som «[...] resultat av langsiktig og tålmodig diplomatisk arbeid» (Brende, 2017). Bak dette lå det han omtalte som «[...] gjensidig respekt og nasjonale interesser» (Brende, 2017). Som man ser, var *verdibegrepet* ikke inntatt i omtalen av relasjonen. I stedet lå fokuset på forholdets betydning for norsk økonomi og næringsliv. Videre sa Brende at arbeidet med en handelsavtale ville bli høyt prioritert. Han berømmet også Xi Jinpings «[...] tydelige budskap om frihandel og mot proteksjonisme i Davos» (Brende, 2017) og støtten til Paris-avtalen. Selv om menneskerettigheter ikke lenger var en del av diskursen, var det likevel tegn som tydet på at det fortsatt skulle være en del av samarbeidet:

Samtidig er det klare forskjeller mellom Norge og Kina i synspunkter og holdninger til mange spørsmål. Vi er ikke naive i møte med noen stormakters politikk og maktambisjoner. Det positive er at vi nå har vi muligheter til å utvikle en bred engasjementspolitikk overfor Beijing. Stadig flere kinesiske aktører får kjennskap til norske interesser og posisjoner (Brende, 2017).

Vi ser at i perioden 2014-2017, fortsatte den nedtoningen av Kina i de utenrikspolitiske redegjørelsene som hadde startet i perioden før: Brende nevnte Kina få ganger, koblingen mellom Kina og menneskerettigheter forsvant, og fokuset ble lagt mot felles interesser mellom landene.

5.3.2.3 Konklusjon: Norske myndigheter nevner stadig sjeldnere menneskerettigheter i Kina

Analysen har vist at utenriksministrenes uttalelser om menneskerettigheter i forbindelse med Kina, gradvis avtok etter bruddet i 2010. Sammenlignes resultatet av normaliseringsprosessen i 2017 med de uttalte hovedlinjene i Norges Kina-strategi fra 2007, er det punkt 1) «*arbeide for å fremme norske næringsinteresser, norsk spisskompetanse og norske verdier*» som ser ut til å ha stått sterkest i 2017. Punkt 3) «*være pådriver for at Kina skal bidra aktivt til et verdenssamfunn forankret i FN, basert på respekt for menneskerettigheter, solidaritet, rettferdig fordeling og en bærekraftig utvikling*» ser ut til å ha forsvunnet fra det offentlige ordskiftet i løpet av perioden. Løsningen på konflikten mellom Norge og Kina ser dermed ikke ut til å ha skjedd gjennom en etisk-politisk diskurs. Endringen i retorikken kan likevel ha hatt en positiv effekt normaliseringsprosessen tidsforløp, ved at Kina opplevde mindre kritikk mot seg. Disse funnene samsvarer følgelig med H8: *Det skjedde en endring i utenrikspolitikernes retorikk overfor Kina etter fredspristildelingen, der de norske utenrikspolitikere ble mer varsomme med å kritisere Kina offentlig. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

5.3.3 Delcase 9. Pragmatisk diskurs – En teknisk løsning

I delcase 9 bruker jeg delperspektivet *pragmatisk diskurs* i *logic of arguing* for å forstå i hvilken grad *pragmatisme* preget Brendes *problemløsningsstrategi* da han overtok forhandlingene med Kina. En forståelse av de pragmatiske sider ved Brendes *problemløsningsstrategi* og innholdet i normaliseringsavtalen kan si noe om hvorvidt *pragmatisme* bidro til å *forkorte* eller *forlenge* normaliseringsprosessen. I analysen tar jeg utgangspunkt i offentlig informasjon om prosessen og uttalelser fra personer som var involvert i prosessen. Jeg ser også på innholdet i normaliseringsavtalen for å svar på om den er preget av enighet mer enn uenighet.

Gjennom analysen forventer jeg å finne at:

H9: Børge Brendes forhandlinger med Kina bak lukkede dører i perioden 2013-2016 bar preg av pragmatisme. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.

5.3.3.1 Fra en lukket prosess til en hemmelig prosess

Da Børge Brende overtok som utenriksminister i 2013, hadde Stoltenberg II-regjeringen allerede forsøkt å løse konflikten gjennom et *hemmelig ikke-notat* (5.1.2/Delcase 2). Selv om arbeidet med ikke-notatet var en lukket prosess med få deltakere, fikk prosessen likevel mye oppmerksomhet etter DNs avsløringer i 2014. At Stoltenberg II-regjeringens løsningsalternativ aldri ble gjennomført, og at avsløringene førte til store presseoppslag, kan ha bidratt til en nullstilling av prosessen. Solberg-regjeringen med Brende i spissen opprettet en ny arbeidsgruppe bestående av statsminister Erna Solberg, utenriksminister Børge Brende og utenriksråd Wegger Strømmen. Denne gruppen var ikke bare liten. Den var også lukket, og arbeidet foregikk i hemmelighet. Dette bekreftes av Syse, som til tross for sin stilling som assisterende utenriksråd, ikke var klar over nøyaktig hva som foregikk:

Det er nå offentlig kjent at det var daværende utenriksråd og min umiddelbare sjef, Wegger Chr. Strømmen, i dag ambassadør i London, som fikk i oppdrag å forhandle en avtale. Han gjorde et fremragende arbeid. Men ingen kjente til det i samtiden. (Intervju 1, Christian Syse).

Brende var selv klar på at hemmeligholdet var en del av en bredere strategi, for å ivareta kontakten med Kina. Han mente at medieoppmerksomhet kunne virke negativt på de diplomatiske prosessene (Meland, 2013):

Jeg tror strategiene jeg har i så måte er mest effektive uten så mye medieoppmerksomhet. Det har vært noe av problemet så langt. Diplomatiske prosesser i en så vanskelig sak, må skje uten fullt flomlys. Regjeringens mål er å forbedre forholdet, og vi jobber langs ulike spor (Brende i Meland, 2013).

Vi ser dermed at Brende tok et bevisst valg om å holde prosessen bak lukkede dører. Selv om også Stoltenberg II-regjeringens strategi involverte få personer og lite offentlighet, involverte Brendes strategi tilsynelatende *kun* Brende, Solberg og Strømmen. En mulig tolkning av hvorfor sirkelen ble gjort liten, er at man ville unngå lekkasjer til, og oppmerksomhet fra, media.

Men det kan også finnes andre årsaker. Etterhvert som norsk politikk er blitt mer internasjonalisert, har det utviklet seg et større internasjonalt engasjement i de øvrige fagdepartementene. Derfor har flere fagdepartementer i dag egne internasjonale avdelinger som arbeider direkte mot utlandet. Denne utviklingen stiller store krav til evnen til å «[...] håndtere tverrsektorielle og tverrdepartementale problemstillinger» (Antonsen m.fl., 2002, s. 1). Knut Vollebæk mener at denne utviklingen har vært en utfordring for UD:

UD konkurrerer en del med andre fagdepartementer om å representere Norge i utlandet. Jeg tror ikke at utenriksdepartementet skal være fagdepartement på landbruk og jus eller på helse. Men UD må vite noe om norske prioriteringer og norske verdier og norsk politisk retning. Slik at når da et fagdepartement vil ha kontakt over landegrensene, så kan vi rådgi dem på rammeverket eller rammene rundt dette her. UD må på en måte være litt overordnet. Hvis vi ikke greier det, tror jeg at vi får et problem fremover, nettopp fordi du har så stort engasjement i fagdepartementene og et ønske om å være internasjonalt engasjert (Intervju 2, Knut Vollebæk).

UDs overordnede rolle kan ha vært spesielt viktig i normaliseringsprosessen. Dersom for eksempel Nærings- og fiskeridepartementet iverksatte egne strategier for å åpne opp for næringsinteresser i Kina, kunne det bidra til å fordreie målene bort fra vedtatte utenrikspolitiske mål. UDs lederrolle i forhandlingene kan også ha vært viktig for å sørge for at forhandlingene ble styrt i ett spor. Slik unngikk man interessekamp og interessereforskyvninger internt i departementsstrukturen. Ved å begrense prosessen til statsministeren, utenriksministeren og utenriksrådet, kan Brende i tillegg ha sikret seg mot å måtte ta andre hensyn i arbeidet med å ordne opp med Kina.

Brendes strategi med å lukke prosessen mer enn Stoltenberg II-regjeringen hadde gjort, og å holde andre departementer utenfor, ser ut til å være i tråd med noen av de teoretiske forventningene i *logic of arguing* og *pragmatisk diskurs*. Her foretar aktøren først begrunnede valg av strategier ved å gjennomføre sammenligninger støttet av observasjoner. Deretter foretar aktøren et valg basert på effektivitet eller andre gitte beslutningsregler. Da Brende skulle velge retning for sine egne forhandlinger med Kina, kan det virke som om han observerte strategien til den forrige regjeringen og vurderte den som *ikke lukket nok*. Dermed kunne han basere sin egen strategi på den forrige regjeringens feilsteg, og iverksette en prosess basert på foreliggende kunnskap om hva som *ikke* hadde fungert. Som nevnt handler pragmatiske overveielser om å avgjøre hvilke konkrete midler som best virkeliggjør de antatt gitte preferansene, eller «[...] hvilke midler som er mest effektive for å gjennomføre de målene man har valgt» (Eriksen & Weigård, 2014, s. 106). Brendes uttalte mål med normaliseringsprosessen var å opprette «[...] et nært og godt forhold til Kina» (Brende i utenrikspolitisk redegjørelse, 2014). Ved å fjerne forstyrrende elementer, kan strategien om å lukke prosessen *ytterligere* ha bidratt til å effektivisere den.

5.3.3.2 Målet om dialog overstyrer hensynet til menneskerettigheter

Pragmatiske diskurser er best egnet til å avgjøre spørsmål når det står om trivielle verdier (Eriksen & Weigård, 2014, s. 219). Når verdiene er trivielle, hevder teorien at det er

erfaringsbasert kunnskap, aktør-relative begrunnelser og vitenskapelig ekspertise som best avgjør hva som bør gjøres. I tilfellet med normaliseringsprosessen ser det ut som om norske verdier etterhvert ble trivialisert, for nettopp å etablere en dialog med Kina. Selv om menneskerettigheter lenge hadde vært et tema i forbindelse med Kina, finnes det uttalelser som tyder på at menneskerettighetsproblematikken etterhvert ble underordnet målet om å opprette *dialog*. Brende (Vermes, 2014) uttalte blant annet at:

Utfordringen Norge har hatt siden 2010, er at vi overhodet ikke har hatt politisk kontakt med Kina. Det har ikke engang vært mulig å diskutere menneskerettigheter. Vi *hadde* før det en konstruktiv, årlig dialog på politisk nivå med Kina om menneskerettigheter. Så når vi nå jobber for å normalisere forholdet mellom Kina og Norge, vil det åpne for dialoger på en rekke områder – alt fra miljø, handel til menneskerettigheter ... Det som er viktig, er å gjenskape et nært og normalisert forhold til Kina. Det vil igjen gi åpninger for politisk dialog (Brende i Vermes, 2014).

Dialog ble dermed det som stod i første rekke for regjeringen med hensyn til Kina. At det var dialog i seg selv som var viktigst, og ikke innholdet i dialogen, var Brende (Meland, 2013) helt klar på:

Nå har vi den verst tenkelige situasjon med ingen dialog. Norske politikere får ikke visum til Kina. Før man begynner å tenke på hva innholdet i en dialog skal være, må man sørge for å få en dialogpartner. Den gangen forholdet mellom Kina og Norge var nært og godt, hadde man faktisk en egen menneskerettighetsdialog med Kina. På flere møter årlig diskuterte man menneskerettighetssituasjonen. Den dialogen er ikke der lenger. For begge land er det en tap-tap situasjon (Brende i Meland, 2013).

Etterhvert som Brende, Solberg og Strømmen tok kontroll over normaliseringsprosessen, kan man også si at det var de som bestemte hva som var de styrende faktorene i forhandlingene fra norsk side. Brendes uttalelser tyder på at Brende, Solberg og Strømmen rangerte *dialog* høyest. En tolkning av dette er at vurderingen deres var at langsiktige mål om meningsfulle dialoger med Kina om for eksempel menneskerettigheter, best kunne nås bak lukkede dører uten press fra andre. Ser man dette i lys av *logic of consequence*, ble dialog dermed et virkemiddel for å oppnå et mål.

I 'Behind Closed Doors: Publicity, Secrecy, and the Quality of Deliberation' peker Chambers (2004, s. 389) på en motsigelse mellom hensynet til hemmelighet og hensynet til åpenhet i tilfeller som normaliseringsprosessen: Et liberalt demokrati forutsetter åpenhet (publicity), selv om det på ingen måter benekter nødvendigheten av hemmelighet. En relevant årsak til hemmelighet i tilknytning til normaliseringsprosessen, er når hemmelighet begrunnes med hensynet til offentlighet. Det vil si at press fra aktører i omgivelsene kan gjøre det vanskelig å skape rimelige argumentasjonsformer. Hemmelig deliberasjon kan dermed være en metode for å få til løsninger som kan offentliggjøres senere (Chambers, 2004, s. 389). I situasjonen med

Kina, hvor Kina blant annet krevde at Norge ikke skulle blande seg inn i *interne anliggender*, kan motsetningen mellom offentlighet og hemmelighet ha blitt en utfordring for Norge.

Brendes mål var å skape dialog. Dersom han hadde forsøkt å åpne prosessen for offentligheten kunne han risikere å bli utsatt for press om å ta inn tema som Kina oppfattet som innblanding i interne anliggender. Derfor måtte han holde prosessen lukket for å få til en dialog. Det virker dermed rasjonelt for Brende å holde forhandlingene bak lukkede dører. Dagsordenen ville da ikke bli utsatt for ytre påvirkning, press utenfra ble unngått og mulighetene for dialog ble bedre. Ifølge Chambers (2004, s. 390) bør denne typen prosesser bak lukkede dører likevel gjenskape pluralismen i offentligheten i det private for å bli ansett som legitime. Det kan oppnås ved å sikre et variert utvalg av deltakere tilgang til forhandlingsrommet. Fordi prosessen var begrenset til Brende, Solberg og Strømmen, ser ikke denne formen for pluralisme ut til å ha blitt ivaretatt. En form for pluralisme kunne likevel ivaretas ved å konstruere en avtale med stort tolkningsrom. I den sammenhengen peker Knut Vollebæk på Henry Kissingers begrep *constructive ambiguity* for å beskrive det han kaller for «diplomatispråk»⁵²:

Man har jo dette med «constructive ambiguity», som er typisk diplomatispråk. Det vil si at du har ulike tolkningsmuligheter som er konstruktivt i en avtalefase. Det kan bli et problem senere, dersom man kommer til en vanskelig situasjon og man skal begynne å tolke dette som er litt uklart formulert. Da kan man få problemene tilbake i fanget. Altså, du kan vinne en kortsiktig seier og det kan være nyttig og viktig der og da, men man skal være klar over at det kan slå tilbake senere hvis det virkelig oppstår et tolkningsproblem (Intervju 2, Knut Vollebæk).

Bruken av *constructive ambiguity* kan sies å være en pragmatisk diskursform, fordi man flytter problemer og uenigheter inn i fremtiden. Målet med pragmatiske diskurser er å oppnå noe basert på gitte preferanser, og mye tyder på at preferansene i dette tilfellet var dialog. Dialogen kunne være et springbrett for å oppfylle andre preferanser senere. Ved å utarbeide en avtale med rom for bred tolkning, kunne han ivareta deler av pluralismen i offentligheten i arbeidet bak lukkede dører. Dialogen i seg selv kom i første rekke, og innholdet kunne komme senere. Da kunne man også senere trekke inn ulike meninger som finnes i et åpent demokrati.

For å få en bedre forståelse av Brendes arbeid, skal vi se på resultatet av normaliseringsprosessen: *Statement of the Government of the Peoples Republic of China and the Government*

⁵² Begrepet 'constructive ambiguity' tilskrives som regel USAs tidligere utenriksminister og nasjonale sikkerhetsrådgiver Henry Kissinger. Han brukte begrepet hyppig under fredsforhandlingene mellom Israel og Egypt i 1973 (Pehar, 2001, s. 178). Constructive ambiguity skal gjøre det enklere å fortsette forhandlinger ved å åpne for ulike tolkningsmuligheter på hver side av forhandlingsbordet, og tvetydighetene fungerer ofte som et slags språklig kompromiss.

of the Kingdom of Norway on Normalization of Bilateral Relations (Vedlegg 4). Avtalen har fire punkter som både avklarer hva som hadde skjedd, og sier hvordan man skal unngå lignende problemer i fremtiden.

Punkt 1 gjelder historiske forhold mellom Norge og Kina. Det blir blant annet lagt vekt på at Norge var ett av de første land som anerkjente Folkerepublikken Kina. Slik fremhever partene noen verdier som historisk sett har lagt til grunn for forholdet. Denne vektleggingen samsvarer med *logic of appropriateness*.

Punkt 2 forsøker å avklare en felles forståelse for normene som lå til grunn for forholdet mellom landene. Det blir for eksempel fremholdt at den norske regjering var «[...] fully conscious of the position and concerns of the Chinese side and has worked actively to bring the bilateral relations back on the right track» (Vedlegg 4). Dette punktet samsvarer med en *etisk-politisk diskurs*.

Punkt 3 viser den pragmatikken som var avgjørende for å komme til enighet. Her fremstår tydelige enigheter mellom landene: «The Norwegian Government fully respects China's development path and social system, and highly commends its historic and unparalleled development that has taken place» (Vedlegg 4). Selv om menneskerettigheter ikke nevnes, tolker jeg det som om Norge respekterte Kinas vektlegging av sosiale rettigheter mer enn politiske rettigheter. Det kunne gi en felles forståelse for de underliggende normene som ble vektlagt. Slik får punkt 3 elementer av en *etisk-politisk diskurs*. Samtidig skaper punktet tydelige enigheter om underliggende regler. Den norske regjeringen skriver for eksempel under på at de:

[...] reiterates its commitment to the one-China policy, fully respects China's sovereignty and territorial integrity, attaches high importance to China's core interests and major concerns, will not support actions that undermine them, and will do its best to avoid any future damage to the bilateral relations (Vedlegg 4).

Dette er det minst tvetydige punktet i avtalen, og klargjør tydelig hva som skal ligge til grunn for forholdet mellom Norge og Kina i fremtiden.

Punkt 4 er også preget av pragmatikk. Her viser landene enighet om at de deler «[...] broad common interests and have great potential for increased cooperation in many important fields» (Vedlegg 4). De er også enige om at de vil «[...] promote mutually beneficial and win-win

cooperation in various fields, such as trade, culture, science, education as well as polar and other issues» (Vedlegg 4). *Menneskerettighetsbegrepet* har imidlertid forsvunnet fra diskursen. Som nevnt var vektleggingen av bestemte menneskerettigheter tydelig i diskursen med Kina før fredspristildelingen. Dersom man ser avtalen i sammenheng med *constructive ambiguity*, kan det tenkes at Norge har gjort det mulig å introdusere en menneskerettighetsdialog i fremtiden ved å inkludere begrep som «other issues». De ulike analysene som er blitt presentert i oppgaven, inneholder likevel tegn på at dette også var den eneste måten partene kunne klare å komme til *enighet* på. Argumenter om menneskerettighetsprinsipper og Vestens vektlegging av bestemte prinsipper fungerte ikke. Dermed måtte den norske regjeringen ta sikte på enigheter heller enn uenigheter, og skape et språk som åpnet for *enighet* nå, og for andre diskurstyper i fremtiden.

5.3.3.3 Konklusjon: En hemmelig, pragmatisk prosess førte til en løsning

Analysen av Brendes forhandlingsprosess med Kina viser at han tok pragmatiske grep i sitt arbeid med å normalisere forholdet til Kina. Han lukket prosessen mer enn tidligere, både for unngå press fra media, og for å ta kontroll over prosessen. Etterhvert ble *dialog* definert som det viktigste målet for Norge. Mye tyder på at det var enklere for Brende å nå målet om *dialog* uten etisk og moralsk press utenfra. Av den grunn ble menneskerettighetsproblematikken tonet ned, mens fokuset på fellesinteresser og enigheter ble prioritert. Det resulterte i en pragmatisk løsning i form av en normaliseringsavtale som i hovedsak fokuserte på enigheter. Slik hadde Brende også nådd det overordnede målet om *dialog* som skapte rom for andre mål i fremtiden. Disse funnene samsvarer med H9: *Børge Brendes forhandlinger med Kina bak lukkede dører i perioden 2013-2016 bar preg av pragmatisme. Det bidro til å forkorte normaliseringsprosessen.*

6. Konklusjon

Den overordnede problemstillingen i oppgaven var: *Hvorfor tok det seks år å normalisere forholdet til Kina etter fredspristildelingen i 2010?* Dette ville jeg besvare ved å analysere bestemte trekk ved normaliseringsprosessen – som enten bidro til å *forkorte* prosessen eller som bidro til å *forlenge* prosessen. I kapittel 2 argumenterte jeg for at seks år så ut til å være lenge for Norge å bli sanksjonert mot av Kina, selv om Norges situasjon ikke var direkte sammenlignbar med andre tilfeller av sanksjoner fra Kina. I kapittel 5 tok analysene av normaliseringsprosessen derfor sikte på å undersøke hvorvidt bestemte trekk ved prosessen kunne gi forståelse for hvorfor det tok nettopp *seks år*. Jeg brukte ni delperspektiver utledet fra *logic of appropriateness*, *logic of consequence* og *logic of arguing* til å analysere og øke forståelsen for hva som *forkortet* prosessen og hva som *forlenget* den. Analysene av de trekk ved prosessen som jeg mente var relevante for *tidsaspektet*, hadde både et empirisk og et teoretisk formål. Empirisk var formålet å forstå hvorfor prosessen tok *seks år*. Teoretisk var formålet å avgjøre om min utvidede versjon av Risses modell er et nyttig analyseverktøy i studier av internasjonale politiske prosesser som normaliseringsprosessen mellom Norge og Kina.

For å konkludere oppsummerer jeg prosessen punktvis. Oppsummeringen viser hvordan prosessen kan forstås med utgangspunkt i den teoretiske modellen, og hvordan bestemte trekk ved prosessen gjorde at utfallet ble som det ble. Deretter sammenfatter jeg funnene mine, og gir et endelig svar på problemstillingen. Videre vurderer jeg hvor godt det teoretiske rammeverket har fungert som analyseverktøy. Til slutt kommer jeg med forslag til videre forskning basert på mine funn.

6.1 Punktvis oppsummering

Analysene av normaliseringsprosessen begynte innenfor *logic of appropriateness* ved delperspektivet om *regelstyrt handling* som viser *logic of appropriateness* i «ren» form. Her forventer man at aktører er regelorienterte, og at de handler ut fra bestemte tradisjoner og verdier. Analysen av delcase 1 viste at den norske regjeringens gratulasjoner til Liu Xiaobo var en viktig faktor da konflikten oppstod. Gratulasjonene bunnet i en lang tradisjon for regjeringen med å gratulere fredsprisvinnere. På grunn av Xiaobos status som kriminell i hjemlandet, ble disse gratulasjonene problematiske, og førte til reaksjoner fra Kina. Kinas reaksjoner innebar kanselleringer av planlagte politiske møter og brudd på politisk og diplomatisk kontakt. Kina

avbrøt også arbeidet med en frihandelsavtale og sanksjonerte mot den norske laksenæringen. Fordi gratulasjonene var en viktig grunn til at konflikten oppstod, ble konklusjonen dermed at gratulasjonene bidro til å *forlenge* normaliseringsprosessen. Dersom regjeringen *ikke* hadde gratulert, er det mulig at reaksjonene hadde blitt mildere. Men fordi regjeringen fulgte tradisjoner uten å ta hensyn til Xiaobos status i hjemlandet, ble reaksjonene fra Kina skarpe.

Regjeringen fulgte imidlertid ikke bare regler, verdier og tradisjoner blindt. De stilte også spørsmål ved dem. Det så vi i den andre analysen innenfor *logic of appropriateness* gjennom delperspektivet *verditestende diskurs* som beskriver *logic of appropriateness* med elementer som også finnes i *logic of arguing*. Her forventer man at aktører stiller spørsmål ved reglene, tradisjonene og verdiene som styrer handlinger. Analysen av delcase 2 tok for seg Stoltenberg II-regjeringens forsøk på å løse konflikten gjennom et *hemmelig ikke-notat*. I notatet skulle regjeringen blant annet beklage at Xiaobo fikk fredsprisen på vegne av Nobelkomiteen. Mye tyder på at denne prosessen først tok form av *svake evalueringer* uten vurderinger av de problematiske sider ved en slik beklagelse. Etter hvert innså regjeringen at beklagelsen kunne bryte med bestemte prinsipper i det norske demokratiet. Disse erkjennelsene bar preg av *sterke evalueringer*, noe som resulterte i at notatet *ikke* ble sendt. Fordi Kina krevde en beklagelse fra norske myndigheter for at bilaterale relasjoner skulle gjenopptas, og Norge ikke benyttet muligheten til å beklage, ble konklusjon dermed at beslutningen om å *ikke* sende notatet bidro til å *forlenge* normaliseringsprosessen.

Reglene ble ikke bare utfordret. De inngikk også i et strategisk spill. Det så vi i den tredje analysen i *logic of appropriateness* ved delperspektivet *konsekvensorientert regelfølgning*. Den beskriver *logic of appropriateness* med elementer som også finnes i *logic of consequence*. Her forventer man at aktører følger regler, men at de også har et strategisk syn på reglene, og følger de regler som gir positive utfall. Analysen av delcase 3 tok for seg Solberg-regjeringens handlinger i forbindelse med Dalai Lamas Norgesbesøk i 2014. På grunn av konflikten med Kina, besluttet regjeringen at den ikke ville møte Dalai Lama. Denne beslutningen brøt med regjeringens tradisjon for å møte ham ved Norgesbesøk. Holdningsendringene hos statsminister Solberg, utenriksminister Brende og stortingspresident Thommessen, understrekte hvor tydelig holdningene deres var blitt endret fra tidligere. Holdningsendringene illustrerte bevegelsen fra *logic of appropriateness* mot *logic of consequence* i modellen. At regjeringen likevel tillot Dalai Lama å besøke Norge, viser at de fortsatt bevarte visse tradisjoner i forbindelse med slike besøk. Dermed var de fortsatt i noen grad styrt av regler. Men fordi beslutningen om å ikke møte Dalai

Lama blidgjorde Kina, ble konklusjonen at denne beslutningen bidro til å *forkorte* normaliseringsprosessen.

Én ting var å se hvordan regelfølgning ble utfordret av verdier og benyttet strategisk. Noe annet var å sette strategi og maktkamp i sentrum. Innenfor *logic of consequence* begynte analysene med delperspektivet om *maktkamp* som viser *logic of consequence* i «ren» form. Her forventer man at aktører handler strategisk, analytisk og ut ifra konsekvensene av handlinger. Analysen av delcase 4 viste at Kina forsøkte å bruke laksenæringen som et *maktmiddel* mot den norske regjeringen, for å presse regjeringen til å beklage overfor Kina. Men på grunn av den norske laksens posisjon i verdensmarkedet, hadde sanksjonene liten effekt og la lite press på den norske regjeringen om å reparere forholdet til Kina. Norske myndigheter responderte heller ikke med økonomiske eller handelsmessige mottiltak mot Kina. Konflikten utviklet seg dermed ikke til en *maktkamp* mellom Norge og Kina. Det ga norske myndigheter mulighet til å undersøke andre potensielle løsninger og fremgangsmåter. Fordi sanksjonene mot den norske laksenæringen ikke presset frem beklagelser fra regjeringen, ble konklusjonen at sanksjonene mot laksenæringen bidro til å *forlenge* normaliseringsprosessen.

For å utvide forståelsen av hvorfor konflikten ikke ble en *maktkamp* mellom landene, ble den andre analysen innenfor *logic of consequence* gjort med delperspektivet om *spilleregler*. Den viser *logic of consequence* med elementer som også finnes i *logic of appropriateness*. Her forventer man at aktørens egeninteresse formildes av regler som styrer aktørens handlinger. Analysen av delcase 5 viste at Kinas bruk av AQSIQ som sanksjonsmetode begrenset effekten på laksenæringen. AQSIQ ble brukt på grunn av Kinas medlemskap i WTO, og gjorde at presset mot den norske laksenæringen, og dermed også presset mot den norske regjeringen, ble svakt. Presset kunne ha blitt sterkere dersom Kina brukte mer direkte sanksjonsmetoder med flere negative konsekvenser for laksenæringen. Men fordi Kina da kunne oppleve negative konsekvenser fra WTO eller det internasjonale samfunn, valgte de å følge bestemte *spilleregler* når de gjennomførte sanksjonene. Siden sanksjonene førte til lite press på laksenæringen, og dermed til lite press på regjeringen, ble konklusjonen at Kinas etterlevelse av WTOs regelverk bidro til å *forlenge* normaliseringsprosessen.

Strategiske handlinger er ikke alltid bare et resultat av mål om profittmaksimering eller oppfyllelse av egeninteresser. Den tredje analysen innenfor *logic of consequence* ble derfor gjort ut fra delperspektivet *instrumentell problemløsning* som viser *logic of consequence* med

elementer som også finnes i *logic of arguing*. Her forventer man at aktører søker *objektive sannheter* basert på teknisk riktige løsninger på problemer, heller enn på *subjektive utsagn* basert på advarsler, trusler og løfter. Analysen av delcase 6 viste at utnevnelsen av Børge Brende til utenriksminister var et «teknisk» grep med hensikt å løse konflikten med Kina. Brende ble valgt på bakgrunn av bestemte kvaliteter som gjorde ham til et egnet verktøy for å løse problemet. Utenriksministerens handlingsrom ble også utvidet, noe som ga ham bedre muligheter til å fokusere på Kina-konflikten. Grepene som ble gjort viser hvordan Solberg-regjeringen hadde en instrumentell tilnærming til konflikten. At konflikten ble løst med Brende som utenriksminister, kan være et tegn på at egenskapene ved ham og det utvidede handlingsrommet ga ønsket effekt. Konklusjon ble derfor at utnevnelsen av Brende bidro til å *forkorte* normaliseringsprosessen.

Selv om strategiske grep bidro til å løse konflikten, var det fundamentale forskjeller mellom landene som gjorde at konflikten oppstod og som vanskeliggjorde en løsning. Det ble spesielt tydelig når *logic of arguing* ble anvendt på prosessen. Analysen av delcase 7 begynte med delperspektivet *moralsk diskurs* som viser *logic of arguing* i «ren» form. Her forventer man at aktører delibererer åpent ut fra et sett med gyldighetskrav som bidrar til å avgjøre hva som er rettferdig for alle. Analysen viste at en slik diskurs var vanskelig å oppnå på grunn av ulik oppfatning av *hva moral er* i Norge og i Kina. I tillegg skapte ulik vektlegging av menneskerettigheter en avstand mellom landene, og vanskeliggjorde en moralsk diskurs. Norge forsøkte likevel å holde en moralsk linje overfor Kina da de stemte *for* Kinas medlemskap i Arktisk Råd i 2012. Argumentet var blant annet at medlemskapet kunne skape dialog. En tolkning av dette er at en åpen moralsk diskurs, fri for maktspill, hvor begge parter var åpne for et bedre argument, ville ha dempet konflikten mellom dem. Det ble imidlertid ingen åpen dialog mellom landene – avstanden var for stor. Konklusjonen ble derfor at fraværet av en moralsk diskurs mellom landene bidro til å *forlenge* normaliseringsprosessen.

Forsøk på å oppnå enighet og felles forståelse kan imidlertid ikke bare strande på ulike oppfatninger av hva som er rettferdig. Identitetsspørsmål som *hvem man er*, *hvem man vil være* og *hvem man kan være* skaper også utfordringer. Den andre analysen innenfor *logic of arguing* ble dermed gjort med delperspektivet *etisk-politisk diskurs* som viser *logic of arguing* med elementer som også finnes i *logic of appropriateness*. Her forventer man at aktører er orientert mot forståelse av felles interesser og kollektive mål, og at aktørers interesser og identitet utfordres. Analysen av delcase 8 viste hvordan utenriksministrenes omtaler av Kina modererte

seg underveis i prosessen. Jeg tolker det som et tegn på at Norge la mindre vekt på egne etiske prinsipper, og heller fokuserte på *enighet* med Kina. Norge beveget seg altså fra *sterke evalueringer* til *svake evalueringer*. Fordi uttalelsene om Kina og kravene om å ivareta bestemte menneskerettigheter avtok, ble konklusjonen at endringen bidro til å *forkorte* normaliseringsprosessen. Grunnen til det er at Norge, ved ikke fortsatt å utfordre Kina i slike spørsmål, skapte et diskursgrunnlag som fokuserte på *enighet* heller enn *uenighet*⁵³.

Selv om Norge modererte seg og tilpasset seg til Kinas etikk, ble ikke landene enige. Da skulle diskusjonen ideelt sett ha blitt løftet til et moralsk nivå. Det var heller ikke mulig. Den tredje analysen innenfor *logic of arguing* ble derfor gjort med delperspektivet *pragmatisk diskurs* som viser *logic of arguing* med elementer som også finnes i *logic of consequence*. Her forventer man at aktører veier ulike mål og interesser mot hverandre, og forsøker å oppnå enighet om disse. Analysen av delcase 9 viste at Brende *lukket* den diplomatiske prosessen *mer* enn den forrige regjeringen. Denne bevegelsen innebar at målet om *dialog* overstyrte krav om ivaretagelse av menneskerettigheter. Norge hadde dermed beveget seg fra en etisk-politisk diskurs, hvor de forsøkte å skape forståelse for sine synspunkter, til en pragmatisk diskurs hvor enighet og felles interesser dominerte. Pragmatismen fremkom også av normaliseringsavtalen mellom landene. Her forsvant menneskerettigheter fra diskursen, og fokuset lå på *felles interesser* og *felles mål*. Fordi Norge modererte språk og innhold til å passe med Kinas krav, og fokuserte på felles interesser, ble konklusjonen at den pragmatiske diskursen bidro til å *forkorte* normaliseringsprosessen – nettopp fordi den muliggjorde den typen dialog som var nødvendig for å skape en løsning.

6.2 Derfor tok normaliseringsprosessen seks år

Hendelser der Norge modererte sine etiske og moralske standpunkt overfor Kina, bidro til å *forkorte* prosessen. Hendelser der Norge fremmet sine etiske og moralske standpunkt, bidro til å *forlenge* prosessen. Svakt press fra Kina mot laksenæringen bidro også til å *forlenge* prosessen. Til sammen bidro disse effektene til at prosessen tok seks år. Det skjedde slik:

⁵³ Det er imidlertid nærliggende å reflektere over hvilke varige konsekvenser denne endringen vil ha for Norge, og om den har skadet Norges fremtidige posisjon i spørsmål om menneskerettigheter. Et annet spørsmål i denne sammenhengen er også om det er mulig for Norge å ivareta menneskerettslige prinsipper når de bryter med dem dersom kostnaden ved å ivareta dem er for stor. Med andre ord: Er et prinsipp et prinsipp dersom det bare gjelder til ett bestemt punkt?

Norge opplevde at Kinas krav om beklagelser utfordret norske moralske og etiske posisjoner. Kravene utfordret også bestemte politiske og demokratiske prinsipper. Stoltenberg II-regjeringen brukte tid på å utforske hvilke alternativer den hadde, og å vurdere hvilken betydning ulike alternativ ville ha for det norske samfunnet. Det er likevel tydelig at de ikke ønsket å gjøre noe som brøt med norske demokratiske prinsipper. Slike vurderinger gjorde at Stoltenberg II-regjeringen ikke fikk løst konflikten i løpet av sin 3 årsperiode. Da Solberg-regjeringen kom til makten i 2013, skjedde det en endring. Solberg-regjeringen kunne se hva som ikke hadde fungert, og dermed iverksette en prosess basert på den kunnskapen. Kina utøvde heller ikke særlig press på Norge, hvilket gjorde at Norge kunne bruke den tiden som krevdes for å oppnå et «akseptabelt» resultat i forhandlingene. *Dialog* ble prioritert som det viktigste målet, og hemmelige forhandlinger med Kina ble enda mer lukket enn tidligere. Denne lukkingen muliggjorde en dialog uten forstyrrelser fra omverdenen, slik at moralske og etiske krav utenfra ikke vanskeliggjorde forhandlingene. Den nye dialogen gjorde at Norge kunne gå for en løsning med lukkede pragmatiske «diskurser» med gjensidig nytte som mål. Løsningen ble mer preget av ideen om at vi har felles mål, la oss finne en løsning, og mindre preget av ideen om at vi har motsatte mål, la oss hestehandle. Denne bevegelsen fra en etisk/moralsk posisjon til en pragmatisk posisjon, og læringen og erfaringene som ble gjort underveis, var en tidkrevende prosess, sammenlignet med andre som land som «beklaget» overfor Kina (2.2). Årsaken til at prosessen tok seks år ser ut til å være at Norge både ville ivareta norske demokratiske prinsipper og integriteten som fredsnasjon, og samtidig løse konflikten med Kina. Det tok tid å finne en løsning på konflikten uten å bryte med disse hensynene.

6.3 Vurdering av det teoretiske rammeverket

Min vurdering av det teoretiske rammeverket er at det fanget de ovennevnte trekkene ved normaliseringsprosessen godt. Utvidelsen av Risses modell i form av ni delperspektiver gjorde at jeg kunne fange opp og beskrive detaljer og variasjoner i prosessen både på en utfyllende måte og ut fra bestemte teoretiske forventninger. Bruken av modellen i analysene har også vist hvordan delperspektivene til dels fanger opp og gir forståelse for noen av de samme trekkene. Det viser hvorfor det er viktig å bruke hele modellen i slike analyser. Erfaringen er dermed at det har vært hensiktsmessig å legge inn flere delperspektiver i Risses modell. Grunnen til dette er at jeg, ved å være prinsipiell i plasseringen av delperspektivene langs aksene i modellen (Figur 1.), har visst hvilken logikk hvert delperspektiv har likheter med. Dersom delperspektivene hadde vært plassert midt på aksene, ville jeg ikke ha visst hvilken logikk

delperspektivet lignet mest på. Jeg kunne også ha delt aksene enda mer opp gjennom flere delperspektiver. Da hadde jeg kunnet kontrollere mer nøyaktig hvor i prosessen empirien kom fra, men jeg ville ha fått en empirisk utfordring med å finne nok detaljer som passet til hvert delperspektiv. Denne typen problemstillingen har tidvis vært en utfordring i oppgaven min, siden flere delperspektiver har kunnet brukes på samme empiri. Men ved at jeg begrenset meg til ni delperspektiver, ble dette problemet håndterbart. Dermed vil jeg si at mitt utvidede teoretiske rammeverk har vært både et godt verktøy for å analysere internasjonale politiske prosesser som normaliseringsprosessen og et godt verktøy for å svare på problemstillingen.

Utvidelsen av Risses modell har også gitt innsikt i andre teoretiske aspekter ved prosessen. En av Norges utfordringer i konflikten var at diplomatiske forbindelser og dialog ble brutt. Det gjorde at tilnærminger basert på tradisjonell regelstyring – typisk plassert innenfor *logic of appropriateness* – ikke fungerte. Forhandlingene ble derfor gjennomført i hemmelighet. En slik prosess forsvares av Chambers (2004). Chambers (2004, s. 394-396) viser for eksempel til Gutmanns og Thompsons (1998) to-trinnsmodell som både forsvarer «hemmelige diskurser» og legitimerer utfallet av diskursen. Hemmelige diskurser kan fremme deliberering ved at deltakerne tillater seg å snakke fritt og kan endre argumenter underveis uten frykt for reaksjoner fra publikum eller media (Chambers, 2004, s. 394). Diskusjonene hindrer også populistisk retorikk ved at deltakerne ikke forsøker å tilfredsstille publikum. Ved å først deliberere «bak lukkede dører», bevarer diskursen viktige kvaliteter. Men for å ivareta legitimiteten til utfallet av diskursen, bør det testes mot, og ratifiseres av, en større gruppe før man tar en endelig beslutning (Chambers, 2004, s. 397). Det gir den hemmelige diskursen en demokratisk forankring. Dersom man ser denne to-trinnsmodellen i sammenheng med normaliseringsprosessen, ville en slik type diskursiv prosess kunne ha skjedd ved at normaliseringsavtalen for eksempel ble presentert for Stortinget før den ble signert. Prosessen var imidlertid ikke slik. Brende, Solberg og Strømmen forhandlet med Kina bak lukkede dører, og presenterte resultatet av forhandlingene først etter at avtalen var signert. Dermed brøt prosessen med to-trinnsmodellen som ifølge Chambers ivaretar legitimiteten til beslutninger som blir tatt bak lukkede dører.

Dette funnet står også i motsetning til hvordan Habermas antyder at slike prosesser *bør* være i sin *prosessmodell av den fornuftige politiske viljesdannelse* (Habermas, 1996, s. 167). Habermas' modell viser at pragmatiske diskurser som inneholder moralske og etiske komponenter, bør bevege seg til moralske eller etiske diskurser. I normaliseringsprosessen

skjedde ikke dette. Norge forsøkte å argumentere ut fra et etisk perspektiv, og skape forståelse for sin posisjon. De klarte imidlertid ikke å skape en slik forståelse med Kina. Kina avfeide norske etiske standpunkter som inngrep i interne anliggender. Da skulle diskusjonen ideelt sett ha blitt løftet til et moralsk nivå med fokus på menneskerettigheter, rettferdighet, etc. Men på grunn av den forskjellige moraloppfatningen mellom landene, var ikke en moralsk diskurs mulig. Prosessen beveget seg derfor over i en lukket, pragmatisk diskurs. Her ble målet å skape enighet om felles interesser, og eventuelle etiske og moralske uenigheter ble arbeid for fremtiden. Dersom man ser normaliseringsprosessen i sammenheng med Habermas' diskursperspektiv, var ikke prosessen en åpen, deliberativ prosess, men heller en pragmatisk, lukket prosess, som beveget seg i «motsatt» retning av Habermas' *prosessmodell av den fornuftige politiske viljesdannelse*. Slik levde prosessen *ikke* opp til Habermas' ideal for fornuftig politisk viljesdannelse.

6.4 Forslag til videre forskning basert på funn i oppgaven: Læring i utenrikspolitiske prosesser

Til videre forskning basert på mine funn vil jeg foreslå å se på *læring i utenrikspolitiske prosesser*. For eksempel kan Stoltenberg II-regjeringens og Solberg-regjeringens forskjellige tilnærminger forstås som faser i en *læringsprosess* der sentrale aktører byttes ut i prosessen. At Solberg-regjeringen ikke sto like sterkt på etiske og moralske krav som Stoltenberg II-regjeringen hadde gjort, kan forstås med at Solberg-regjeringen hadde sett hva som ikke hadde fungert. Fordi Norges situasjon ikke var direkte sammenlignbar med andre tilfeller (2.2), var det ikke gitt hvordan Stoltenberg II-regjeringen skulle handle. De første tre årene av prosessen kan dermed kalles *fase 1* i en læringsprosess der Norge oppdaget hva konflikten handlet om og erfarte hvilke tilnærminger som *ikke* fungerte. I *fase 2*, da Solberg-regjeringen fikk ansvar for konflikten, hadde politiske og diplomatiske aktører sett hvilke problemløsningsrutiner som ikke fungerte overfor Kina. Det hadde også blitt klarere hvilke interne prinsipper om maktfordeling som ikke kunne brytes (5.1.2/Delcase 1). Dermed forsøkte de en mer pragmatisk fremgangsmåte enn sine forgjengere. Når pragmatismen til slutt var på plass, kom underskriftene.

I videre forskning kan man se på lignende prosesser i et *læringsperspektiv* og undersøke hvordan tidlige erfaringer påvirker senere handlinger. Man kan for eksempel se på overganger mellom regjeringer, og undersøke betydningen for utfallet av at det ikke er aktøren som gjør erfaringene som bruker dem i det videre i arbeidet med konflikten. Dette reiser også spørsmålet om hvorvidt embetsverket bidrar til at utfallet blir det samme uavhengig av regjering.

Litteraturliste

- Aakvaag, G.C. (2006) Individualisering – en sosiologisk modell. *Sosiologisk tidsskrift*, 14, s. 326-350
- Adcock, R. & Collier, D. (2001) Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research. *American Political Science Review*, 75 (4), s. 529-546
- Allison, G.T. (1971) *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. 10. utg. Canada: Little, Brown & Company
- Amnesty (2019) *Ytringsfrihet*. Tilgjengelig fra: <https://amnesty.no/ytringsfrihet> (Hentet: 23. september, 2020)
- Andersen, S.S. (2006) Aktiv informantintervjuing. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 22, s. 278-298
- Antonsen, A.H., m.fl. (2002) *Den norske departementsstrukturen: En gjennomgang av enkelte trekk og utfordringer ved departementenes oppgaver, arbeidsformer og organisering* [Notat] (5). Oslo: Statskonsult
- Bakke, C.F. (2008) Menneskerettighetsdiskurs i Kina: Påvirkning gjennom dialog og samarbeid. *Internasjonal Politikk*, 66(4), s. 667-680
- Bakke, C.F. & Bostad, I. (2017) Menneskerettighetsdialog med Kina bør gjenopptas, *Aftenposten*, 5. september. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Wr8VK/menneskerettighetsdialoge-n-med-kina-boer-gjenopptas-inga-bostad-og-ce> (Hentet: 19. november, 2020)
- Bamle, P. (2020) De gjorde et land fortred, *Morgenbladet*, 14. februar. Tilgjengelig fra: <https://morgenbladet.no/aktuelt/2020/02/de-gjorde-et-land-fortred> (Hentet: 20. februar, 2020)
- Booth, W. mfl. (2016) *The Craft of Research*. 4. utg. Chicago: The University of Chicago Press
- Bos, L. (2016) Norway-China Relations 'Unfrozen' After six years of tensions, China and Norway have normalized relations. Why now?, *The Diplomat*, 21. desember. Tilgjengelig fra: <https://thediplomat.com/2016/12/norway-china-relations-unfrozen/> (Hentet: 13. august, 2020)
- Branigan, T. (2010) Chinese Twitter user seized after supporting Liu Xiaobo, *The Guardian*, 26. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/26/china-nobel-liu-xiaobo-tweet-arrest> (Hentet: 25. september, 2020)
- Brende, B. (2017) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 07.03. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/redegjorelse_170307/id2541960/ (Hentet: 3. oktober, 2020)

- Brende, B. (2016) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 01.03. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/redegjoerelse_160301/id2477557/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Brende, B. (2015) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 25.03. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/redegjoerelse_150305/id2398550/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Brende, B. (2014) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 05.03. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/redegjoerelse_stortinget/id753809/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Brende, B. (2014) Muntlig svar fra utenriksminister Børge Brende (H) til Audun Lysbakken (SV), 23. april. Tilgjengelig fra: <https://stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2013-2014/s140423.pdf> (Hentet: 13. september, 2020)
- Bukve, O. (2016) *Forstå, forklare, forandre. Om design av samfunnsvitenskaplege forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Chan, J. (1997) Konfusianisme og menneskerettigheter. *Mennesker og rettigheter*, (15), Nr. 3/4, s. 210-228
- Chambers, S. (2004) Behind Closed Doors: Publicity, Secrecy, and the Quality of Deliberation. *The Journal of Political Philosophy*, 12 (4), s. 289-410
- Chen, D. (2019) *Countering China's economic coercion: No fear but resolve, no illusion but diversification*. Ottawa: Macdonald-Laurier Institute
- Christensen, T. & Røvik, K.A. (1999) The Ambiguity of Appropriateness. I Egeberg, M.; Lægreid, P (red.) *Organizing Political Institutions: Essays in Honor of Johan Olsen*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 181-213
- Cohen, R. (1980) Rules of the Fame in International Politics. *International Studies Quarterly*, 24(1), s. 129-150
- Cook, T. D. & Campbell, D. T. (1979) *Quasi-Experimentation: Design and Analysis Issues for Field Settings*. Boston: Houghton Mifflin.
- Dahl Jacobsen, K. (2008) Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen. *PACEM – En ressurside for Forsvarets tros- og livssynskorps*, 11(2), s. 19-34
- Det Norske Nobelinstitutt:a, Den Norske Nobelkomite. Tilgjengelig fra: <https://www.nobelpeaceprize.org/no/Organisasjon/Den-Norske-Nobelkomite> (Hentet: 3. september, 2020)

- Det Norske Nobelinstitutt: *Den 14. Dalai Lama, Tenzin Gyatso*. Tilgjengelig fra: <https://www.nobelpeaceprize.org/no/Prisvinnere/Prisvinnerdokumentasjo/Den-14.-Dalai-Lama-Tenzin-Gyatso> (Hentet: 7. september, 2020)
- Djuve, A. (2014) Vil ofre Tibet for Kina, *Dagens Næringsliv*, 22. april. Tilgjengelig fra: <https://www.dn.no/kina/stortinget/vil-ofre-tibet-for-kina/1-1-5092816> (Hentet: 20. september, 2020)
- Dragnes, K. (2012) Vil Kina være langsynt eller langsint?, *Aftenposten*, 12. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/wPkRG/vil-kina-vaere-langsynt-eller-langsint> (Hentet: 4. oktober, 2020)
- Dundon, J.R (2014) *Triggers of Chinese Economic Coercion* [Masteroppgave]. California: Naval Postgraduate School.
- Eckhoff, T. (2001) *Rettskildelære*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Egge, Å. (2020) *Politbyrå*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/politbyr%C3%A5> (Hentet: 4. september, 2020)
- Eide, E.B. (2013) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 12.02. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/taler-og-artikler/2013/redegjorelse1302/id714380/> (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Eilertsen, T. (2014) Kina rasende over at Dalai Lama kommer til Norge, *Aftenposten*, 20. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/1kEXG/kina-rasende-over-at-dalai-lama-kommer-til-norge> (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Elster, J. (1991) Arguing and bargaining in the Federal Convention and the Assemblée Constituante [Working Paper] – University of Chicago. Tilgjengelig fra: <https://www.oocities.org/hmelberg/elster/AR91AAB.HTM> (Hentet: 25. november, 2020)
- Engelsviken, T. (2019) *Dissident*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/dissident> (Hentet: 5. november, 2019)
- Eriksen, E.O. & Weigård, J. (2014) *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati. Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Ertzaas, P. mfl. (2014) Støre avviser Kina-beklagelse, *VG*, 2. september. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/E7KL2/stoere-avviser-kina-beklagelse> (Hentet: 30. september, 2019)
- Filseth, G. (2018) *Den himmelske freds plass*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Den_himmelske_freds_plass (Hentet: 14. august, 2020)
- FN-sambandet (2020) *Taiwan*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/Land/taiwan> (Hentet: 23. november, 2020)

- Folk og forsvar (2019) *Kashmir-konflikten*. Tilgjengelig fra: <https://www.folkogforsvar.no/kashmir-konflikten/> (Hentet: 30. november, 2020)
- Ge, S. (2020) *What is aqsiq?* Tilgjengelig fra: <https://www.aqsiq.net/what-is-aqsiq.htm> (Hentet: 10. september, 2020)
- Gerring, J. (2009) *Case Study Research: Principles and Practices*. New York, Cambridge University Press.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1995) *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Grønmo, S. (2016) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget
- Habermas, J. (1996) *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. 2. utgave. Massachusetts: The MIT Press
- Halvorsen, A. (2019) *Sikkerhetspolitikk og stormaktsinteresser i Arktis*. Statssekretær Audun Halvorsen innlegg på et seminar om sikkerhetspolitikk og stormaktsinteresser i Arktis - i regi av Norsk utenrikspolitisk institutt, 28. januar, 2019. Utenriksdepartementet. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/politikk_arktis/id2627714/ (Hentet: 13. august, 2020)
- Halvorsen, I. (2013) Norge vil Kina plass i Arktisk Råd, *Nationen*, 12. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nationen.no/article/norge-vil-gi-kina-plass-i-arktisk-rad/> (Hentet: 1. oktober, 2020)
- Harrell, P., Rosenberg, E. & Saravalle, E. (2018) *Chinas Use of Coercive Economic Measures*. (Center for a New American Security, 11. juni, 2018). Tilgjengelig fra: <https://www.cnas.org/publications/reports/chinas-use-of-coercive-economic-measures>
- Haugevik, K. & Græger, N. (2017) Norsk utenrikspolitikk begynner i Europa: Arven etter Brende i europapolitikken. *Internasjonal Politikk*, 75, s. 220–229.
- Helljesen, V. (2010:a) Støre: Det er en verdig prisvinner, *NRK*, 8. oktober. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/nobel/store_-det-er-en-verdig-prisvinner-1.7327447 (Hentet: 10. august, 2020)
- Helljesen, V. (2010:b) Ikke første gang Kina kommer med Nobel-trusler, *NRK*, 9. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/nobel/kina-har-nobel-truet-norge-for-1.7327972> (Hentet: 10. august, 2020)
- Henne, H. & Kværne, P. (2017) *Konfutse*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Konfutse> (Hentet: 6. oktober, 2020)
- Herait, A. (2019) Gulrot og pisk, *le Monde diplomatique*, mai. Tilgjengelig fra: <https://www.lmd.no/2019/05/gulrot-og-pisk/> (Hentet, 21. oktober, 2019)

- Hotvedt, S.K. & Gjellan, M. (2013) Dalai Lama kommer til Norge i mai 2014, *NRK*, 13. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/dalai-lama-til-norge-i-2014-1.11417577> (Hentet: 7. september, 2020)
- Hotvedt, S.K. & Senel, E. (2014) Dette sa de om Dalai Lama – før og nå, *NRK*, 23. april. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/dette-sa-de-for---om-dalai-lama-1.11679296> (Hentet: 7. september, 2020)
- Hustadnes, H. (2014) I 2012 slaktet han norsk Kina-unnfallenhet – nå vil han ikke møte Dalai Lama, *Dagbladet*, 22. april. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/i-2012-slaktet-han-norsk-kina-unnfallenhet---na-vil-han-ikke-mote-dalai-lama/61589678> (Hentet: 7. september, 2014)
- Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (2013) *Hvordan organisasjoner fungerer*. 4. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Johnsen, A.B. (2016) Angela Merkel ga Norge Kina-hjelp, *VG*, 22. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/knpWX/angela-merkel-ga-norge-kina-hjelp> (Hentet: 22. august, 2020)
- Johnsen, N. (2014) Derfor er Kina viktigere enn Dalai Lama, *VG*, 10. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/42K6a/derfor-er-kina-viktigere-enn-dalai-lama> (Hentet: 8. september, 2020)
- Jusleksikon (2017) *Hestehandel*. Tilgjengelig fra: <https://jusleksikon.no/wiki/Hestehandel> (Hentet: 30. august, 2020)
- Kerckhoven, S.V. & Luyten, A. (2014) The tale of a Trojan horse or the quest for market access? China and the World Trade Organization. *The Revista Brasileira de Politica Internacional*, 57, s. 193-209
- Kolstad, I. (2019) Too Big to Fault? Effects of the 2010 Nobel Peace Prize on Norwegian Exports to China and Foreign Policy. *International Political Science Review*, s. 1-17.
- Korsvold, K. (2016) Den mest kontroversielle fredsprisen noensinne, *Aftenposten*, 8. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/kultur/i/OKXqG/Den-mest-kontroversielle-fredsprisen-noensinne> (Hentet: 11. august, 2020)
- Krane, M.M. (2014) *Valg av medlemmer til Nobelkomiteen*. Tilgjengelig fra: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Valg-og-konstituering/Valgkomiteen/Valg-av-medlemmer-til-Nobelkomiteen/> (Hentet: 15. august, 2020)
- Krasner, Stephen D. (1999) Logics of Consequences and Appropriateness in the International System. I Egeberg, M.; Læg Reid, P (red.) *Organizing Political Institutions: Essays in Honor of Johan Olsen*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 181-213

- Kristiansen, T. (2017) Derfor var Kina rystet og rasende, *NRK*, 26. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/urix/derfor-var-kina-rystet-og-rasende-1.13576615> (Hentet: 19. oktober, 2019)
- Leira, H. & Græger, N. (2017) Diplomatinminister Brende. *Internasjonal Politikk*, 75(3/4), s. 203-211
- Lepperød, T. (2010) Les reaksjonene på fredsprisen her, *Nettavisen*, 8. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/les-reaksjonene-pa-fredsprisen-her/3000669.html> (Hentet: 10. august, 2020)
- Lima, G. (2017) *Démarche*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/d%C3%A9marche> (Hentet: 28. november, 2020)
- Lin, J.Y. & Wang, Y. (2008) *China's Integration with the World – Development as a Process of Learning and Industrial Upgrading* [Working Paper]. Policy Research Working Paper. Tilgjengelig fra: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6336?locale-attribute=fr>
- Lundestad, G. (2001) *The Nobel Peace Prize, 1901-2000*. Tilgjengelig fra: <https://www.nobelprize.org/prizes/uncategorized/the-nobel-peace-prize-1901-2000-2/> (Hentet: 10. august, 2020)
- Lund-Tønnesen, J. (2019) *En etat i balanse-utforskning og utnyttelse for digitalisering i Skatteetaten*. Masteroppgave. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Løkeland-Stai, E. (2013) Regjeringens siste mannsbastion, *Dagsavisen*, 21. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/regjeringens-siste-mannsbastion-1.298011> (Hentet: 6. september, 2020)
- Mainland Affairs Council. *Origin of the MAC*. Tilgjengelig fra: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=803F3469131DAF19&sms=B82C8C4331A350DC&s=F25F56E6024719B2 (Hentet: 6. september, 2020)
- March, J.G & Olsen, J.P. (2009) Elaborating the “New Institutionalism”. I Binder, S.A.; Rhodes, R.A.W; Rockman, B.A. (red.) *The Oxford Handbook of Political Institutions, 2008*. Oxford: Oxford Handbooks, s. 1-19
- March, J.G & Olsen, J.P. (1989) *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press
- March, J.G. & Simon, H. (1993) *Organizations*. 2. Utg. Oxford: Blackwell
- Meland, S.I. (2013) Skal løse Kina-floken i det stille, *Bergens Tidende*, 20. november. Tilgjengelig fra: <https://www.bt.no/nyheter/utenriks/i/4bgyg/skal-loese-kina-floken-i-det-stille> (Hentet: 5. september, 2020)
- Michaelsen, G.L. (2014:a) Nobelveteraner kritisk til hemmelig Kina-avtale, *e24*, 4. september: Tilgjengelig fra: <https://e24.no/internasjonale/>

- [oekonomi/i/qL3Q1m/nobelveteraner-kritisk-til-hemmelig-kina-avtale](#) (Hentet: 15. august, 2020)
- Michaelsen, G.L. (2014:b) Dalai Lama får ikke møte regjeringen, *e24*, 25. april. Tilgjengelig fra: <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/0n3a4A/dalai-lama-faar-ikke-moete-regjeringen> (hentet: 7. september, 2020)
- Michaelsen, G.L. (2013) Kina: Ny norsk regjering endrer ingenting, *e24*, 18. oktober. Tilgjengelig fra: <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/xPeoKV/kina-ny-norsk-regjering-endrer-ingenenting> (Hentet: 7. august, 2020)
- Mjaaland, J. (2014) Kina tilfreds med norsk nei til Dalai Lama, *Fædrelandsvennen*, 28. april. Tilgjengelig fra: <https://www.fvn.no/norgeogverden/i/wpOJ4/kina-tilfreds-med-norsk-nei-til-dalai-lama> (Hentet: 4. oktober, 2020)
- Moe, I. (2020) En ambassadør risikerer dom, den andre kommer med trusler. Slik har Sveriges forhold til Kina gått fra vondt til verre, *Aftenposten*, 17. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/2Gkdb4/en-ambassadoer-risikerer-dom-den-andre-kommer-med-trusler-slik-har-sv> (Hentet: 15. mars, 2020)
- Müller, H. (2004) Arguing, Bargaining and All That: Communicative Action, Rationalist Theory and the Logic of Appropriateness in International Relations. *SAGE publications and ECPR-European Consortium for Political Research*, 10(3), s. 395-435
- Neumann, I.B. (2017) Utenriksminister Børge Brende (2013-2017): Reaktivt avventende. *Skandinavisk tidsskrift for internasjonale studier*, 75(3/4), s. 243-247
- Nilsen, K.A. & Øgrim, H. (2015) *Kina vs. Norge. Den ukjente historien fra Maos nei til dagens krise*. Oslo: Kagge Forlag
- Nygaard, A. (2011) *Nobelkomiteen – moden for reform?* Tilgjengelig fra: <http://www.rorg.no/Artikler/2411.html> (Hentet: 15. august, 2020)
- Nyhus, E. (2013) *Uventet heder og tomme stoler: Historien om da Carl von Ossietzky og Liu Xiaobo vant Nobels fredspris, og hva som skjedde i etterkant* [Masteroppgave]. Oslo: Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/38450>
- Pehar, D. (2001) “Use of Ambiguities in Peace Agreements”. I Kurbalija, J, Slavik H. (red.) *Language and Diplomacy*. Tilgjengelig fra: [https://www.diplomacy.edu/resources/general/source/Language%20and%20Diplomacy.%20Ed%20by%20J.%20Kurbalija%20and%20H.%20Slavik%20\(2001\)](https://www.diplomacy.edu/resources/general/source/Language%20and%20Diplomacy.%20Ed%20by%20J.%20Kurbalija%20and%20H.%20Slavik%20(2001))
- Ringdal, K. (2013) *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Rapoport, A. (1974) Reviewed Work: Paradoxes of Rationality: Theory of Metagames and Political Behavior by Nigel Howard. *Public Choice*, 19, s. 139-142

- Remen, A.C. mfl. (2014) Dalai Lama: Dere representerer folket, *NRK*, 9. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/dalai-lama-pa-stortinget-1.11706626> (Hentet: 6. september, 2020)
- Regjeringen (2020) *Arktisk Råd*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/nordomradene/arktisk-rad/id2008503/> (Hentet: 27. september)
- Regjeringen (2018) *Arktisk Råd*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/urfolkryddemappe/arktisk-rad/id87031/> (Hentet: 27. september)
- Regjeringen (2019) *WTO: Forutsigbar og enklere handel*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/ud_innsikt/bakgrunn_wto/id2076083/ (Hentet: 17. august, 2020)
- Regjeringen (2010) *Tvisteløsning – WTOs ”tenner”*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/politikk_arktis/id2627714/ (Hentet: 17. august, 2020)
- Regjeringen (2009) *Norge bekymret for dom mot Liu Xiaobo*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-bekymret-for-dom-mot-liu-xiaobo/id589466/> (Hentet: 10. august, 2020)
- Regjeringen (2007) *Regjeringens Kina-strategi*. Oslo: Utenriksdepartementet. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kina_strategi/id477509/ (Hentet: 01. oktober, 2020)
- Ringdal, K. (2013) *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget
- Risse, T. (2000) “Let’s Argue!”: Communicative Action in World Politics. *International Organization*, 41(1), s. 1-39.
- Sandvik, S. & Wergeland, P. (2013) Solberg: Derfor fikk de drømmejobben, *NRK*, 16. oktober. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/valg/2013/solberg_-derfor-fikk-de-jobben-1.11298134 (Hentet: 4. september, 2020)
- Schjetne, S. (2012) USA fjerner straffetoll på laks, *NRK*, 26. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/okonomi/usa-fjerner-straffetoll-pa-laks-1.7971019> (Hentet: 15. august, 2020)
- Schulz, M. (2014) Logic of Consequences and Logic of Appropriateness. I Augier, M. og Teece, D. (red.) *Palgrave Encyclopedia of Strategic Management*, s. 1-8
- Selmer-Anderssen, P.C. (2014) Her er EUs sanksjoner mot Russland, *Aftenposten*, 6. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/4dap6/her-er-eus-sanksjoner-mot-russland> (Hentet: 23. oktober, 2019)

- Shepherd, C. (2017) China says hopes Mongolia learned lesson after Dalai Lama visit, *Reuters*, 24. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.reuters.com/article/us-china-mongolia-dalailama-idUSKBN158197> (Hentet: 22. oktober, 2019)
- Skivenes, I. (2012) *Mindre eksport til Kina, men mer laks*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/mindre-eksport-til-kina-men-mer-laks> (Hentet: 17. oktober, 2019)
- Staveland, L.I. (2013) Brende trekker seg fra Kina-råd, *Aftenposten*, 18. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/rLB20/brende-trekker-seg-fra-kina-raad> (Hentet: 6. september, 2020)
- Stoltenberg, J. (2010) *Statsministeren gratulerer vinneren av Nobels fredspris 2010*. Pressemelding 132/10, 08. september, 2010. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2010/fredspris/id620551/> (Hentet: 12. august, 2020)
- Strøm, P. & Mehren, N. (2013) Kan bedre Norges forhold til Kina, *NRK*, 15. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/gir-flere-tilgang-i-arktisk-rad-1.11028039> (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Støre, J.G. (2012) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 14.02. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/taler-og-artikler/2012/upol_1202/id672235/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Støre, J.G. (2011) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 10.02. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/taler-og-artikler/2011/redegjorelse_110210/id633292/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Støre, J.G. (2010) *Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget*, 23.03. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/taler-og-artikler/2010/stortinget_redegj100323/id598586/ (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Sverdrup-Thygeson, B. & Mathy, E. (2020) Norges debatt om kinesiske investeringer: Fra velvillig til varsom. *Internasjonal Politikk*, 78(1), s. 79–92.
- Sverdrup-Thygeson, B. (2018) “The Norway-China Relationship: For Better, For Worse, For Richer, For Poorer”. I Sverdrup-Thygeson, B.; Yennie Lindgren, W.; Lanteigne, M. (red.) *China and Nordic Diplomacy*. Oxon: Routledge, s. 77-100.
- Sverdrup-Thygeson, B. (2017) *Norge-Kina: Fra isfront til tøvær*. Tilgjengelig fra: https://www.nupi.no/nupi_school/HHD-Artikler/2017/Norge-Kina-Fra-isfront-til-toevaer (Hentet: 17. oktober, 2020)
- Sverdrup-Thygeson, B. (2016) «Norden og Kina «Forbrytelse og straff». Forholdet mellom Norge og Kina». *Internasjonal politikk*, 74(3), s. 1-12
- Sverdrup-Thygeson, B. (2015) The Flexible Cost of Insulting China: Trade Politics and the “Dalai Lama Effect”. *Asian Perspective*, 39(1), January-March 2015, s. 101-123

- Sæbø, S.H. og Egeberg, K. (2010) Provosert over Stoltenbergs Nobel-hyllest, *Dagbladet*, 9. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/provosert-over-stoltenbergs-nobel-hyllest/64741760> (Hentet: 12. august, 2020)
- Sørli, D. (2020) *Sjømateksport for 107,3 milliarder kroner i 2019*. Tilgjengelig fra: <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomateksport-for-1073-milliarder-kroner-i-2019/> (Hentet: 10. august, 2020)
- Tang, G. (2010) *Why China Opposes Nobel Peace Prize to Liu Xiaobo?* Tilgjengelig fra: <http://www.chinese-embassy.no/eng/zjsg/sgxw/t765983.htm> (Hentet: 19. august, 2020)
- Taylor, C. (1985) *Human Agency and Language. Philosophical Papers 1*. Cambridge: Cambridge University Press
- The European Parliament (2010) *Human Rights violations in China, notably the case of Liu Xiaobo*. Brussel: The European Parliament. Tilgjengelig fra: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0948e2d4-9633-46d3-95f6-f6790ed2cd55/language-en>
- Tranøy, K.E. (2019) *Intuisjon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/intuisjon> (Hentet: 17. november, 2019)
- Tunsgj, Ø. (2011) Kinas vekst – implikasjoner for Norge. *Internasjonal politikk*, 69(3), s. 526-534.
- Varsi, R.A. (2012) Kneler for Kina, *Dagsavisen*, 26. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/debatt/kneler-for-kina-1.443940> (Hentet: 23. oktober, 2019)
- Vermes, T. (2014) Norge og menneskerettigheter: Uvisst om Børge Brende vil kritisere Kina med det første, *ABC nyheter*, 27. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.abcnyheter.no/nyheter/2014/03/27/196451/uvisst-om-borge-brende-vil-kritisere-kina-med-det-forste> (Hentet: 3. oktober, 2020)
- Wernersen, C. (2014) – Svært uheldig med kinesisk importforbud, *NRK*, 8. september. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/urix/mener-norsk-laks-rammes-spesielt-1.11921603> (Hentet: 11. august, 2020)
- Yin, R. (2018) *Case Study Research and Applications. Design and Methods*. 6. utgave. London: SAGE.

Vedlegg

Vedlegg 1

Som nevnt i 3.5.1 ble intervjuguiden tilpasset hver enkelt informant. Vedlagt følger et eksempel på intervjuguide fra intervjuet med Christian Syse.

Tema 1. Diplomati

Diplomati i Norge

- Hva bør jeg legge i begrepet *norsk diplomati*?
- Finnes det noen verdier som er *typisk norsk* i diplomatiet, og har Norge en egen utenrikspolitisk kultur som skiller seg fra andre nasjoners utenrikspolitikk?
- Hvilke verdier er Norges forhold til andre land basert på?
- I hvilken grad er diplomatiet regelstyrt, og hvor stort handlingsrom er det for tolkning av retningslinjer?
- I hvilken grad tar man kulturelle hensyn i diplomatiet, og hvordan kommer det til uttrykk? Styres diplomatisk handling av kontekst, altså at man tilpasser seg nasjonale regler og kultur, eller følger man direktiver hjemmefra?
- I hvilken grad påvirkes UD's rolle i utenrikspolitikken av at flere departement får internasjonale avdelinger og tar et eget internasjonalt ansvar?

Diplomati og identitet

- Blir man som utsendt bedt om å representere noen særskilte verdier/holdninger?
- Norge omtales gjerne som en fredsnasjon. Det har også historisk vært en viktig del av Norges identitet. Hva er dine tanker om dette stempelen, og i hvilken grad ser andre nasjoner på Norge som en fredsnasjon?
- Er Norge på noen måte blitt stivhengig/fastlåst i sin rolle som «fredsnasjon» i utenrikspolitikken og utenrikspolitiske forhandlinger?

Diplomati og språk

- Hvorfor snakker diplomater sammen?
- Hva særpreger diplomatisk kommunikasjon?
- Hva er det diplomater snakker om?
- Hvordan vil du beskrive begrepet 'constructive ambiguity'?
- Hvilke tanker gjør du deg normaliseringsavtalen mellom Norge og Kina?

Fag i diplomatiet

- Det finnes mange forskjellige utdannelser i diplomatiet. Vil du si at diplomatiet er faglig kjerne, og i så fall, hva er den spesifikke faglige kjernen?
- I hvilken grad er diplomatiet faglig uavhengig?
- I hvilken grad er utenrikstjenesten nøytral?
- I hvilken grad er utenrikstjenesten lojal?
- Har du noen eksempler på hvordan disse tre kravene til forvaltningen kan komme i konflikt med hverandre i diplomatiet?

Norge og Kina

- Hva er viktige skiller mellom norsk og kinesisk kultur og politikk?
- Hvilke forskjeller ser du mellom norsk og kinesisk utenrikspolitikk?
- Hvilke likheter ser du det mellom de to?
- Hva kjennetegner kommunikasjon med kineserne, og skiller den seg fra kommunikasjon med andre land?
- Hva opplevde du at kineserne ikke forstod om Norge og norsk politikk?
- Hvordan forstår du Kinas posisjon i denne konflikten?
- Hvordan forstår du Norges posisjon i denne konflikten?
- Hvorfor ville ikke kineserne snakke med ambassaden?
- Hvordan handler ambassaden normalt i slike situasjoner ?
- Er situasjonen med Kina et unntak eller en reorientering i norsk utenrikspolitikk?
- Hvilke videre konsekvenser kan avtalen med Kina få for norsk politikk og Norges posisjon i verden?

Tema 2. Utenrikspolitisk forhandling

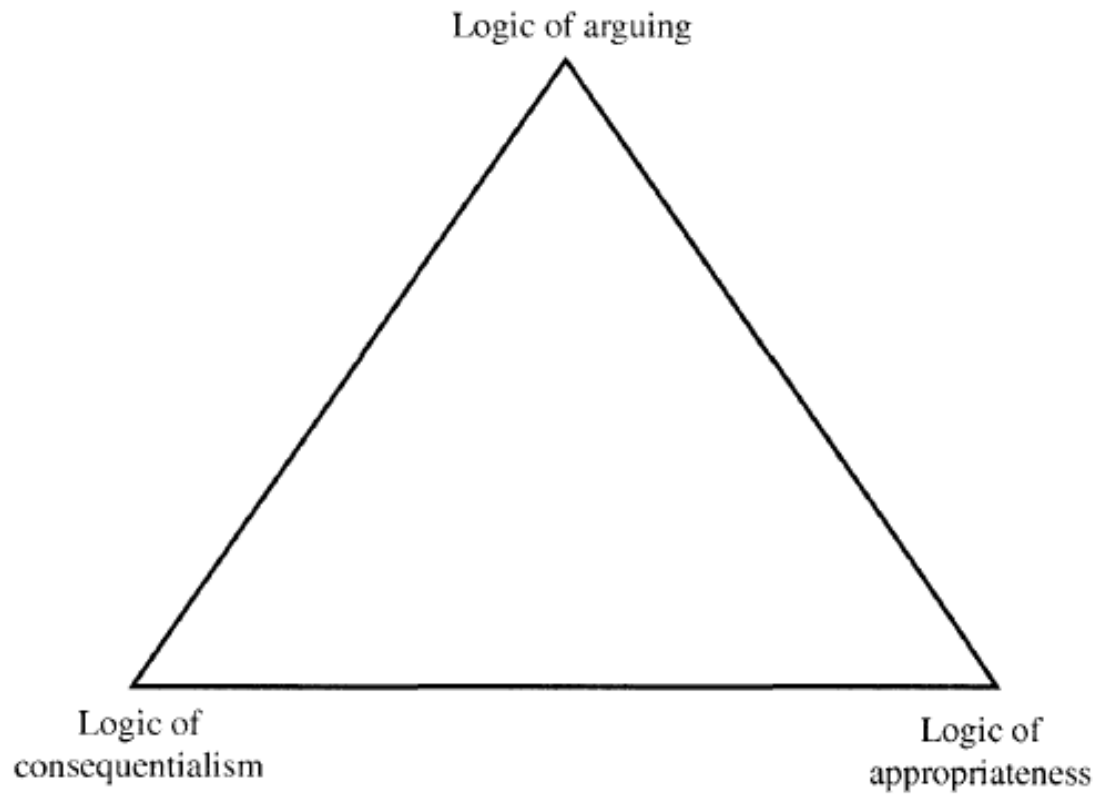
- Hva er det første kortet som trekkes i forhandlinger: argumentasjon/overbevisning eller trusler/løfter?
- Brukes Norges bistandsmidler strategisk i forhandlinger?
- Har Norge andre pressmidler i forhandlinger?
- I hvilken grad styres norsk utenrikspolitikk av tilpasning (LoA) eller agering (LoC), og i hvilke tilfeller er den ene eller den andre mer fremtredende?

Tema 3. Kina vs Norge og oppgaven min.

- Er det noen andre ting du mener at jeg bør fokusere på i oppgaven min, eller som jeg har oversett?
- Er det noen tema du er overrasket over at ikke har blitt tatt opp, som er sentrale i diplomati/utenrikspolitikk?

Vedlegg 2

Figur 3. Thomas Risses modell ‘*Three Logics of Social Action*’ – hentet fra “Let’s Argue!”: Communicative Action in World Politics (2000).

Vedlegg 3

Statistikdata fra SSB.

Sum lakseeksport til Kina og Frankrike for perioden 2009-2019.

	Verdi (mill. kr)										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Laks											
FR Frankrike	3 845	4 592	4 357	4 078	5 305	5 093	5 619	7 199	6 456	7 109	6 433
CN Kina	314	497	200	382	388	445	372	201	221	828	1 607

Vedlegg 4

Normaliseringsavtalen mellom Norge og Kina som ble signert 19. desember 2016.

Statement of the Government of the People's Republic of China and the Government of the Kingdom of Norway on Normalization of Bilateral Relations

The Government of the People's Republic of China and the Government of the Kingdom of Norway have, through consultations, decided to realize normalization of bilateral relations as of today.

1. China and Norway recognize that our two peoples have enjoyed traditional friendship. Norway was among the first Western countries to have recognized and established diplomatic relations with the People's Republic of China. Over the years, generally speaking, the China-Norway relations have maintained sound development and the cooperations have been deepened in all fields.

2. Before the Nobel Peace Prize award in 2010, China and Norway had close relations. Due to the Nobel Peace Prize award and events connected to the Prize, China-Norway relations have deteriorated. The Norwegian side is fully conscious of the position and concerns of the Chinese side and has worked actively to bring the bilateral relations back to the right track. Through meticulous and numerous conversations, the two sides

have over the last years reached a level of trust that allows for resumption of normal relationship.

3. The Norwegian Government fully respects China's development path and social system, and highly commends its historic and unparalleled development that has taken place. The Norwegian Government reiterates its commitment to the one-China policy, fully respects China's sovereignty and territorial integrity, attaches high importance to China's core interests and major concerns, will not support actions that undermine them, and will do its best to avoid any future damage to the bilateral relations.

4. China and Norway recognize that our two countries share broad common interests and have great potential for increased cooperation in many important fields. Both sides will develop friendly relations on the basis of mutual respect, equality and mutual benefit. Both sides will promote mutually beneficial and win-win cooperation in various fields, such as trade, culture, science, education as well as polar and other issues. Both sides will enhance communication and coordination on international issues and jointly deal with global challenges, so as to benefit our two countries and peoples, uphold world peace and promote common development.

Vedlegg 5

Informasjonsskriv til informanter. Godkjent av NSD.

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Kommunikasjon i diplomatiske kriser: Forholdet mellom Norge-Kina i perioden 2010-2016”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få en dypere forståelse av kommunikasjon og arbeidsmetoder i diplomatiske kriser. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med oppgaven er å avgjøre hvilket rasjonale for sosial handling Utenriksdepartementet arbeider etter i diplomatiske kriser ved å undersøke hendelser i perioden 2010-2016. I 2010 brøt Kina all bilateral politisk kontakt med Norge som følge av Nobelkomiteens tildeling av fredsprisen til den kinesiske dissidenten Liu Xiaobo. Bruddet skulle vare helt frem til 2016.

Opgaven vil fokusere på diplomatisk kommunikasjon som ble gjort fra norsk side i perioden 2010-2016, da det politiske forholdet til Kina kompliserte seg som følge av fredspristildelingen til den kinesiske dissidenten Liu Xiaobo. Jeg vil argumentere for at kommunikasjon er en sentral del av diplomati. Analyseverktøyet mitt blir tre logikker for sosial handling: logic of appropriateness (etikk), logic of consequence (rasjonalitet) og logic of arguing (moral). Disse logikkene er basert på handlingsteori, og kan si noe om rasjonale bak beslutninger som blir tatt: er man formålsrasjonell, verdirasjonell eller orientert mot moralske prinsipper?

Med disse logikkene vil jeg undersøke om det skjedde en endring i diplomatisk kommunikasjon gjennom perioden 2010-2016. Dette vil hjelpe meg å forstå om det norske diplomatiet jobbet ut i fra etiske verdier, moralske overbevisninger eller et mål/middel-rasjonale, og om det skjedde en fordreining underveis.

Opgaven er en masteroppgave som går over et år ved institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap ved Universitetet i Bergen.

I perioden 2010-2016 var det to ulike regjeringer og tre ulike utenriksministre. Jeg vil blant annet undersøke om partitilhørighet og partisammensetning har noen innvirkning på hvilken logikk for sosial handling man følger. Eks: har regjeringens partisammensetning noe å si for hvordan Utenriksdepartementet arbeider med å løse diplomatiske kriser?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for administrasjon og organisasjons ved Universitetet i Bergen er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget er basert på utvalgskriterier som gjelder personers tilknytning til det norske Utenriksdepartementet og videre tilknytning til den diplomatiske krisen mellom Norge og Kina som pågikk mellom 2010-2016. Jeg ønsker å komme i kontakt med så mange relevante aktører som mulig i denne oppgaven, for å få et helhetlig bilde av diplomatiske arbeidsmetoder perioden 2010-2016.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et fysisk eller skriftlig intervju. Fysisk intervju vil ta deg ca. 40 minutter. Et skriftlig intervju vil ta litt kortere tid. Intervjuet vil blant annet inneholde spørsmål om rolle og tilknytning i arbeidet med å løse den diplomatiske krisen mellom Norge og Kina. Det vil også være spørsmål om personlig av oppfatning av situasjonen og håndteringen av den. Dine svar fra fysisk intervju vil registreres gjennom lydopptak og senere transkriberes og lagres elektronisk. Skriftlig intervju vil lagres elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Ved behandlingsansvarlig institusjon vil ansvarlig professor, veileder og forskningsgruppe ha tilgang til svarene dine. Om du ønsker full anonymitet vil navnet og kontaktopplysningene dine erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. I samme tilfelle vil du anonymiseres fullstendig i oppgaven. Om rollen og svarene dine er vanskelig å anonymisere vil jeg unnlate dem fra oppgaven og destruere all innsamlet data fra deg.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes desember 2020. Hvis datamaterialet ikke skal anonymiseres ved prosjektslutt, er formålet med videre oppbevaring etterprøvbarhet, oppfølgingsstudie og arkivering for senere forskning. Opplysningene skal lagres og behandles på maskinvare og mobile enheter (datamaskin) tilhørende behandlingsansvarlig institusjon, og det er kun jeg og prosjektansvarlig som vil ha tilgang. Opplysningene lagres internt ved behandlingsansvarlig institusjon frem til 01.01.2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
å få rettet personopplysninger om deg,
å få slettet personopplysninger om deg,
å utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: *Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap ved Universitetet i Bergen* ved *Lars Christian Blichner* / lars.blichner@uib.no

Vårt personvernombud: Jannicke Veim / Janecke.Veim@uib.no

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Lars Christian Blichner
(Forsker/veileder)

Sturla Ulvenes Kverneng (student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kommunikasjon i diplomatiske kriser*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i fysisk intervju

å delta i skriftlig intervju

at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes ved navn, rolle eller politisk tilhørighet

at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til etterprøvbarhet og videre forskning

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. desember 2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)